

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΔΙ-ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΝΗΓΟΡΙΑ ΣΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ»

Ζητήματα παραβίασης και υπεράσπισης των ανθρωπίνων
δικαιωμάτων στην Ελλάδα: Οι εμπειρίες μελών οργανώσεων

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Στυλιανή Ταγάρα

Αθήνα, 2026

Τριμελής Επιτροπή

Σοφία Δεδότση, Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής (Επιβλέπουσα)

Απόστολος Καψάλης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Νίκος Κουραχάνης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Copyright © Στυλιανή Ταγάρα, 2026

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Η έγκριση διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων της συγγραφέα.

Για αυτά/ές/ούς που συνεχίζουν να ελπίζουν

Ευχαριστίες

Η ζωή δεν είναι δυνατή χωρίς συλλογικότητα, χωρίς κοινότητα. Αυτή η εργασία δεν διαφέρει—είναι και αυτή ένα συλλογικό έργο, κάτι που δεν θα είχα καταφέρει ποτέ μόνη μου. Θα μπορούσα να ευχαριστήσω ανθρώπους που μου προσέφεραν συναισθηματική και πρακτική υποστήριξη, ανθρώπους κοντινούς και αγαπημένους, τις φίλες, την οικογένεια μου, την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου για τις συμβουλές και την αγαπημένη μου Πωλίνα που βοήθησε με τόση χαρά στα πρώτα βήματα αυτής της έρευνας. Κι ενώ η συμβολή σας ήταν καταλυτική, θεωρώ ότι αυτή η εργασία ανήκει στα άτομα που τη στόλισαν με τη διάθεση και τις ιστορίες τους. Αυτή η εργασία δεν θα υπήρχε χωρίς αυτά. Παλιοί γνώριμοι ή και άγνωστοι, άνθρωποι που έδωσαν απλόχερα και ανιδιοτελώς το χρόνο και τις σκέψεις τους. Που βοήθησαν μια αγχωμένη φοιτήτρια στην πρώτη της ερευνητική προσπάθεια, στο άγχος των πρώτων της συνεντεύξεων. Η καλοσύνη και η υπομονή σας με βοήθησε να χαλαρώσω και έκανε αυτή τη πρώτη ερευνητική διαδικασία πραγματικά ευχάριστη για μένα.

Σας ευχαριστώ για τις υπέροχες συζητήσεις μας, ακόμα και αν η ηχογράφηση δεν τις έπιασε, το ίντερνετ κόλλησε ή ένα σκυλί άρχισε να γαβγίζει στη μέση μιας πρότασης. Σας ευχαριστώ για την εμπιστοσύνη. Σας ευχαριστώ για το χρόνο που μου διαθέσατε. Σας ευχαριστώ που προσφερθήκατε να με βοηθήσετε να βρω κι άλλα άτομα να συμπεριλάβω στην έρευνα και για όλες τις φορές που με ρωτήσατε πώς πάει. Και πάνω από όλα σας ευχαριστώ για τις συζητήσεις όταν η ηχογράφηση ήταν κλειστή. Σας ευχαριστώ για την ευκαιρία να γνωριστούμε καλύτερα, να γελάσουμε, να έρθουμε πιο κοντά. Και σας ευχαριστώ για όσα κάνετε, για το πάθος σας και τον αγώνα σας ώστε να γίνει αυτός ο κόσμος λίγο πιο φωτεινός. Είναι τιμή μου που σας γνώρισα και που με κάποια από εσάς υπήρξα συνοδοιπόρος σε αυτή τη προσπάθεια. Ελπίζω να συναντηθούμε ξανά εκεί έξω, σε κοινούς αγώνες.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	4
Περίληψη.....	6
Abstract	7
Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο Πρώτο: Ανθρώπινα Δικαιώματα.....	10
1.1. Εισαγωγή στα ανθρώπινα δικαιώματα.....	10
1.2. Παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντός πλαισίου.....	15
1.3. Παραβίαση δικαιωμάτων: Η περίπτωση της Ελλάδας.....	17
1.3.1. Οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά δικαιώματα.....	17
1.3.2. Διακρίσεις και ρατσιστική βία.....	20
1.3.3. Κράτος Δικαίου.....	23
Κεφάλαιο Δεύτερο: Υπεράσπιση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.....	25
2.1. Οι άνθρωποι πίσω από την υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	25
2.2. Υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα.....	29
Κεφάλαιο Τρίτο: Μεθοδολογία Έρευνας.....	31
3.1. Σκοπός έρευνας.....	31
3.2. Μεθοδολογία, συλλογή και επεξεργασία δεδομένων.....	32
3.3. Δειγματοληψία.....	34
3.4. Αναστοχασμός.....	36
3.5. Περιορισμοί έρευνας.....	38
Κεφάλαιο Τέταρτο: Ανάλυση Δεδομένων.....	39
4.1. Η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα.....	39
4.2. Εμπόδια στην υπεράσπιση δικαιωμάτων.....	42
4.3. Τρόποι οργάνωσης και στρατηγικές υπεράσπισης δικαιωμάτων.....	52
4.4. Το ζήτημα της συμμετοχής.....	58
4.5. Αντίκτυπος δράσεων.....	66
Συζήτηση-Συμπεράσματα.....	73
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	86
Ελληνόγλωσση.....	86
Ξενόγλωσση.....	92
Παράρτημα 1 – Λίστα νομικών κειμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	102
Παράρτημα 2 – Έντυπο Ενημέρωσης-Συγκατάθεσης.....	115
Παράρτημα 3 – Οδηγός Συνέντευξης.....	120

Περίληψη

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να εξετάσει τις εμπειρίες των ανθρώπων που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα στην Ελλάδα. Για τον σκοπό αυτό, αναλύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι παραβιάσεις τους και το ευρύτερο συστημικό πλαίσιο που τα περιβάλλει, όπως και ο ρόλος και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες οι άνθρωποι τα υπερασπίζονται. Παράλληλα, μέσω της διεξαγωγής ποιοτικής έρευνας, επιχειρείται να κατανοηθεί το φαινόμενο στο ελληνικό πλαίσιο, μέσα από ημι-δομημένες συνεντεύξεις με μέλη οργανώσεων και συλλογικοτήτων που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν την δύσκολη κατάσταση για τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ελλάδα και τις συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι που τα υπερασπίζονται. Ταυτόχρονα, η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού όπως και η διαμαρτυρία αναγνωρίστηκαν ως οι κύριες στρατηγικές των οργανώσεων για να υπερασπιστούν ανθρώπινα δικαιώματα. Ο αντίκτυπος αυτών των στρατηγικών έφερε σημαντικές αλλαγές, αλλά κυρίως άλλαξε τα ίδια τα άτομα, τις οργανώσεις τους και άνοιξε μια συζήτηση στην ευρύτερη κοινωνία, ακόμα και αν αυτή δεν έχει ακόμα φέρει απτά αποτελέσματα. Παράλληλα, αναδείχτηκε η σημασία που έχει η αλληλεγγύη και η ανάπτυξη σχέσεων για την λειτουργία της ομάδας και την ευχαρίστηση που λαμβάνουν τα άτομα από τη δράση τους. Τέλος, η έρευνα έφερε στο φως προβληματισμούς των συμμετεχουσών/όντων σχετικά με την επιρροή που έχει η δράση τους, τη συμμετοχή των θυμάτων παραβίασης δικαιωμάτων στις οργανώσεις τους αλλά και το γενικότερο κλίμα αδράνειας και κατακερματισμού της κοινωνίας των πολιτών στη χώρα.

Λέξεις – Κλειδιά: ανθρώπινα δικαιώματα, παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οργανώσεις/συλλογικότητες

Issues of human rights violations and defense in Greece: The experiences of organization members

Styliani Tagara

Abstract

This paper attempts to examine the experiences of human rights defenders in Greece. To this end, it analyzes human rights, their violations, and the broader systemic context surrounding them, as well as the role and conditions under which people defend them. At the same time, through qualitative research, it attempts to understand the phenomenon in the Greek context through semi-structured interviews with members of organizations and collectives that defend human rights. The results of the research highlighted the difficult situation for human rights in Greece and the conditions faced by those who defend them. At the same time, spreading information and raising public awareness, as well as protesting were identified as the main strategies of the organizations defending human rights. The impact of these strategies brought about important changes, but above all, it changed the individuals themselves, their organizations, and opened up a discussion in wider society, even if this has not yet brought tangible results. It also highlighted the importance of solidarity and relationship building for the functioning of the group and the satisfaction individuals derive from their actions. Finally, the research brought to light the participants' concerns about the impact of their actions, the involvement of victims of rights violations in their organizations, and the general climate of inertia and fragmentation within civil society in the country.

Keywords: human rights, human rights violations, human rights defenders, organizations/collectives

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, και μετά τη υιοθέτηση της Διακήρυξης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για τους υπερασπιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων το 1998, οι υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων λαμβάνουν «αυξανόμενη αναγνώριση» ως φορείς αλλαγής (Nah et al., 2013). Εντούτοις, συνεχίζουν να στοχοποιούνται για τη δράση τους (Bennett et al., 2015) και δεν υπάρχουν τα εργαλεία για να προστατευτούν επαρκώς. Αυτό το βιβλιογραφικό—και τελικά πρακτικό—κενό ήταν που προκάλεσε το ενδιαφέρον για την έρευνα που θα παρουσιαστεί στη συνέχεια.

Η παρακάτω έρευνα ξεκίνησε με την ιδέα της καταγραφής των δυσκολιών που οι υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων αντιμετωπίζουν, μέσα σε ένα κλίμα αυξανόμενης βίας και καταστολής. Στη συνέχεια όμως, διευρύνθηκε ώστε να συμπεριλάβει και τις σκέψεις και εμπειρίες ανθρώπων του πεδίου συνολικότερα, τα κίνητρα, τις στρατηγικές, τον αντίκτυπο που προκαλούν και όλους τους προβληματισμούς που γεννούνται μέσα από τέτοιες συζητήσεις. Το ενδιαφέρον ήταν κυρίως προσωπικό: η προσωπική εμπλοκή της ερευνήτριας σε οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων σήμαινε ότι πολλές από αυτές οι συζητήσεις έχουν ξαναγίνει και πολλοί από τους προβληματισμούς που τα συμμετέχοντα μοιράστηκαν είναι κοινοί. Παράλληλα, ήταν και ερευνητικό, καθώς κατέστη εμφανής η περιορισμένη βιβλιογραφία σχετικά για το ζήτημα, όπως και η έλλειψη πλαισίου προστασίας των υπερασπιστριών/στών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδιαίτερα στην Ελλάδα. Το γεγονός αυτό ενίσχυσε το ενδιαφέρον μελέτης των ανθρώπων που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα στη χώρα, αλλά και την πλαισίωση των εμπειριών τους.

Η ανάγκη πλαισίωσης είναι ιδιαίτερας σημασίας, καθώς είναι αδύνατη η μελέτη των προσπαθειών υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων χωρίς την αναγνώριση της ανάγκης που οδηγεί στις εν λόγω προσπάθειες. Η υπεράσπιση δικαιωμάτων συνεπάγεται και παραβίαση αυτών, και η αλλαγή που επιχειρούν να επιφέρουν οι υπερασπίστριες/στές τους, κάτι που χρήζει αλλαγής. Επομένως, το πρώτο κεφάλαιο, μετά από μία εισαγωγή στην έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θα αναδείξει το ευρύτερο πλαίσιο: τις σχέσεις κυριαρχίας μεταξύ ανθρώπων και ανθρώπων και φύσης (Kallis et al., 2020), την ανισότητα (Chancel et al., 2022) και τις παραβιάσεις δικαιωμάτων (Amnesty International, 2025) που ενδημούν σε αυτές τις συνθήκες. Λεπτομερέστερη αναφορά θα γίνει σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων που συμβαίνουν αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα, ώστε να γίνουν κατανοητά κάποια από τα κύρια θέματα με τα οποία πραγματεύονται οι άνθρωποι που τα υπερασπίζονται.

Παράλληλα, αναγκαία είναι η κατανόηση της υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ανθρώπων που ασχολούνται με αυτή. Συνεπώς, το δεύτερο κεφάλαιο θα μελετήσει την έννοια της/του υπερασπίστριας/στή ανθρωπίνων δικαιωμάτων: τι σημαίνει, ποια άτομα περιλαμβάνει και τι δράσεις αφορά. Παράλληλα, αναφορά θα γίνει στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, με λεπτομερέστερη ανάλυση για τις συνθήκες υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα.

Τα παραπάνω ανοίγουν το δρόμο για τη βαθύτερη μελέτη των συνθηκών μέσω των οποίων οι υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων δρουν. Η σημασία μιας τέτοιας προσπάθειας είναι διττή. Από τη μία, γιατί η γνώση που έχουν αποκτήσει μέσα από τη δράση τους μπορεί να αναδείξει σημαντικά εργαλεία για τη διεκδίκηση αλλαγής ή σημεία βελτίωσης που θα καταστήσουν την υπεράσπιση δικαιωμάτων πιο αποτελεσματική και πιθανώς εμπνέοντας περισσότερα άτομα να εμπλακούν σε αυτή. Από την άλλη, θα δώσει σημαντικά στοιχεία για τις γενικότερες συνθήκες που αντιμετωπίζουν αυτά τα άτομα στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων και των δυσκολιών τους, καλύπτοντας ένα σημαντικό βιβλιογραφικό κενό. Για να πραγματωθούν οι παραπάνω σκοποί, πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα και διεξήχθησαν συνεντεύξεις με ανθρώπους που είναι ενεργά μέλη οργάνωσης ή συλλογικοτήτων στην Ελλάδα, μέσω των οποίων υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα. Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται ο σκοπός και η μεθοδολογία της έρευνας, το δείγμα, ο αναστοχασμός και οι περιορισμοί της. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο θα αναλυθούν τα δεδομένα που προέκυψαν από αυτή.

Κεφάλαιο Πρώτο: Ανθρώπινα Δικαιώματα

1.1. Εισαγωγή στα ανθρώπινα δικαιώματα

Τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν δικαιώματα «που ανήκουν σε ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων απλώς και μόνο επειδή είναι άνθρωποι, ή ως συνέπεια της εγγενούς ανθρώπινης ευαλωτότητας, ή επειδή είναι απαραίτητα για τη δυνατότητα ύπαρξης μιας δίκαιης κοινωνίας» (Weston, 2025). Κύρια χαρακτηριστικά τους αποτελούν η καθολικότητα, η αδιαίρετοτητα και η αλληλοσύνδεση τους, καθιστώντας τα εφαρμόσιμα σε όλους τους ανθρώπους, παντού στο κόσμο, και με τρόπο ισότιμο, ασχέτως του εκάστοτε πολιτικού, οικονομικού και πολιτισμικού πλαισίου (United Nations, 1993). Πέρα από αυτό όμως, τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι και μια ουτοπική ιδεολογία, που σκοπό έχει να φέρει την αλλαγή, μέσω της υιοθέτησης ενός συστήματος διεθνούς δικαίου (Myon, 2010).

Τα ανθρώπινα δικαιώματα, ανάλογα με τη χρονική περίοδο στην οποία αναπτύχθηκαν και τις ελευθερίες τις οποίες πραγματεύονται, μπορούν να γίνουν κατανοητά μέσα από τρεις κατηγορίες. Η πρώτη είναι τα ατομικά δικαιώματα, που αφορούν την προστασία των ατόμων από την κρατική ή ιδιωτική εξουσία (Δέλλιος, 2003). Στην ίδια κατηγορία θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν και τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα, τα οποία αφορούν τη δυνατότητα των ανθρώπων να συμμετέχουν ελεύθερα και ισότιμα στην πολιτική ζωή (United Nations, 2005) και άρα αποτελούν επίσης κομμάτι μιας ατομιστικής φιλοσοφίας (Weston, 2025). Για το λόγο αυτό έχουν χαρακτηριστεί και ως «αρνητικά», καθώς αφορούν τον περιορισμό των κρατικών παρεμβάσεων στη ζωή και έκφραση των ανθρώπων (Hirschl, 2000), ενώ λόγω της εμφάνισης του τον 17ο και 18ο αιώνα, έχουν ονομαστεί και δικαιώματα πρώτης γενιάς (Weston, 2025). Η δεύτερη κατηγορία αφορά τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δικαιώματα, που αφορούν «τον χώρο εργασίας, την κοινωνική ασφάλιση, την οικογενειακή ζωή, τη συμμετοχή στην πολιτιστική ζωή και την πρόσβαση σε στέγαση, τροφή, νερό, υγειονομική περίθαλψη και εκπαίδευση» (United Nations, 2008, σ. 1). Σε αυτή τη περίπτωση, τα δικαιώματα απαιτούν μια «θετική δράση», μια παροχή υπηρεσίας, για να πραγματοποιθούν, και για αυτό έχουν ονομαστεί και «θετικά» (Hirschl, 2000) ή δικαιώματα δεύτερης γενιάς λόγω της ανάπτυξης τους στις αρχές του 19ου αιώνα (Weston, 2025). Τέλος, τον 20ο αιώνα αναπτύχθηκε η τρίτη γενιά δικαιωμάτων (Wellman, 2000) ή τα συλλογικά δικαιώματα (Hirschl, 2000; Weston, 2025), που αφορούν δικαιώματα όπως αυτά στην ειρήνη και ένα καθαρό και υγιές περιβάλλον.

Σύμφωνα με τον Myon (2010), αυτό που έκανε τα ανθρώπινα δικαιώματα να διαφέρουν από άλλες ουτοπικές ιδεολογίες είναι η οικουμενικότητά τους, η οποία έχει ως σκοπό να ξεπεράσει τα εθνικά σύνορα και να υπερασπιστεί την ανθρώπινη αξιοπρέπεια σε ένα διεθνές επίπεδο. Επομένως, ένα κεντρικό σημείο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι η ένταξη τους στο εθνικό και διεθνές δίκαιο (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2024). Αυτή η αντίληψη γίνεται κατανοητή από την ίδια τη δημιουργία τους, αρχικά με την ίδρυση ενός διεθνούς οργανισμού, του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου (Weston, 2025), και στη συνέχεια μέσω της υιοθέτησης της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το 1948, ως «κοινό πρότυπο επιτευγμάτων για όλους τους λαούς και όλα τα έθνη», ασχέτως του νομικού, πολιτιστικού και θρησκευτικού τους υπόβαθρου (United Nations, 1948). Η Οικουμενική Διακήρυξη, σε συνδυασμό με το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα και τα δύο Προαιρετικά Πρωτόκολλα του, και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, αποτελούν τη Διεθνή Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Puri, 2022).

Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, έχουν υπάρξει και άλλες Συμβάσεις σχετικά με τα διεθνή ανθρώπινα δικαιώματα (Παράρτημα 1), τα οποία καλύπτουν πλήθος ζητημάτων όπως, τα δικαιώματα των γυναικών, των παιδιών, των προσφυγισσών/φύγων, την απαγόρευση των διακρίσεων, των βασανιστηρίων και της γενοκτονίας, πολλά εκ των οποίων είναι νομικά δεσμευτικά (Puri, 2022). Η νομική δεσμευτικότητα τους συνδέεται με υποχρεώσεις προς τα κράτη να εφαρμόζουν και να προστατεύουν τα δικαιώματα που κατοχυρώνουν και για το σκοπό αυτό έχουν ιδρυθεί διεθνή και περιφερειακά εποπτικά όργανα, όπως το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και οι Ειδικές Διαδικασίες του ΟΗΕ, ή περιφερειακά δικαστήρια ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Puri, 2022). Συγκεκριμένα, τα κράτη, υπογράφοντας μια από τις Συμβάσεις του ΟΗΕ, εκφράζει τη συμφωνία της με το περιεχόμενό της. Αντίθετα, αν αποφασίσει να τη κυρώσει, δεσμεύεται να εντάξει το περιεχόμενό της στην εθνική της νομοθεσία, αρχικά εξετάζοντας τη συμφωνία της με υπάρχουσες συνταγματικές διατάξεις, και στη συνέχεια με το να πάρει τις απαραίτητες νομικές ενέργειες ώστε να συμμορφωθεί με το περιεχόμενό της (United Nations, 2013).

Επομένως, σκοπός του παγκόσμιου συστήματος ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι τελικά να επηρεάσει τα τοπικά συστήματα, μέσω παγκόσμιων αλλά και περιφερειακών οργάνων και κειμένων σχετικών με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Στην Ευρώπη, τα κύρια όργανα υπεύθυνα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι το Συμβούλιο της Ευρώπης,

η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (R. K. M. Smith, 2022). Το Συμβούλιο της Ευρώπης αποτελεί το κυριότερο όργανο προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη και έχει υιοθετήσει μια σειρά από κείμενα (Παράρτημα 1), με κυριότερο την, νομικά δεσμευτική, Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών, ενώ, παράλληλα, έχει δημιουργήσει και ελεγκτικά όργανα, όπως Ευρωπαϊά/ο Επίτροπο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (R. K. M. Smith, 2022) που αναφέρθηκε παραπάνω. Την ίδια στιγμή, η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), λόγω της έμφασης που έδινε ήδη το Συμβούλιο της Ευρώπης σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εστίασε κυρίως σε ζητήματα οικονομικής ανάπτυξης. Εντούτοις, αναγνώρισε τη σημασία που έχει ο σεβασμός των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων για τα κράτη-μέλη της Ένωσης, τα οποία δεσμεύονται νομικά να τα εντάξουν στην κρατική τους νομοθεσία. Παράλληλα, το 2007 ίδρυσε την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (FRA) η οποία έχει σκοπό να συλλέξει στοιχεία για θεμελιώδη δικαιώματα εντός ΕΕ και να ενισχύσει τη συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης σε ζητήματα δικαιωμάτων (R. K. M. Smith, 2022). Από την άλλη, ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, δεν έχει σκοπό τη νομική εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά αφορά τη δημιουργία μιας κουλτούρας και πράξεων βασισμένων στα ανθρώπινα δικαιώματα σε θέματα ασφάλειας και ειρήνης στην περιοχή (R. K. M. Smith, 2022).

Τα παραπάνω νομικά κείμενα και όργανα, λόγω και της νομικής δεσμευτικότητας πολλών από αυτά, οδήγησαν τα κράτη σε νομικές διεργασίες και δημιουργίες εθνικών οργάνων υπεύθυνων με την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στην Ελλάδα, δεν υπάρχει ειδικό δικαστήριο σχετικό με ζητήματα παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία εξετάζονται από τα αστικά, ποινικά ή διοικητικά δικαστήρια της χώρας (european e-justice, 2024). Παρόλα αυτά, υπάρχουν άλλοι εθνικοί φορείς ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), η οποία αποτελεί ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας για ζητήματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και δύο ανεξάρτητες αρχές: η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) και ο Συνήγορος του Πολίτη, ο οποίος είναι επίσης υπεύθυνος και για την προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού, όπως και της αρχής της ίσης μεταχείρισης, μαζί με την Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης και το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ.ΕΠ.Ε.) (european e-justice, 2024). Παράλληλα, η Ελλάδα έχει κατοχυρώσει ανθρώπινα δικαιώματα με τα άρθρα 4 με 25 του Συντάγματος και

τα άρθρα 281 με 286 του Αστικού Κώδικα και έχει υπογράψει ή/και κυρώσει πλήθος Συμβάσεων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Παράρτημα 1).

Αν και η δημιουργία ενός παγκόσμιου συστήματος ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει φέρει πολλές σημαντικές αλλαγές, έχει επίσης δυσκολίες στην εφαρμογή της (Puri, 2022), καθώς δεν υπάρχει πλήρης ομοφωνία για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη φύση τους. Από τη μία, τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν χαρακτηριστεί ως φυσικά, δηλαδή μέρος της φύσης γενικότερα αλλά και της ανθρώπινης φύσης ειδικότερα (Weston, 2025). Για το λόγο αυτό έχουν χαρακτηριστεί και ηθικά, καθώς θεωρούνται μια ηθική και μεταφυσική ιδέα (Bufacchi, 2017), που βασίζεται στην ιδέα της ανθρώπινης λογικής, και καθιστά τα ανθρώπινα δικαιώματα ως ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης ύπαρξης (Weston, 2025). Στον αντίποδα βρίσκεται η κατανόηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως πολιτικά και νομικά, σύμφωνα με την οποία τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να υπάρξουν μέσω της πράξης (Bufacchi, 2017) και της νομικής τους αναγνώρισης (Weston, 2025).

Εντούτοις, και οι δύο θεωρίες έχουν τις αδυναμίες. Από τη μία, η ηθική διάσταση (ειδικά όταν βασίζεται σε θεωρίες φυσικού δικαίου) έχει θεωρηθεί αρκετά συντηρητική και αδύνατη να πείσει ανθρώπους που έχουν διαφορετική αντίληψη περί ηθικής, υπονομεύοντας την οικουμενικότητα των δικαιωμάτων (Bufacchi, 2017; Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2024). Από την άλλη, η αναγνώριση των δικαιωμάτων αποκλειστικά μέσω του νόμου δεν αρκεί (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2024) και στην πραγματικότητα δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς μια ευρύτερη ηθική που να αιτιολογεί την δράση υπέρ των δικαιωμάτων (Bufacchi, 2017).

Επομένως, καθίσταται ξεκάθαρο πως δεν υπάρχει μια «παγκόσμια ηθική ομοφωνία» σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2024). Το ίδιο παρατηρείται και σε μια ακόμα θεωρητική συζήτηση περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αυτή τη φορά για τις ιστορικές τους ρίζες. Από τη μια, τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν συνδεθεί με ιδέες περί ισότητας και ελευθερίας σε διάφορες ιστορικές περιόδους, όπως στην αρχαία Ελλάδα και Ρώμη, την Αναγέννηση, τη Γαλλική και Αμερικανική Επανάσταση (Weston, 2025). Εντούτοις, σύμφωνα με τον Myon (2010), ενώ παρόμοιες ιδέες έχουν υπάρξει σε διαφορετικές ιστορικές συγκυρίες, τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι κάτι διαφορετικό, αποτέλεσμα επιλογών και τυχαίων γεγονότων, που τα κατέστησαν την «τελευταία ουτοπία», μια ιδεολογία με σκοπό να βελτιώσει τον κόσμο, σε μια ιστορική περίοδο που άλλες ιδεολογίες περί ισότητας και ελευθερίας φαίνεται να είχαν αποτύχει. Την ίδια στιγμή, αυτή η ιστορία, είτε

ξεκινά πριν είτε μετά το 1945 και την ίδρυση του ΟΗΕ, παραμένει η ιστορία του λεγόμενου «Δυτικού» κόσμου, δημιουργώντας προβληματισμούς σχετικά με την οικουμενικότητά τους και τους ανθρώπους τους οποίους εκφράζει. Σύμφωνα με τον Kennedy (2002):

Αν και υπάρχουν πολλές ενδιαφέρουσες αναλογίες με τις ιδέες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διάφορες πολιτισμικές παραδόσεις, η συγκεκριμένη μορφή που λαμβάνουν αυτές οι ιδέες στο κίνημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι προϊόν μιας συγκεκριμένης εποχής και τόπου: μετα-Διαφωτιστικής, ορθολογιστικής, κοσμικής, Δυτικής, σύγχρονης και καπιταλιστικής (σ. 114).

Επομένως, τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι το προϊόν συγκεκριμένης ιστορικής συγκυρίας, η οποία λίγη αναγνώριση δίνει σε άλλα πολιτισμικά και ιστορικά πλαίσια. Παράλληλα, τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορεί ακόμα και να αποτελέσουν ένα τρόπο συνεχιζόμενης κυριαρχίας πάνω στις χώρες του παγκόσμιου νότου (Weston, 2025; Skegg, 2005) ή έστω να θεωρούνται απρόσιτα και να μην γίνονται μέρος των αγώνων των ανθρώπων του για ελευθερία. Γράφοντας για την Αφρική, ο Chidi Anselm Odinkalu (2000) υποστηρίζει πως:

Οι άνθρωποι θα αγωνιστούν για τα δικαιώματά τους, ανεξάρτητα από το αν η γλώσσα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι προσβάσιμη σε αυτούς. Ωστόσο, δεν θα βασίσουν τον αγώνα τους στην έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκτός αν αυτή η γλώσσα και όσοι επιθυμούν να την διαδώσουν ανταποκρίνονται άμεσα στις προσδοκίες και την επιβίωσή τους.

Αυτή η κριτική στα ανθρώπινα δικαιώματα και το διεθνές δίκαιο εξακολουθεί να υπάρχει σε άλλα κινήματα, όπως για παράδειγμα το Παλαιστινιακό Κίνημα Νέων (Palestinian Youth Movement/PYM), το οποίο έχει μια κριτική στάση απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα, τα οποία δεν χρησιμοποιεί για να περιγράψει τον αγώνα του για απελευθέρωση και δικαιοσύνη (Welchman et al., 2021).

Συνεπώς, τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι μόνο ένας από τους τρόπους που οι κοινότητες μπορεί να περιγράψουν τους αγώνες τους για αλλαγή (Myon, 2010), ανάλογα με την ιστορική τους συγκυρία και τις επιλογές τους. Δεν υπάρχει πλήρης συμφωνία στο τι είναι και πώς θα γίνουν πραγματικότητα, ούτε είναι μια παγκόσμια γλώσσα με την οποία συμφωνούν όλοι οι άνθρωποι. Η επιλογή να υιοθετηθούν ή να απορριφθούν, και ο τρόπος που αυτά κατανοούνται είναι τελικά προϊόν του πλαισίου μέσα στο οποίο δημιουργούνται. Για κινήματα του παγκόσμιου νότου, η κριτική στάση απέναντι στα δικαιώματα φαίνεται να συνδέεται με την δυτικοκεντρική τους ιστορία, ένας ακόμα αντίκτυπος της ιδεολογική επιβολής της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας. Την ίδια στιγμή, ασυμφωνία για τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι υπαρκτή και εντός των χωρών του παγκόσμιου βορρά που τα δημιούργησαν.

Ένα ιστορικό παράδειγμα αφορά τον διαχωρισμό των δικαιωμάτων σε πολιτικά και κοινωνικά, ο οποίος ήταν αποτέλεσμα του ψυχρού πολέμου και των διαφορετικών πολιτικών της κάθε χώρας (United Nations, 2008). Μάλιστα, αυτός ο διαχωρισμός φαίνεται να προκαλεί debate μέχρι και σήμερα, σχετικά με το αν τα κοινωνικά δικαιώματα είναι και αυτά μέρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Και ενώ τα κοινωνικά δικαιώματα, σύμφωνα με τον ΟΗΕ, δεν είναι ουσιωδώς διαφορετικά από τα υπόλοιπα δικαιώματα, η δυνατότητά τους να διεκδικηθούν μέσω δικαστικής προσφυγής έχει ιστορικά αμφισβητηθεί (Koch, 2006; United Nations, 2008)

Συνεπώς, τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι παραβιάσεις τους και οι κοινωνικές συνθήκες γενικότερα, όπως και η υπεράσπιση τους που θα εξεταστεί στο επόμενο κεφάλαιο, δεν μπορούν να γίνουν πλήρως κατανοητά χωρίς την αναγνώριση του συστημικών διεργασιών των οποίων είναι μέρος.

1.2. Παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντός πλαισίου

Αναζητώντας τις αιτίες παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η Susan Marks (2011) πρότεινε τη χρήση του όρου «σχεδιασμένη μιζέρια», τονίζοντας πως οι παραβιάσεις δικαιωμάτων δεν είναι τυχαίες, αδυναμίες της ηγεσίας ή ένα πολιτιστικό προϊόν, αλλά «είναι κατά κάποιο τρόπο λειτουργικές και, ως εκ τούτου, λογικές στο πλαίσιο των υφιστάμενων συνθηκών» (σ. 72). Συνεπώς, οι παραβιάσεις δικαιωμάτων είναι συστημικές και πολιτικές, εξυπηρετούν ένα σκοπό και για αυτό δεν έχουν εκλείψει, παρά τη δύναμη που κυβερνήσεις και υπάρχοντες θεσμοί έχουν για να τις σταματήσουν και παρά τις παροτρύνσεις διεθνών οργανισμών όπως του ΟΗΕ. Επομένως, είναι χρήσιμο να μελετήσουμε τις παραβιάσεις δικαιωμάτων—και την ανισότητα, τη φτώχεια, τη βία και τις διακρίσεις που συχνά παρουσιάζονται ως βασικές αιτίες τους (World Organisation Against Torture [OMCT], 2006)—περισσότερο ως αποτέλεσμα ενός ευρύτερου συστημικού πλαισίου. Όχι ως ατυχήματα, αλλά ως μέσα με τα οποία το εν λόγω πλαίσιο πετυχαίνει τους σκοπούς του.

Ποιοι όμως μπορεί να είναι αυτοί οι σκοποί; Ακολουθώντας την παρότρυνση της Marks, ανοίγοντας παραπάνω τον φακό, πέρα από την ανισότητα, τη βία, τη φτώχεια, τις διακρίσεις και τη περιθωριοποίηση, μπορούμε να βρούμε την επιθυμία για συνεχή και χωρίς περιορισμούς ανάπτυξη. Η ανάπτυξη έχει δεχθεί κριτική ως αιτία διάβρωσης της ενδογενεακής και διαγενεακής δικαιοσύνης (Muraca, 2012), αλλά και των οικονομικών κρίσεων, της

αυξανόμενης ανισότητας και της κλιματικής κρίσης (Rosa & Henning, 2017). Οι Kallis, et al. (2020) γράφουν πως:

Η τρέχουσα ιστορική εποχή, μοναδική στην προσπάθειά της για απεριόριστη ανάπτυξη, ξεκίνησε πριν από πέντε αιώνες, εν μέσω της αλληλένδετης επέκτασης της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας, του κεφαλαίου και του ρατσισμού, που καθιέρωσαν νέα πρότυπα κυριαρχίας μεταξύ των ανθρώπων και μεταξύ των ανθρώπων και του περιβάλλοντος (σ. 27).

Συνεπώς, η προσπάθεια για ανάπτυξη, και μάλιστα διαρκή και απεριόριστη ανάπτυξη, χρειάζεται εξίσου απεριόριστη επέκταση και συσσώρευση πόρων. Εντούτοις, η ανάπτυξη όχι μόνο δεν είναι βιώσιμη (γιατί και οι πόροι δεν είναι απεριόριστοι), αλλά απαιτεί κυριαρχία και έλεγχο πάνω στο περιβάλλον και τους ανθρώπους για να συνεχίσει την αέναη πορεία της. Επομένως, όπως ανέδειξαν οι συγγραφείς, η επιθυμία για ανάπτυξη που χαρακτηρίζει τη τρέχουσα ιστορική συγκυρία συνδέεται με την καταπίεση και τη κυριαρχία και αναπτύχθηκε ιδεολογικά μαζί με αυτές του κεφαλαίου, του ρατσισμού και της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας, προκαλώντας, σύμφωνα με τους ίδιους, «τη τρέχουσα οικολογική ανισορροπία και μια σειρά κοινωνικών προβλημάτων» (Kallis et al., 2020, σ. vi).

Επομένως, από τη μία, παρατηρείται κυριαρχία των ανθρώπων πάνω στο περιβάλλον, όπως υποδεικνύει η τρέχουσα «οικολογική ανισορροπία» και κλιματική κρίση, με τη πλειοψηφία της επιστημονικής βιβλιογραφίας να συμφωνεί ότι έχει προκληθεί λόγω της ανθρώπινης δραστηριότητας (Lynas et al., 2021). Τα αποτελέσματά της είναι πλέον αισθητά σε μεγάλο μέρος του ανθρώπινου πληθυσμού (Jacobo, 2021), προκαλώντας θανάτους (Millan Lombrana, 2021) και εκατομμύρια εκτοπισμένων ετησίως (United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2016), αλλά και στους πληθυσμούς άλλων ζώων, φυτών και οργανικής ύλης, όπως καταδεικνύει η μεγάλη απώλεια βιοποικιλότητας. Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, η απώλεια βιοποικιλότητας συμβαίνει «με ρυθμούς πρωτοφανείς στην ανθρώπινη ιστορία» (United Nations Environment Programme, 2019), με αυτές τις ανησυχίες να επιβεβαιώνει πρόσφατη έκθεση της WWF (2025) που υπολόγισε μείωση 73% του μέσου πληθυσμού άγριων ζώων από το 1970 μέχρι το 2020. Την ίδια στιγμή, οι άνθρωποι που υπερασπίζονται περιβαλλοντικά δικαιώματα, ανάμεσα τους και οι Ιθαγενείς πληθυσμοί—που εκτός από υπερασπιστές είναι και προστάτες της βιοποικιλότητας (Fa et al., 2020; Sze et al., 2024)—, δέχονται δυσανάλογα μεγάλη βία, απειλές, εκφοβισμό και δολοφονίες λόγω της δράσης τους (Bille Larsen et al., 2021; Global Witness, 2020).

Από την άλλη, σχέσεις κυριαρχίας αναπτύσσονται και μεταξύ των ανθρώπων, οι οποίες εντείνονται μέσα στο υπάρχον καπιταλιστικό σύστημα. Ο Aimé Césaire έγραψε ότι «η

καπιταλιστική κοινωνία, στο παρόν στάδιο της, είναι ανίκανη να θεσπίσει μια έννοια των δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων» (2001, σ. 3). Παράλληλα, ο Lavalette (2012) ανέφερε αυξημένα επίπεδα φτώχειας, ανισότητας και αποξένωσης που προκάλεσε το νεοφιλελεύθερο καπιταλιστικό σύστημα, γράφοντας πως «ο νεοφιλελευθερισμός καθιστά τη ζωή των φτωχότερων και δυσμενέστερων τμημάτων του πληθυσμού ολοένα και πιο δύσκολη, πιο αποξενωμένη και πιο απελπισμένη» (σ. 57). Επομένως, μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο, είναι φανερό, όχι μόνο ότι δημιουργήθηκε ανισότητα και φτώχεια, αλλά και ότι αυτή διατηρείται και μάλιστα ενισχύεται (Chancel et al., 2022), παράλληλα με συστημικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας αναγνώρισε συγκεκριμένα ζητήματα που επικρατούν παγκοσμίως σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα: την άνοδο αυταρχικών καθεστώτων· τη βία κατά αόπλου πληθυσμού και τα εγκλήματα πολέμου εν μέσω ένοπλων συγκρούσεων· τις επιθέσεις στα δικαιώματα ελεύθερης έκφρασης και διαμαρτυρίας· τις διακρίσεις κατά περιθωριοποιημένων πληθυσμών και το ρατσιστικό μίσος· τις επιθέσεις σε έμφυλα, ΛΟΑΤΚΙ και δικαιώματα προσφυγισσών/φύγων και μεταναστριών/ών· την αδυναμία προστασίας οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών δικαιωμάτων· και τους κινδύνους που προκύπτουν από την ανάπτυξη και χρήση τεχνολογιών τεχνητής νοημοσύνης και λογισμικών κατασκοπείας (Amnesty International, 2025).

1.3. Παραβίαση δικαιωμάτων: Η περίπτωση της Ελλάδας

Το γενικευμένο κλίμα παραβιάσεων δικαιωμάτων που αναφέρθηκε παραπάνω αποτυπώνεται και στην κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την οργάνωση Human Rights Watch (2025a), η χώρα «αντιμετωπίζει συνεχείς προκλήσεις για το κράτος δικαίου οι οποίες απορρέουν από κρατικές ενέργειες που υπονομεύουν τους δημοκρατικούς θεσμούς και πλήττουν τα ανθρώπινα δικαιώματα» (σ. 187). Παρακάτω, θα γίνει αναφορά στα κυριότερα ζητήματα παραβίασης δικαιωμάτων των τελευταίων ετών στην χώρα.

1.3.1. Οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά δικαιώματα

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ), το 26,9% του πληθυσμού βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (ΕΛΣΤΑΤ, 2025α), από τα υψηλότερα ποσοστά ανάμεσα σε χώρες της ΕΕ (Human Rights

Watch, 2025a). Παράλληλα, το ποσοστό του πληθυσμού με σοβαρές υλικές και κοινωνικές στερήσεις ανέρχεται στο 14% (ΕΛΣΤΑΤ, 2025γ), ενώ το εισόδημα του πλουσιότερου 20% του πληθυσμού είναι 5,27 φορές μεγαλύτερο από αυτό του φτωχότερου 20% (ΕΛΣΤΑΤ, 2025β), αναδεικνύοντας το μέγεθος της οικονομικής ανισότητας.

Την ίδια στιγμή, η Διεθνής Αμνηστία αναφέρει σημαντικά κενά στο σύστημα υγείας (Amnesty International, 2025) και το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τα Συστήματα και τις Πολιτικές Υγείας υποστηρίζει ότι οι κρατικές δαπάνες για την υγεία στην Ελλάδα είναι πολύ χαμηλότερες σε σχέση με την ευρωπαϊκό μέσο όρο, ενώ οι ιδιωτικές είναι οι δεύτερες υψηλότερες στην ΕΕ (European Observatory on Health Systems and Policies [OECD], 2023). Ως αποτέλεσμα, παρατηρείται μεγάλο ποσοστό ανικανοποίητων ιατρικών αναγκών, από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη σύμφωνα με τη Eurostat (2025), ενώ η ικανοποίηση από τις παροχές υγείας αυξάνεται όσο αυξάνεται και το εισόδημα (Ινστιτούτο Κοινωνικής και Προληπτικής Ιατρικής [ΙΚΠΙ], 2024) καταδεικνύοντας την επιρροή της οικονομικής ανισότητας στη πρόσβαση σε κοινωνικά δικαιώματα όπως αυτό της υγείας.

Επιπρόσθετα, η όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων επηρεάζει και το δικαίωμα στη στέγαση. Από την 1η Ιανουαρίου 2018 μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου 2023 πραγματοποιήθηκαν πάνω από 63.300 ηλεκτρονικοί πλειστηριασμοί, με το 38% αυτών να αφορά κατοικίες, ενώ η πλειοψηφία αυτών κινήθηκαν από τράπεζες ή εταιρείες (IMeDDLab, 2023). Σύμφωνα με τον Κουραχάνη, (2023) η αδυναμία προστασίας της κύριας κατοικίας αποτελεί ένα από τα χαρακτηριστικά της σημερινής στεγαστικής κρίσης. Άλλα ζητήματα αφορούν την αδυναμία διασφάλισης οικονομικά προσιτής κατοικίας, την ενεργειακή φτώχεια και την αναπαραγωγή συνθηκών εξαθλίωσης των φτωχών μέσω στεγαστικών υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης (Κουραχάνης, 2023).

Επίσης, παρατηρείται ραγδαία υποβάθμιση στη ποιότητα εργασίας στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία (Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε., 2021). Η εργασιακή επισφάλεια θεωρείται πλέον γενικευμένη, σύμφωνα με έρευνα του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς (2022). Χαρακτηριστική είναι επίσης η αυξητική τάση των ωρών εργασίας ανά εργαζόμενο, που στην Ελλάδα είναι τριπλάσια του μέσου όρου της ΕΕ, με ταυτόχρονη μείωση των πραγματικών ημερομισθίων (Μισσός, 2024), οδηγώντας το 72% των εργαζόμενων να δηλώνει ότι οι απολαβές από την εργασία τους δεν επαρκούν για την κάλυψη των βιοτικών αναγκών τους (Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, 2022). Παράλληλα, οι συνθήκες εργασίας είναι πολλές φορές

επικίνδυνες, με 3.116 εργατικά ατυχήματα να καταγράφονται το 2024, εκ των οποίων τα 221 ήταν θανατηφόρα (Ελληνική Αστυνομία, 2025).

Παράλληλα, οι πολιτικές επηρεάζουν και τη φύση. Η έκθεση του WWF Greece (2025) σημειώνει χαρακτηριστικά: «Το περασμένο έτος παρατηρήθηκαν αυξανόμενες εξωτερικές πιέσεις και προκλήσεις: ανεξέλεγκτη ανάπτυξη, συνεχιζόμενες απειλές για τα είδη και τις προστατευόμενες περιοχές, καταστροφικές πυρκαγιές και κλιμακούμενη υποβάθμιση της περιβαλλοντικής προστασίας» (σ. 4). Από το 2008 ως το 2023 καταγράφηκαν πάνω από 1.400 πυρκαγιές και πάνω από 6.000.000 καμμένα στρέμματα (FLAME, 2024). Την ίδια στιγμή, κακοκαιρίες όπως ο Ιανός και ο Ντάνιελ προκάλεσαν σοβαρές πλημμύρες (Παπανικολάου, 2025) αλλά δεν ήταν οι μόνες. Χαρακτηριστικό είναι ότι κατά τη συγγραφή αυτών των προτάσεων, βρίσκεται σε εξέλιξη μια ακόμα κακοκαιρία, η Byron, που άφησε πίσω «πλημμυρισμένους δρόμους και πολλές καταστροφές» (LiFO, 2025β). Στη συνέχεια, η κακοκαιρία έπληξε και τη Γάζα, όπου 1.5 εκατομμύριο Παλαιστίνιες/οι ζουν εκτοπισμένες/οι σε αυτοσχέδιες σκηνές (Mahmoud, 2025) και προκάλεσε κατάρρευση σπιτιών που είχαν βομβαρδιστεί από το Ισραήλ, τραυματισμούς και θανάτους τουλάχιστον 14 ανθρώπων, ενώ το Ισραήλ εξακολουθεί να αρνείται την παροχή βοήθειας (Gjevorí, 2025).

Εντούτοις, εκτός από τις απώλειες υλικών αγαθών ή ανθρώπινων ζώων, εξίσου σημαντικές είναι οι τεράστιες απώλειες στη βιοποικιλότητα, στις ζωές άλλων ζώων και φυτών τόσο καταλυτικών για τη συλλογική μας ζωή στον πλανήτη. Παράλληλα, σημαντικό είναι τα παραπάνω περιστατικά να γίνουν κατανοητά ως συστημικά, αποτελέσματα πολιτικών επιλογών. Για παράδειγμα, και ενώ υπάρχει η συνεχιζόμενη κλιματική καταστροφή, η Ελλάδα, αντί να στοχεύει στη μείωση της εξάρτησής της από μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, συζητά τη δημιουργία νέου αγωγού φυσικού αερίου. Μάλιστα, ο αγωγός αυτός θα γίνει σε συνεργασία με το Ισραήλ (Κόλλιας, 2025), τη στιγμή που διαπράττει γενοκτονία κατά των Παλαιστινίων. Χαρακτηριστικό είναι πως η πρώτη συνάντηση των αντιπροσωπειών των δύο υπουργείων (Ελλάδας και Ισραήλ) για θέματα «ενεργειακής συνεργασίας» μεταξύ των δύο χωρών πραγματοποιήθηκε στις 18 Μαρτίου 2025 (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, 2025). Λίγες ώρες πριν, τις πρώτες πρωινές ώρες της 18ης Μαρτίου, το Ισραήλ παραβίασε την τότε συμφωνημένη εκεχειρία και ξεκίνησε αεροπορικές επιδρομές στη Γάζα, σκοτώνοντας πάνω από 400 ανθρώπους (Al Jazeera, 2025).

1.3.2. Διακρίσεις και ρατσιστική βία

Οι περιθωριοποιημένοι πληθυσμοί δέχονται δυσανάλογη παραβίαση των δικαιωμάτων τους και εμπόδια στην πρόσβαση τους σε δικαιώματα και υπηρεσίες (Amnesty International, 2025). Η έκθεση της Επιτροπής για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών του ΟΗΕ (2024) για παράδειγμα, έδωσε έμφαση σε γυναίκες πολλαπλώς περιθωριοποιημένες, όπως οι γυναίκες στην επαρχία, οι ανάπηρες, μετανάστριες, προσφύγισσες, Ρομά και Μουσουλμάνες γυναίκες που επηρεάζονται δυσανάλογα σε όλους τους τομείς της ζωής στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά, τα στοιχεία για την Ελλάδα είναι πολλές φορές περιορισμένα, ιδιαίτερα για τους πληθυσμούς αναπήρων, Μουσουλμάνων και Ρομά, μη παρέχοντας επαρκή στοιχεία για τις συνθήκες διαβίωσης και πρόσβασής τους σε δικαιώματα.

Έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας αναφέρει μεταξύ άλλων πως: «Πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και άλλοι μετανάστες, καθώς και Ρομά και μέλη ΛΟΑΤΙ κοινοτήτων εξακολουθούν να είναι συχνά θύματα ρητορικής μίσους, η οποία κατά καιρούς εκφράζεται από πολιτικούς και ακόμη και κρατικούς αξιωματούχους» (European Commission against Racism and Intolerance [ECRI], 2022:5). Παράλληλα, πέρα της ρητορικής μίσους, υπαρκτή είναι και η βία με ρατσιστικά κίνητρα, με τα τελευταία στοιχεία του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (2023) να αναφέρουν 158 περιστατικά ρατσιστικής βίας το 2022, διαπιστώνοντας «έντονη και συνεχή» ρατσιστική βία (σ. 6), με τα άτομα που στοχοποιούνται περισσότερο να είναι οι προσφυγικοί και μεταναστευτικοί πληθυσμοί και μέλη της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας.

Συνεπώς, παρατηρούμε δύο τάσεις. Η πρώτη, αφορά τις παραβιάσεις στα έμφυλα και ΛΟΑΤΚΙ δικαιώματα. Τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα έρχονται αντιμέτωπα με διακρίσεις και βία. Το αποκορύφωμα αυτής αποτέλεσε η δολοφονία του/της Ζακ Κωστόπουλου/Zackie Oh τον Σεπτέμβριο του 2018, με την υπόθεση να «παραμένει σύμβολο αγώνα» για τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα (LiFO, 2025α). Παράλληλα, τα πιο πρόσφατα στοιχεία του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (2023) κάνουν λόγο για 61 περιστατικά ρατσιστικής βίας κατά ΛΟΑΤΚΙ προσώπων. Επίσης, το 45% των συμμετεχουσών/χόντων σε έρευνα της FRA (European Agency for Fundamental Rights, 2025) δήλωσε πως ένιωσε διάκριση επειδή είναι ΛΟΑΤΚΙ, το 20% ότι δέχεται διακρίσεις στη στέγαση, το 28% στην εργασία και το 38% ότι υπέστη «θεραπείες μεταστροφής», το υψηλότερο ποσοστό ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ. Τον Φεβρουάριο του 2024, θεσμοθετήθηκε ο γάμος των ομόφυλων ζευγαριών, γεγονός που αποτέλεσε μια σημαντική νίκη του ΛΟΑΤΚΙ κινήματος. Εντούτοις, οι διακρίσεις και η βία

εναντίον των ΛΟΑΤΚΙ προσώπων εξακολουθεί να υφίσταται (Human Rights Watch, 2025a), αναδεικνύοντας την ανάγκη να περαιτέρω αλλαγών.

Παράλληλα, γυναίκες και θηλυκότητες αντιμετωπίζουν προκαταλήψεις, μη ισότιμη συμμετοχή στην εργασία, την κοινωνική και πολιτική ζωή και περιορισμένη πρόσβαση στο σύστημα δικαιοσύνης (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2024). Εκτός της πρόσβασης στο σύστημα δικαιοσύνης, η ίδια έκθεση έκανε αναφορά στην εθνική νομοθεσία, η οποία δεν τις προστατεύει αποτελεσματικά από τη βία και στα αυξημένα ποσοστά ενδοοικογενειακής βίας (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2024). Η πιο πρόσφατη έκθεση για την Βία κατά των Γυναικών του Υπουργείου Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας (2024), ανέφερε 9.886 γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας και 11 γυναικοκτονίες στα πλαίσια ενδοοικογενειακής βίας. Από το 2020 μέχρι το 2024 καταγράφηκαν 53 γυναικοκτονίες (Μανιατέα, 2025), μια εκ των οποίων, αυτή της Κυριακής Γρίβα, έλαβε χώρα ακριβώς έξω από αστυνομικό τμήμα από το οποίο είχε μόλις ζητήσει προστασία (Human Rights Watch, 2025a).

Η δεύτερη τάση αφορά τη διευρυμένη ρατσιστική και ξενοφοβική βία, όπως μαρτυρούν τα 89 περιστατικά ρατσιστικής βίας κατά ανθρώπων με προσφυγικό/μεταναστευτικό προφίλ (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 2024). Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (2024) κάνει επίσης αναφορά σε συστηματική ρατσιστική βία και ρατσιστικές συμπεριφορές από εκπροσώπους του κράτους. Κάποιες φορές, η βία των αστυνομικών είναι θανατηφόρα, όπως στην περίπτωση των θανάτων δύο μεταναστών που τελούσαν υπό κράτηση σε διάστημα δύο εβδομάδων το 2024 (Κοτζάι, 2024). Μάλιστα, η σορός του πρώτου βρέθηκε με εμφανή σημάδια ξυλοδαρμού (Amnesty International 2025). Προηγήθηκε η δολοφονία τριών Ρομά νέων από την αστυνομία—του Νίκου Σαμπάνη το 2021, του Κώστα Φραγκούλη το 2022 και του Χρήστου Μιχαλόπουλου το 2023 (Τέσση κ.α., 2023).

Παράλληλα, σχετικά με τους πληθυσμούς Ρομά στην Ελλάδα, έκθεση το 2016 βρήκε μεταξύ άλλων ότι το 96% των συμμετεχουσών/χόντων κινδύνευε από φτώχεια, ενώ σχεδόν οι μισοί συμμετέχοντες (το 47%) είχαν τουλάχιστον ένα μέλος στο νοικοκυριό που πήγε νηστικό για ύπνο τουλάχιστον μια φορά τον περασμένο μήνα. Παράλληλα, το 61% δήλωσε ότι βίωσε διακρίσεις επειδή είναι Ρομά την τελευταία πενταετία (FRA, 2016), ενώ ζητήματα υπήρχαν και με τις συνθήκες διαβίωσης και την πρόσβασή τους στην εκπαίδευση. Σημαντικό εύρημα είναι επίσης το μεγάλο ποσοστό των συμμετεχουσών/χόντων που θεωρεί ότι οι διακρίσεις με

βάση το χρώμα δέρματος (61%), την εθνοτική καταγωγή (65%) και τη θρησκεία (25%) είναι αρκετά διαδεδομένες στη χώρα (FRA, 2016). Για τους προσφυγικούς και μεταναστευτικούς πληθυσμούς αντίστοιχα, έκθεση για την ένταξη τους διαπίστωσε ζητήματα στη συμμετοχή τους στα κοινά και στην εκπαίδευση (με μεγάλες διαφορές στις επιδόσεις παιδιών γηγενών και μεταναστών και έλλειψη πρόσβασης και πρόωρη σχολική εγκατάλειψη παιδιών προσφύγων και αιτούντων άσυλο) (Τραμουντάνης, 2024). Παράλληλα, το Συμβούλιο της Ευρώπης (Council of Europe, 2024) και πλήθος οργανώσεων (Amnesty International, 2018; Greek Council for Refugees and Save the Children Europe, 2024; Papadimas, 2019) συνεχίζουν να καταγγέλλουν τις συνθήκες διαβίωσης προσφυγιστών/φύγων και αιτουσών/ντων άσυλο, χρόνια μετά την καταδίκη της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για ακατάλληλες συνθήκες στα κέντρα κράτησης και συνθήκες διαβίωσης όσων αιτούνται άσυλο (M.S.S. v. Belgium and Greece, 2011). Την ίδια στιγμή, εμπόδια υπάρχουν όσον αφορά το καθεστώς μόνιμης διαμονής τους, με δυσκολίες στην ανανέωση άδειας διαμονής ή και την απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας (Χριστόπουλος, 2024) αλλά και εμπόδια στις διαδικασίες αίτησης ασύλου (Asylum Information Database [AIDA], 2025). Μάλιστα, τον Ιούλιο του 2025, ψηφίστηκε τρίμηνη αναστολή του δικαιώματος στο άσυλο για άτομα που έρχονται από τη Βόρεια Αφρική (Faiola et al., 2025).

Οι παραπάνω δυσκολίες είναι μέρος των ευρύτερων εχθρικών πολιτικών μετανάστευσης, οι οποίες θα μπορούσαν να συνδεθούν, σύμφωνα με τον Χριστόπουλο (2024), με την «εδραιωμένη πεποίθηση της μετανάστευσης ως απειλή» (σ. 6) που φαίνεται να επικρατεί στην χώρα. Μάλιστα, μετά την αναστολή του δικαιώματος ασύλου, δημοσίευμα της Washington Post μίλησε για στροφή «τύπου Τραμπ» της Ελλάδας στο μεταναστευτικό (Faiola et al., 2025). Χαρακτηριστικό αυτής της στροφής αποτέλεσε η τοποθέτηση των Μάκη Βορίδη και Θάνου Πλεύρη στο Υπουργείο Μετανάστευσης (από το οποίο ο πρώτος παραιτήθηκε λόγω της πιθανής εμπλοκής του στο σκάνδαλο του ΟΠΕΚΕΠΕ) (Associated Press, 2025) και η ψήφιση νόμου τον Σεπτέμβριο του 2025, ο οποίος προβλέπει κάποιες από τις σκληρότερες ποινές στην Ευρώπη για ανθρώπους με απορριπτική αίτηση ασύλου, όπως φυλάκιση για δύο με πέντε χρόνια και πρόστιμο 10.000 ευρώ (Rich & Kitsantonis, 2025).

Παράλληλα, στην αρχή του ίδιου έτους, η Ελλάδα καταδικάστηκε για πρώτη φορά για «pushback» από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην υπόθεση A.R.E. v. Greece, μετά από χρόνια καταγραφών συστηματικών πρακτικών επαναπροώθησης στα σύνορα της χώρας, τουλάχιστον από το 2008 (European Center for Constitutional and Human Rights [ECCHR], 2022). Η Διεθνής Αμνηστία χαρακτήρισε τις επαναπροωθήσεις ήδη από το

2021 «de facto πολιτική» διαχείρισης των ελληνικών συνόρων. Μάλιστα, προσπάθεια επαναπροώθησης από τις ελληνικές αρχές ενδεχομένως προκάλεσε το ναυάγιο της Πύλου, σύμφωνα με μαρτυρίες επιζώντων (News24/7, 2023; Πολίτη, 2023), το οποίο αποτελεί το πιο θανατηφόρο ναυάγιο της Μεσογείου των τελευταίων ετών (Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης [ΔΟΜ] και Ύπατη Αρμοστεία, 2025).

1.3.3. Κράτος Δικαίου

Στις 7 Φεβρουαρίου 2024, ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ανέφερε σοβαρά ζητήματα κράτους δικαίου στην Ελλάδα. Κεντρικό σημείο του ψηφίσματος αφορά την ελευθερία του Τύπου, τονίζοντας ζητήματα όπως τη δολοφονία του δημοσιογράφου Γιώργου Καραϊβάζ, λεκτικές επιθέσεις και σωματικές απειλές, χρήση κακόβουλων λογισμικών και καταχρηστικών αγωγών (SLAAPs) (European Parliament, 2024). Η κατάσταση της ελευθερίας του Τύπου αποτυπώνεται και από τον δείκτη των Δημοσιογράφων Χωρίς Σύνορα (RSF), στον οποίο η Ελλάδα βρίσκεται στη τελευταία θέση (89η) ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ (Βαχτσεβάνου, 2025).

Εντούτοις, υπάρχουν και άλλα ζητήματα που γεννούν προβληματισμούς για το κράτος δικαίου στη χώρα: το σκάνδαλο των αγροτικών επιδοτήσεων του ΟΠΕΚΕΠΕ (Οργανισμού Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων) που ξέσπασε το καλοκαίρι του 2025 και η εμπλοκή σε αυτό πολιτικών προσώπων, συμπεριλαμβανομένων και στελεχών της κυβέρνησης (H. Smith, 2025)· το σιδηροδρομικό δυστύχημα των Τεμπών το 2023, το οποίο αναδεικνύει ευρύτερες ελλείψεις του κράτους δικαίου, έντονη δυσπιστία των πολιτών για τους χειρισμούς της υπόθεσης από δικαιοσύνη και θεσμούς αλλά και χρόνια κακοδιαχείριση των κρατικών υποδομών (Human Rights Watch, 2025b)· και η υπόθεση των υποκλοπών, στην οποία αποκαλύφθηκε το 2022 ότι δεκάδες δημοσιογράφοι, επιχειρηματίες και πολιτικοί, συμπεριλαμβανομένων και υπουργών της κυβέρνησης, παρακολουθούνταν από την Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΕΥΠ) σε συνδυασμό με τη χρήση του κακόβουλου λογισμικού Predator (Stamouli, 2022).

Σχετικά με το σκάνδαλο των υποκλοπών, την επίσκεψη της αρμόδιας επιτροπής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα ακολούθησε δήλωση της εισηγήτριάς της, η οποία έκανε αναφορά στην ύπαρξη κλίματος ατιμωρησίας, αποτέλεσμα της «εξαιρετικά αργής και αναποτελεσματικής» δικαιοσύνης (Καράγιωργας, 2023). Εντούτοις, η έλλειψη λογοδοσίας και το κλίμα ατιμωρησίας είναι γενικευμένα, όπως αναδεικνύουν οι συνεχιζόμενες

παραβιάσεις δικαιωμάτων που αναφέρθηκαν παραπάνω και η αντιμετώπιση πολλών υποθέσεων από τις αρχές: κατηγορίες για συγκάλυψη υπάρχουν στην υπόθεση των Τεμπών λόγω των χειρισμών των αρχών (Human Rights Watch, 2025b)· οι υποθέσεις δολοφονίας των Ρομά νέων δεν έχουν προχωρήσει, καθώς καταδίκη υπήρξε μέχρι στιγμής μόνο στην υπόθεση του Κώστα Φραγκούλη το καλοκαίρι του 2025, και αυτή για ανθρωποκτονία από αμέλεια με ποινή τριών ετών με τριετή αναστολή (Κυριακούλης, 2025)· οι αστυνομικοί που εμπλέκονται στη δολοφονία του Ζακ έχουν αθωωθεί από το δικαστήριο και το Πειθαρχικό Συμβούλιο της Ελληνικής Αστυνομίας (Documento, 2022)· και το Ελληνικό Λιμενικό συνεχίζει ατιμώρητο τις επαναπροωθήσεις, με τελευταίο περιστατικό στη Χίο στις αρχές Φεβρουαρίου του 2026, με 15 νεκρούς και 25 τραυματίες (Αντωνόπουλος, 2025). Παράλληλα, επρεπε να περάσουν δύο χρόνια μέχρι να ασκηθούν τελικά διώξεις σε στελέχη του λιμενικού για το ναυάγιο της Πύλου, ενώ παράλληλα εξακολουθούν να υπάρχουν ελλείψεις κρίσιμων στοιχείων (Φραγκιουδάκης, 2025).

Την ίδια στιγμή, η διαμαρτυρία, ένα εργαλείο πολιτών και οργανώσεων για να ζητήσουν λογοδοσία για αυτές και παρόμοιες υποθέσεις, να εκφράσουν δυσαρέσκεια και να διεκδικήσουν αλλαγές, συνεχώς υπονομεύεται. Το γεγονός αυτό δεν αποτελεί μόνο ένα ζήτημα κράτους δικαίου (με τρόπο παρόμοιο με τα δικαιώματα ελευθερίας της έκφρασης και ελευθερίας του Τύπου), αλλά επηρεάζει σημαντικά και τη δράση των ανθρώπων και οργανώσεων που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα σήμερα.

Κεφάλαιο Δεύτερο: Υπεράσπιση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

2.1. Οι άνθρωποι πίσω από την υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Η/Ο υπερασπίστρια/στής ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι «ένας όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει άτομα που, ατομικά ή μαζί με άλλους, ενεργούν για την προώθηση ή την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» (United Nations, 2004, σ. 2). Συγκεκριμένα, αυτό μπορεί να αφορά είτε ανθρώπους που εργάζονται στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (εργαζόμενες/οι ΜΚΟ, δικηγόροι ανθρωπίνων δικαιωμάτων) ή ανθρώπους που υπερασπίζονται δικαιώματα κατά περιπτώσεις μέσα από την εργασία τους (δημοσιογράφοι, γιατροί, δάσκαλοι, ή και ηγέτες εργατικών σωματείων). Παράλληλα, υπάρχουν και άτομα που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα εκτός της επαγγελματικής τους θέσης, όπως οι άνθρωποι που εμπλέκονται εθελοντικά σε οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ ο όρος θα μπορούσε να περιγράψει και μαθήτριες/τές, όπως και ολόκληρες κοινότητες που μπορεί να οργανωθούν για να υπερασπιστούν κάποιο δικαίωμα (United Nations, 2004).

Επομένως, οι υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα μπορούσε να είναι ο οποιοδήποτε άνθρωπος αν επιλέξει να το κάνει. Δεν υπάρχει συγκεκριμένος ορισμός ή «προσόντα» που τα άτομα πρέπει να έχουν. Παρόλα αυτά, για τον ΟΗΕ, οι υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων πρέπει να έχουν κάποια χαρακτηριστικά: να δρουν ειρηνικά, να αποδέχονται τη καθολικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως ορίζεται από την Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και να τα υπερασπίζονται, ασχέτως το αν είναι «νομικά σωστές/οί» στο εκάστοτε εθνικό νομικό πλαίσιο («Το βασικό ζήτημα είναι αν οι ανησυχίες τους εμπίπτουν ή όχι στο πεδίο εφαρμογής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», σ. 9) (United Nations, 2004). Συγκεκριμένα, η δράση τους, σε τοπικό, εθνικό, περιφερειακό ή και παγκόσμιο επίπεδο, αφορούν τη συλλογή και διάδοση πληροφοριών που αφορούν παραβιάσεις δικαιωμάτων, την υποστήριξη των θυμάτων παραβιάσεων δικαιωμάτων, την άσκησης πίεσης για λογοδοσία και τέλος της ατιμωρησίας, την προσπάθεια αλλαγής πολιτικών και εφαρμογής των συμβάσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την εκπαίδευση πάνω στα ανθρώπινα δικαιώματα (United Nations, 2004).

Εντούτοις, αυτός ο ορισμός των υπερασπιστριών/στών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γεννά κάποιους προβληματισμούς. Από τη μία, όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο, πολλά άτομα μπορεί να μη χρησιμοποιούν τη γλώσσα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, χωρίς αυτό να υπονομεύει τη σημασία της δράσης τους. Από την άλλη, ζήτημα προκαλεί και η προϋπόθεση

της μη χρήσης βίας. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα της ρίψης πετρών, η οποία αποτελεί μέρος των διαμαρτυριών Παλαιστινίων και κομμάτι της παλαιστινιακής ταυτότητας (Abdullaena, 2023), μια πρακτική που εδραιώθηκε σε συνθήκες κατοχής. Εκτός από τη συμβολική ρίψη πετρών από Παλαιστίνιους, ένα πιο πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί αυτό των εξεγέρσεων στο Νεπάλ τον Σεπτέμβριο του 2025, όπου διαδηλωτές συγκρούστηκαν με την αστυνομία και έκαψαν κυβερνητικά κτίρια, οδηγώντας σε παραίτηση τον πρωθυπουργό της χώρας (Harvey et al., 2025). Τι σημαίνει αυτό για το ποιες/οι αναγνωρίζονται και προστατεύονται ως υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Τι συμβαίνει με τα άτομα, όπως αυτά στην Παλαιστίνη, που βρίσκονται υπό κατοχή ή άλλες συνθήκες που περιορίζουν την δυνατότητά τους να αντιδράσουν στην αδικία;

Ο τρόπος που εκφράζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και ορίζονται οι άνθρωποι που τα υπερασπίζονται ενδεχομένως είναι περιοριστικοί και δεν αναγνωρίζουν την ποικιλία νοηματοδοτήσεων και δράσεων για την επίτευξη απελευθέρωσης και δικαιοσύνης. Το γεγονός αυτό, και λαμβάνοντας υπόψη την ιστορία της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας, ενδεχομένως επηρεάζει δυσανάλογα τον παγκόσμιο νότο (μέρη του οποίου έχουν ήδη κριτική στάση απέναντι στο παγκόσμιο κίνημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων), καθώς οι προσπάθειες των ανθρώπων για απελευθέρωση εύκολα μπορούν να υπονομευτούν λόγω του πιο «βίαιου» χαρακτήρα τους. Όμως, ενώ το χάσμα του κινήματος ανθρωπίνων δικαιωμάτων με ανθρώπους που εξεγείρονται φαίνεται να είναι υπαρκτό, δεν περιορίζεται στον παγκόσμιο νότο. Ο Benjamin Case (2018) υποστηρίζει ότι η εξέγερση και η άοπλη συλλογική πολιτική βία (όπως η καταστροφή περιουσίας, το σαμποτάζ, ο εμπρησμός και οι διαμάχες με την αστυνομία ή πολιτικούς αντιπάλους) είναι κοινό φαινόμενο, ακόμα και σε κινήματα που χαρακτηρίζονται μη βίαια. Επομένως, η δράση κοινωνικών κινήματων, ακόμα και αν έχει βίαια χαρακτηριστικά, οφείλει να αναγνωριστεί ως μέρος της αντίστασης.

Παράλληλα, οι άνθρωποι που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα, είτε ατομικά είτε μέσω των οργανώσεων μέσω των οποίων δραστηριοποιούνται, αντιμετωπίζουν αντίποινα για το έργο τους, γεγονός που οδήγησε τον ΟΗΕ στην υιοθέτηση της Διακήρυξης για τους υπερασπιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων (United Nations, 1998). Σύμφωνα με τον ΟΗΕ:

Πολλές/οί υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε όλες τις περιοχές του κόσμου, έχουν υποστεί παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Έχουν γίνει στόχος εκτελέσεων, βασανιστηρίων, ξυλοδαρμών, αυθαίρετων συλλήψεων και κρατήσεων, απειλών θανάτου, παρενόχλησης και δυσφήμισης, καθώς και περιορισμών στην ελευθερία κινήσεων, έκφρασης, συνάθροισης και συνεταιρισμού. Οι

υπερασπίστριες/στές έχουν πέσει θύματα ψευδών κατηγοριών και άδικων δικών και καταδικών (United Nations, 2004, σ. 10).

Την ίδια στιγμή, οι υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχουν «αναγκαστεί να πληρώσουν το τίμημα για τον ακτιβισμό τους με πιο διακριτικούς αλλά εξίσου επιζήμιους τρόπους: έχουν απολυθεί από τις δουλειές τους, εκδιωχθεί από τα σπίτια τους, δυσφημιστεί, περιθωριοποιηθεί και στιγματιστεί» (Nah et al., 2013, σ. 402). Σύμφωνα με τους Bennett et al. (2015), οι υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων συνεχίζουν το έργο τους σε «εξουθενωτικές και επιδεινούμενες συνθήκες» σε όλο τον κόσμο, καθιστώντας φανερό ότι οι παραβιάσεις δικαιωμάτων που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι που τα υπερασπίζονται συνεχίζονται. 25 χρόνια μετά την υιοθέτηση της Διακήρυξης του ΟΗΕ για τους υπερασπιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παγκόσμιες οργανώσεις δημιούργησαν μια νέα συμπληρωματική διακήρυξη, αναγνωρίζοντας τα συνεχιζόμενα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και τις νέες προκλήσεις που φέρνει η ανάπτυξη της τεχνολογίας, δημιουργώντας την ανάγκη προστασίας τους από διαδικτυακή βία και παρενόχληση (Human Rights House Foundation, 2023; International Service for Human Rights, 2024).

Η αντιμετώπιση των υπερασπιστριών/στών ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι ένα τυχαίο γεγονός. Οι υπάρχουσες σχέσεις κυριαρχίας, διακρίσεων και εξουσίας επηρεάζουν «την ορατότητα των αγώνων των υπερασπιστριών/στών και την υποστήριξη που λαμβάνουν» (Protection International, 2021:4). Το κράτος έχει χαρακτηριστεί ως ο κύριος φορέας παραβίασης δικαιωμάτων (United Nations, 2004), ενώ οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ φαίνονται ανίκανοι να σταματήσουν πολέμους και γενοκτονίες (Stanton, 2024), όπως αποδεικνύει η συνεχιζόμενη γενοκτονία στη Γάζα (Akram, 2024). Επομένως, όπως οι παραβιάσεις δικαιωμάτων είναι συστημικές και πολιτικές αποφάσεις, έτσι και η αντιμετώπιση των ανθρώπων που τα υπερασπίζονται είναι μέρος αυτού του πλαισίου, καθιστώντας απαραίτητη την πολιτικοποίηση των δικαιωμάτων (Protection International, 2021). Όμως, το παγκόσμιο κίνημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων έγινε μέρος αυτού του συστήματος, χωρίς πάντα να έχει μια κριτική στάση απέναντι του (Marks, 2011; Myon, 2018). Σύμφωνα με τον Samuel Moyn (2018), «ο ακτιβισμός για τα ανθρώπινα δικαιώματα βρήκε τη θέση του σε έναν πλουτοκρατικό κόσμο», έγινε δηλαδή μέρος του άνισου οικονομικού πλαισίου που προκάλεσε την άνοδο αυταρχικών κυβερνήσεων, ένα πλαίσιο όμως το οποίο δεν αμφισβήτησε επαρκώς. Παράλληλα, εκτός από την έλλειψη κριτικής στάσης, υπάρχουν και πτυχές της υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ιδιαίτερα η θέση των ΜΚΟ στο πεδίο της παροχής υπηρεσιών και

κοινωνικής προστασίας) που έγιναν ακόμη και μέρος του συστήματος, εξυπηρετώντας πολιτικές επιδιώξεις και σκοπιμότητες και καλύπτοντας κενά του κράτους πρόνοιας που δημιουργούνται από το νεοφιλελεύθερο καπιταλισμό (Κουραχάνης, 2024).

Τα παραπάνω δεν σημαίνουν την πλήρη απόρριψη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή της έννοιας των υπερασπιστριών/τών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ούτε υποστηρίζουν την άκριτη χρήση βίας. Αντίθετα, φέρνουν στο προσκήνιο τις αντιθέσεις και τους προβληματισμούς γύρω από τη συλλογική δράση. Τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως υποστήριξε και ο Myon (2011), είναι μια ουτοπική ιδεολογία που σκοπό έχει να βελτιώσει τις ζωές μας. Οι έννοιες που αναπτύχθηκαν γύρω της είναι ευρείες γιατί αυτή η ουτοπική ιδεολογία επιχείρησε να είναι καθολική και να εκφράζει όλους τους ανθρώπους και τη δράση τους για αλλαγή και δικαιοσύνη. Ακριβώς αυτός ήταν και ο λόγος που οι όροι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των υπερασπιστριών/τών ανθρωπίνων δικαιωμάτων χρησιμοποιήθηκαν στη συγκεκριμένη έρευνα: για να περιγράψουν τους κοινούς μας αγώνες για δικαιοσύνη, ακόμα και αν κάποια άτομα ή οργανώσεις/συλλογικότητες δεν χρησιμοποιούν αυτούς τους όρους ρητά, αλλά εξακολουθούν να έχουν παρόμοιες επιδιώξεις. Εξάλλου, δεν υπάρχει μια αδιαμφισβήτητη αλήθεια και με τον ίδιο τρόπο πρέπει να γίνουν αντιληπτά και τα ανθρώπινα δικαιώματα, ανοίγοντας ακόμα περισσότερους δρόμους να γίνουν αυτά πράξη, οι οποίοι ενδεχομένως θα έχουν χώρο για τους ανθρώπους που σήμερα τα θεωρούν απρόσιτα.

Η εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν πρέπει να περιορίζεται από τις απαιτήσεις της σταθερότητας, που βασίζονται στο status quo, ή από την άκριτη παρακολούθηση του τρέχοντος συστήματος διεθνών σχέσεων. Απαλλάσσοντας τη γλώσσα από μια καθολική, αυτονόητη και αδιαμφισβήτητη αλήθεια, γινόμαστε ανοιχτές/ά/οί στην πιθανότητα μη δοκιμασμένων, μη χαρτογραφημένων τρόπων προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δημιουργώντας νέες συμβάσεις σχετικά με την πρακτική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Bufacchi, 2015, σ. 15).

Ο όρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, χρησιμοποιείται μεν στην παρούσα εργασία, αλλά αναγνωρίζεται και το γεγονός ότι πολλοί άνθρωποι δεν καλύπτονται από τον κυρίαρχο λόγο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ή τουλάχιστον επιλέγουν μια διαφορετική νοηματοδότηση. Σε μια προσπάθεια ο όρος αυτός να γίνει ανοιχτός και συμπεριληπτικός σε όλες τις εκφάνσεις του ανθρώπινου αγώνα, τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αυτό που σημαίνουν στο κάθε άτομο, και οι διαφορετικές τους σκέψεις μια δυνατότητα να χαρτογραφήσουμε καινούργιους τρόπους υπεράσπισής τους.

2.2. Υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα

Σύμφωνα με έκθεση του ΟΗΕ, οι υπερασπίστριες/στές δικαιωμάτων στην Ελλάδα είναι γενικά ελεύθερες/οι να ασκήσουν το έργο τους, αν και πολλές φορές αυτό δεν αναγνωρίζεται επαρκώς στο ελληνικό πλαίσιο (United Nations, 2023). Όμως, παρά την θεωρητική ελευθερία, η υπεράσπιση δικαιωμάτων στην Ελλάδα δεν είναι πάντα εύκολη, ενώ η έλλειψη ενός πλαισίου προστασίας των υπερασπιστριών/στών ανθρωπίνων δικαιωμάτων συμβάλει σε αυτή τη δυσκολία. Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (2024, σ. 27) αναφέρει ότι η απουσία ενός τέτοιου πλαισίου «συντελεί στην στοχοποίησή τους η οποία πολλές φορές εκφράζεται με παρενοχλητικές έως και βίαιες συμπεριφορές, ειδικά σε πλαίσια που εντοπίζεται όξυνση της ρατσιστικής βίας». Αυτά τα πλαίσια αφορούν κυρίως τα ΛΟΑΤΚΙ δικαιώματα, υπερασπίστριες/στές των οποίων δέχονται απειλές και επιθέσεις, όπως και τα δικαιώματα προσφυγισσών/φύγων, μεταναστριών/στών και αιτουσών/ούντων άσυλο, καθώς οι άνθρωποι που τα υπερασπίζονται βρίσκονται αντιμέτωποι με ένα ολοένα πιο εχθρικό περιβάλλον (United Nations, 2023).

Συγκεκριμένα, αντιμετωπίζουν εκστρατείες συκοφάντησης, που μπορεί να οδηγήσουν και σε απειλές θανάτου, όπως συνέβη στον Ιάσονα Αποστολόπουλο το Μάιο του 2022, ή ακόμα και ποινικοποίηση (United Nations, 2023). Στις 15 Ιανουαρίου 2026, και μετά από 7 χρόνια δικαστικού αγώνα, 24 μέλη ΜΚΟ έρευνας και διάσωσης που δραστηριοποιούνταν στη Λέσβο αθωώθηκαν μετά από ποινικές διώξεις (μεταξύ άλλων για κατασκοπεία και διευκόλυνση της παράνομης εισόδου μεταναστών στη χώρα) που τους ασκήθηκαν λόγω της δράσης τους το 2018, σε μια υπόθεση που είχε χαρακτηριστεί ως η μεγαλύτερη υπόθεση ποινικοποίησης της αλληλεγγύης στην Ευρώπη (Human Rights Watch, 2026). Παρομοίως, τον Απρίλιο του 2024, αποσύρθηκαν οι κατηγορίες κατά 35 ανθρώπων στη Λέσβο, οι οποίοι συνελήφθησαν το 2020 και αντιμετώπιζαν παρόμοιες κατηγορίες (H. Smith, 2024). Παράλληλα, τον Δεκέμβριο του 2022, ο Παναγιώτης Δημητράς, συνιδρυτής και εκπρόσωπος της ΜΚΟ Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι και ο Tommy Olsen, ιδρυτή της Aegean Boat Report, διώχθηκαν ποινικά από την Εισαγγελία της Κω για ένταξη σε εγκληματική οργάνωση με σκοπό τη διευκόλυνση παράνομης εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών (Στυλιανίδου 2022).

Εντούτοις, δεν είναι μόνο οι μόνοι οι υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αντιμετωπίζουν εμπόδια και αβάσιμες ποινικές διώξεις. Παρόμοια περιστατικά ποινικοποίησης αντιμετωπίζουν και οι άνθρωποι που επιχειρούν να περάσουν τα συνόρα,

όπως οι 9 Αιγύπτιοι επιζήσαντες του ναυαγίου της Πύλου που τελικά αθωώθηκαν 11 μήνες μετά τη σύλληψή τους (PICUM, 2025) ή ο Μαροκινός πρόσφυγας που βρίσκεται υπό κράτηση για το πρόσφατο ναυάγιο στη Χίο, παρά τις καταθέσεις επιζώσων/ζόντων που δεν τον αναγνωρίζουν ως τον διακινητή και οδηγό της λέμβου στην οποία επέβαιναν (Psaraki, 2026).

Τα παραπάνω είναι μέρος ευρύτερων ζητημάτων κράτους δικαίου στη χώρα (European Parliament, 2024), συμπεριλαμβανομένων των επιθέσεων ελευθερία του Τύπου (European Parliament, 2024; United Nations, 2023) και της διευρυμένης αστυνομικής βίας. Σύμφωνα με την Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2024, σ. 9), «η ελληνική κοινωνία δεν έχει σταματήσει να μετράει περιστατικά ξυλοδαρμών και εξευτελισμού πολιτών σε πλατείες και διαδηλώσεις, κακοποιήσεων και βασανιστηρίων πολιτών ή και αλλοδαπών σε ΑΤ, ακόμη και ανθρωποκτονιών νεαρών και ανηλίκων σε “ύποπτες” γειτονιές του κέντρου των Αθηνών ή κατά τη διάρκεια αστυνομικών επιχειρήσεων και καταδιώξεων».

Παράλληλα, η διαμαρτυρία, η οποία έχει αναγνωριστεί ως βασικός τρόπος υλοποίησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (United Nations Development Programme [UNDP] Latin America and the Caribbean, 2024), βρίσκεται «υπό συνεχή πίεση» στην Ελλάδα (Διεθνής Αμνηστία, 2025). Τα κύρια ζητήματα, σύμφωνα με τη Διεθνή Αμνηστία (2025), αφορούν: α. τους νομικούς περιορισμούς στις συναθροίσεις, όπως η πρόσφατη απαγόρευση διαδηλώσεων μπροστά από το Μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτη, β. την «αδικαιολόγητη και υπερβολική» χρήση βίας κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων και τους τραυματισμούς που έχει προκαλέσει, γ. την αυθαίρετη στέρηση ελευθερίας και τις αναίτιες προσαγωγές για εξακρίβωση στοιχείων, δ. τη μη ύπαρξη διακριτικών, γεγονός που εμποδίζει τη λογοδοσία αστυνομικών που εμπλέκονται σε περιστατικά αστυνομικής βίας, ε. την κουλτούρα ατιμωρησίας και στ. την ανεπαρκή χρηματοδότηση του μηχανισμού διερεύνησης περιστατικών αυθαιρεσίας που περιορίζει τη δράση του.

Συνεπώς, παρά τη σχετική ελευθερία έκφρασης που απολαμβάνουν οι άνθρωποι στην Ελλάδα, οι βία και οι διακρίσεις παραμένουν, και για περιθωριοποιημένους πληθυσμούς, οι οποίοι δέχονται δυσανάλογη παραβίαση των δικαιωμάτων τους, αλλά και για τους ανθρώπους που προσπαθούν να τα υπερασπιστούν. Το γεγονός αυτό μπορεί να δυσκολέψει τη δράση των υπερασπιστριών/στών ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα, ενώ εξακολουθεί να μην υπάρχει νομικό πλαίσιο για την προστασία του έργου τους.

Κεφάλαιο Τρίτο: Μεθοδολογία Έρευνας

3.1. Σκοπός έρευνας

Η παρούσα έρευνα έχει σκοπό να κατανοήσει και να αποτυπώσει την εμπειρία των ανθρώπων που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα στην Ελλάδα. Το παραπάνω προκύπτει από την αναγνώριση της σημασίας που έχουν οι αγώνες ανθρώπων και των οργανώσεων/συλλογικοτήτων των οποίων είναι μέρος στην επίτευξη σημαντικών αλλαγών. Οι συλλογικές και «από τα κάτω» διεκδικήσεις τους έχουν αποτελέσει αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας κοινωνικών αλλαγών και διεργασιών και έχουν υπερασπιστεί τη ζωή και αξιοπρέπεια ανθρώπων και περιβάλλοντος. Αναγνωρίζοντας, συνεπώς, τη σημασία της συλλογικής δράσης και την ανάγκη αυτή να εμπλέξει ακόμα περισσότερα άτομα (μια ανάγκη που θα συνεχίσει να υπάρχει όσο υπάρχουν παραβιάσεις δικαιωμάτων), η έρευνα θα εξετάσει το τι σημαίνει να υπερασπίζεσαι δικαιώματα σήμερα, επιχειρώντας να απαντήσει τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποια είναι η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα σήμερα;
2. Ποιοι είναι οι λόγοι που παρακινούν τους ανθρώπους να υπερασπιστούν ανθρώπινα δικαιώματα;
3. Ποιες είναι οι κύριες στρατηγικές που χρησιμοποιούνται κατά την υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Ποιες από αυτές λειτουργούν καλά και ποιες μπορούν να βελτιωθούν;
4. Ποιος είναι ο αντίκτυπος που οι δράσεις των υπερασπιστριών/στών έχουν στα ανθρώπινα δικαιώματα;
5. Ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι λόγω του έργου τους ως υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τι θα μπορούσε να βελτιώσει την κατάσταση μελλοντικά;

Συγκεκριμένα, η έρευνα έχει αναπτυχθεί σε τρεις άξονες. Ο πρώτος εξέτασε το προσωπικό ταξίδι των ατόμων και την άποψη που έχουν για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τι τα ίδια αναγνωρίζουν ως σημαντικά για την ελληνική πραγματικότητα. Επίσης, εξέτασε τι τα παρακίνησε να εμπλακούν στο πεδίο υπεράσπισης δικαιωμάτων αλλά και την θέση που έχουν σήμερα στην οργάνωση/συλλογικότητα στην οποία ανήκουν. Ο δεύτερος άξονας εμβαθύνει στη δράση των συλλογικοτήτων τους, τις μεθόδους που χρησιμοποιούν, τον αντίκτυπο αυτών και την άποψη τους για τα δυνατά σημεία και τις πιθανές αδυναμίες των δράσεων τους. Τέλος, ο τρίτος άξονας αφορά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν

κατά την υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τα πράγματα που, μέσα από την εμπειρία τους, θεωρούν ότι θα βοηθήσουν τους ανθρώπους που υπερασπίζονται δικαιώματα στο μέλλον.

Μέσω αυτών των θεματικών, σκοπός είναι να σκιαγραφηθούν οι εμπειρίες των ανθρώπων που υπερασπίζονται δικαιώματα στην Ελλάδα σήμερα και να καταγραφούν οι δυσκολίες, οι αδυναμίες και οι αποτελεσματικές παρεμβάσεις, αποτελώντας σημαντικά μαθήματα που θα συμβάλλουν στην μελλοντική διαμόρφωση του πεδίου υπεράσπισης δικαιωμάτων ώστε να είναι πιο αποτελεσματικό, ασφαλές και ευχάριστο για τα άτομα που θα εμπλέκονται σε αυτό.

3.2. Μεθοδολογία, συλλογή και επεξεργασία δεδομένων

Κάθε οντότητα, όπως και οι άνθρωποι, αντιλαμβάνονται τη πραγματικότητα με εντελώς διαφορετικό τρόπο, η κάθε μια μέσω της περιορισμένης αντίληψής της για τον κόσμο (Pereira & Reddy, 2016). Με παρόμοιο τρόπο χρειάζεται να αντιμετωπιστεί και η έρευνα, η οποία δεν μπορεί να είναι αντικειμενική, καθώς τα άτομα που συμμετέχουν αυτή (είτε ως ερευνήτριες/τές είτε ως συμμετέχουσες/οντες) ερμηνεύουν την πραγματικότητα μέσα από τις διαφορετικές ιστορίες τους. Μάλιστα, χαρακτηριστικά των ερευνητριών/τών, όπως η φυλή και το φύλο, οι προσωπικές εμπειρίες και απόψεις τους, επηρεάζουν τις υποθέσεις, τις μεθόδους, τις αλληλεπιδράσεις τους με τα άτομα που συμμετέχουν στην έρευνα και την ερμηνεία που τελικά θα δώσουν στα ευρήματά τους (Goundar, 2025). Για αυτούς τους λόγους, η ποιοτική έρευνα αποτελεί το καταλληλότερο εργαλείο για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, καθώς αναγνωρίζει ότι η κοινωνική πραγματικότητα είναι δυναμική και κατασκευάζεται καθημερινά, μέσω των αλληλεπιδράσεων των ατόμων (Τσιώλης, 2014).

Αναγνωρίζοντας ότι οι εμπειρίες των ανθρώπων που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα ποικίλουν, αρχικά σε σχέση με αυτά ανθρώπων από άλλες χώρες με διαφορετικά πολιτισμικά και νομικά χαρακτηριστικά, αλλά και στο εσωτερικό της ίδιας χώρας και χρονικής στιγμής, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους και τις οργανώσεις στις οποίες ανήκουν, η ποιοτική έρευνα θα καταφέρει να καταγράψει αυτές τις μοναδικές εμπειρίες. Μέσω της αξιοποίησης της συνέντευξης ως ερευνητικού εργαλείου, σκοπός είναι να γίνει αντιληπτή η οπτική των συμμετεχουσών/χόντων (Bryman, 2017), δίνοντάς τους την ευκαιρία να «διατυπώσουν τις απόψεις τους και να νοηματοδοτήσουν ή να αφηγηθούν τις εμπειρίες τους»

(Ίσαρη & Πούρκος, 2015, σ. 96). Συγκεκριμένα, επιλέχθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη, η οποία παρέχει μεγαλύτερη ευελιξία καθώς, αν και η έρευνα έχει σαφή ενδιαφέροντα τα οποία αποτυπώνονται από προκαθορισμένες ερωτήσεις, η σειρά ή το περιεχόμενο τους ενδέχεται να αλλάξει για να ανταποκριθεί στις απαντήσεις των συμμετεχουσών/χόντων (Bryman, 2017; Ίσαρη & Πούρκος, 2015).

Για το σκοπό αυτό αναπτύχθηκε ένας οδηγός συνέντευξης (Παράρτημα 3) ο οποίος χωρίστηκε σε τρεις άξονες. Συγκεκριμένα, ο πρώτος άξονας αφορούσε την ανάδειξη του πλαισίου και τη προσωπική διαδρομή των συμμετεχουσών/ντων, ο δεύτερος τις εμπειρίες τους στο πεδίο και ο τρίτος τις δυσκολίες και τα εμπόδια που τυχόν αντιμετωπίζουν κατά την υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν κατά βάση δια ζώσης, με τρεις να λαμβάνουν χώρα διαδικτυακά και ηχογραφήθηκαν (ή βιντεοσκοπήθηκαν, στη περίπτωση διαδικτυακών συνεντεύξεων) ώστε να απομαγνητοφωνηθούν και, στη συνέχεια, να αναλυθούν.

Κατά την ανάλυση των δεδομένων αξιοποιήθηκε η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης, μέσω της οποίας αναζητήθηκαν επαναλαμβανόμενα μοτίβα στις απαντήσεις των συμμετεχουσών/χόντων, τα οποία ταξινομήθηκαν σε κατηγορίες ή «θέματα» (Ίσαρη & Πούρκος, 2015). Συγκεκριμένα, μελετήθηκε η κάθε απομαγνητοφώνηση και καταγράφηκαν τα κύρια σημεία της, στα οποία δόθηκαν αντίστοιχοι κωδικοί. Στην συνέχεια, αναζητήθηκαν κοινά σημεία/κωδικοί ανάμεσα σε όλες τις συνεντεύξεις. Τα κύρια μοτίβα που προέκυψαν από αυτή τη διαδικασία αποτέλεσαν τελικά τα κεντρικά θέματα πάνω στα οποία στηρίχθηκε η ανάλυση που θα παρουσιαστεί στη συνέχεια.

Τέλος, σημαντικό μέρος της μεθοδολογίας αφορούν και τα ζητήματα δεοντολογίας, για τη διασφάλιση της οποίας δημιουργήθηκε και κατατέθηκε ερευνητικό πλάνο, το οποίο εγκρίθηκε από την Επιτροπή του Δι-ιδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΔΠΜΣ) «Κοινωνικά Δικαιώματα και Συνηγορία στις Κοινωνικές Υπηρεσίες». Η δεοντολογία της έρευνας αφορά δύο κύρια σημεία. Το πρώτο είναι η διασφάλιση του απορρήτου των πληροφοριών των συμμετεχουσών/όντων. Για τους σκοπούς αυτούς, έχουν ληφθεί τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία και φύλαξη των προσωπικών τους δεδομένων, τα οποία έχουν επίσης ψευδωνυμοποιηθεί ώστε να μην είναι δυνατή η ταυτοποίησή τους. Το δεύτερο αφορά την προστασία των ατόμων καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχουσες/οντες ενημερώθηκαν για τους σκοπούς της, για τις προσωπικές πληροφορίες που ενδεχομένως να τους ζητηθούν, ενώ παράλληλα υπήρξε διαβεβαίωση ότι η συμμετοχή

τους ήταν εθελοντική, και μπορούσαν να ζητήσουν τον τερματισμό της συνέντευξης και την διαγραφή των δεδομένων τους οποιαδήποτε στιγμή χωρίς κάποια εξήγηση. Τα παραπάνω κοινοποιήθηκαν στις/στους συμμετέχουσες/χοντες πριν τη διεξαγωγή της κάθε συνέντευξης μέσω ενός Έντυπου Ενημέρωσης-Συγκατάθεσης (Παράρτημα 2), το οποίο και κλήθηκαν να υπογράψουν.

3.3. Δειγματοληψία

Για το σκοπό της έρευνας, έγινε η επιλογή δείγματος σκοπιμότητας, καθώς επιλέχθηκαν συμμετέχουσες/οντες που θα δώσουν πλούτο πληροφοριών σχετικών με τους σκοπούς της (Ισαρη & Πούρκος, 2015). Η εύρεση του δείγματος πραγματοποιήθηκε με την αποστολή μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mai) σε παγκόσμια οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το οποίο αποτέλεσε και πρόσκληση στην έρευνα, με σκοπό να προωθηθεί στα δίκτυα ακτιβιστριών/στών της. Εκεί, αναφέρθηκε η ταυτότητα της ερευνήτριας και κάποια βασικά χαρακτηριστικά της έρευνας (τίτλος, είδος και εκτιμώμενος χρόνος συνεντεύξεων) και επισυνάφθηκε το Έντυπο Ενημέρωσης-Συγκατάθεσης (Παράρτημα 2), στο οποίο υπήρχαν και τα στοιχεία επικοινωνίας της ερευνήτριας. Αρχικά, το e-mail προωθήθηκε στις/στους συντονίστριες/συντονιστές των διαφορετικών ομάδων ακτιβιστριών/στών. Από τα άτομα που ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση, κάποια αποφάσισαν να συμμετέχουν τα ίδια και επικοινωνήσαν με την ερευνήτρια μέσω e-mail ή τηλεφώνου και άλλα ενημέρωσαν τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους και έφεραν σε τηλεφωνική επαφή με την ερευνήτρια όσα από εκείνα δέχτηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα. Παράλληλα, λόγω της εμπλοκής της ερευνήτριας στη συγκεκριμένη οργάνωση, κάποια γνωστά σε αυτή άτομα προσεγγίστηκαν παράλληλα με την αποστολή του e-mail.

Για να υπάρξει ποικιλομορφία στο δείγμα, μετά από κάποιες συνεντεύξεις μελών της συγκεκριμένης οργάνωσης, αναζητήθηκαν είτε άτομα που ανήκουν στην οργάνωση αλλά δραστηριοποιούνται και σε άλλες συλλογικότητες είτε τρίτα άτομα που ανήκουν σε άλλες οργανώσεις με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας. Από αυτή τη διαδικασία βρέθηκε ένα (1) άτομο από τη μέθοδο της χιονοστιβάδας και τέσσερα (4) άτομα που εμπλέκονται και σε άλλες οργανώσεις. Παράλληλα, τα τρία (3) ήταν γνωστά της ερευνήτριας πριν τη διεξαγωγή της έρευνας, δύο (2) εκ των οποίων λόγω της εμπλοκής τους στην ίδια οργάνωση, με τα οκτώ (8) τελικά να προέρχονται από τη συγκεκριμένη οργάνωση.

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται συνολικά από δέκα (10) άτομα που ανήκουν σε οργανώσεις ή συλλογικότητες στην Ελλάδα μέσα από τις οποίες υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα. Τα κριτήρια ένταξης στο δείγμα ήταν τα άτομα αυτά να είναι ενήλικα και να εμπλέκονται ενεργά σε κάποια συλλογικότητα τη στιγμή της συνέντευξης. Λόγω του ορισμού του ΟΗΕ, η οποία ανέφερε ότι υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί να είναι άτομα από οποιοδήποτε χώρο, όπως τοπικές κοινότητες, εργατικά σωματεία ή και πολιτικά πρόσωπα (United Nations, 2008), δεν υπήρχαν άλλα χαρακτηριστικά που θα περιόριζαν το δείγμα. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι δυνητικά το δείγμα μπορούσε να αποτελεί άτομα που ανήκουν σε συλλογικότητες όπως συνελύσεις γειτονιάς, συνδικαλιστικές ή και πολιτικές οργανώσεις αντίστοιχα, αρκεί να αναγνωρίζουν και τα ίδια ότι η δράση τους εντάσσεται στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ακόμα και αν αυτό δεν αναφέρετε ρητά από τις οργανώσεις/συλλογικότητές τους.

Παράλληλα, η πρόβλεψη της διαδικτυακής συνέντευξης έδωσε τη δυνατότητα εύρεσης ατόμων και εκτός Αθηνών, ενώ η έλλειψη άλλων κριτηρίων επέτρεψε το δείγμα να περιλαμβάνει άτομα διαφορετικών ηλικιών και επαγγελματικών χώρων ή πεδίων σπουδών. Συγκεκριμένα, το δείγμα αποτελείται από τρεις (3) άντρες και επτά (7) γυναίκες, μεταξύ των οποίων δύο (2) δραστηριοποιούνται στη Θεσσαλονίκη και οκτώ (8) στην Αθήνα. Οι ηλικίες τους κυμαίνονται από τα 24 έως τα 38 έτη και ανήκουν σε οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πολιτικές/συνδικαλιστικές οργανώσεις, φεμινιστικές και ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεις, κοινωνική τραπεζαρία και οργάνωση εργαζομένων στον κινηματογράφο υπέρ της Παλαιστίνης.

Κωδικός	Φύλο	Ηλικία	Τόπος	Επάγγελμα/πεδίο σπουδών	Χρόνια στο πεδίο	Οργάνωση
Σ1	Α	26	Θεσσ/νίκη	Δημοσιογράφος	από 2022	Οργάνωση Α.Δ.
Σ2	Θ	30	Αθήνα	Δικηγόρος	από 2013	Οργάνωση Α.Δ.
Σ3	Θ	25	Αθήνα	Φοιτήτρια Κοινωνιολογίας	από 2020	Οργάνωση Α.Δ.
Σ4	Α	38	Αθήνα	Ναυπηγός	από 2019	Αναρχοσυνδικαλιστική οργάνωση
Σ5	Α	23	Θεσσ/νίκη	Φοιτητής Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών	από 2022	Οργάνωση Α.Δ.
Σ6	Θ	27	Αθήνα	Ερευνήτρια	από 2020	Κοινωνική τραπεζαρία
Σ7	Θ	24	Αθήνα	Απόφοιτη Κοινωνιολογίας	από 2019	Οργάνωση Α.Δ. και Οργάνωση δικαιωμάτων οροθετικών
Σ8	Θ	24	Αθήνα	Απόφοιτη Κοινωνιολογίας	από 2023	κούρι φεμινιστική οργάνωση
Σ9	Θ	32	Αθήνα	Εργαζόμενη φεστιβάλ κινηματογράφου	από 2019	Οργάνωση Α.Δ. και οργάνωση εργαζομένων στον κινηματογράφο υπέρ της Παλαιστίνης
Σ10	Θ	24	Αθήνα	Δημοσιογράφος	από 2019	Πολιτική οργάνωση και φεμινιστική συνέλευση

Πίνακας 1: Χαρακτηριστικά δείγματος

3.4. Αναστοχασμός

Η ερευνητική διαδικασία και η εξέλιξη αυτής επηρεάστηκε ιδιαίτερα από την θέση της ερευνήτριας, και στην κοινωνία γενικότερα αλλά και σε σχέση με τα άτομα που συμμετείχαν σε αυτήν. Αρχικά, η δυνατότητα να γράψω αυτές τις λέξεις είναι ένα προνόμιο που δεν πρέπει να αγνοηθεί. Η πρόσβαση των ανθρώπων στη τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν είναι δεδομένη και συνδέεται με πολλά από τα προνόμια που ενδεχομένως έχουμε. Το γεγονός ότι είμαι cis, λευκή, Ελληνίδα πολίτης, έχω χαρτιά, μιλάω τη γλώσσα, δεν έχω κάποια αναπηρία ούτε αντιμετωπίζω ζητήματα ακραίας φτώχειας και αστεγίας, είναι σημαντικά προνόμια που πολλά άτομα που ζουν μέσα σε μια μη προσβάσιμη κοινωνία, μέσα σε συνθήκες επισφάλειας και απονομιμοποίησης δεν έχουν. Όπως παρατηρήθηκε και από τα συμμετέχοντα άτομα, πολλά άτομα δυσκολεύονται καθημερινά να επιβιώσουν. Μαζί με αυτά υπάρχουν και άνθρωποι αόρατοι, λόγω είτε των εμποδίων που προκαλεί η έλλειψη προσβασιμότητας είτε του εχθρικού νομικού και γραφειοκρατικού συστήματος που τους αναγκάζει να ζουν χωρίς χαρτιά και αναγνώριση από το κράτος ή να περνάνε τη δύσκολη γραφειοκρατική διαδικασία απόκτησής τους. Ως άνθρωποι στο πεδίο, οι οποίοι υπερασπίζονται τα δικαιώματα ανθρώπων που είναι περιθωριοποιημένοι και καταπιεσμένοι, είναι υποχρέωση μας να αναγνωρίσουμε την προνομιακή μας θέση και να τη χρησιμοποιήσουμε στην προσπάθεια μας για αλλαγή, να τους αφήσουμε τον χώρο να λάβουν δράση και σταθούμε στο πλάι τους.

Παράλληλα, η προσωπική εμπλοκή της ερευνήτριας στο πεδίο υπεράσπισης δικαιωμάτων επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την εξέλιξη της έρευνας. Από τη μία, το γεγονός αυτό προσέφερε μια ιδεολογική και συναισθηματική εγγύτητα με τα άτομα, με τα οποία υπάρχει κοινή συναντίληψη, κοινές εμπειρίες και, σε κάποιες περιπτώσεις, προβληματισμοί. Από την άλλη, πολλές φορές η εγγύτητα ήταν και προσωπική. Η άντληση σημαντικού μέρους του δείγματος από την οργάνωση ανθρωπίνων στην οποία δραστηριοποιείται, επηρέασε τη σχέση της με τα άτομα. Με κάποια είχαν προηγηθεί χρόνια γνωριμίας ή συνεργασίας σε δράσεις της οργάνωσης. Η κοινή ταυτότητα που μοιράζονται η ερευνήτρια και τα άτομα που συμμετείχαν σε αυτή βοήθησε αρχικά την ίδια να καταλάβει καλύτερα τα άτομα με τα οποία συνομιλούσε αλλά και εκείνα ενδεχομένως μπόρεσαν με μεγαλύτερη ευκολία να μοιραστούν τις ιστορίες τους.

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η προσωπική εμπλοκή στη συγκεκριμένη οργάνωση συντέλεσε στην ύπαρξη μιας αίσθησης ζεστασιάς και αλληλεγγύης από το σύνολο της οργάνωσης. Ακόμα και αν δεν κατέληξαν να συμμετέχουν σε αυτήν, στην

έρευνα συνέβαλλαν και άλλα άτομα γνωστά στην ερευνήτρια, τα οποία μπορεί προσφέρθηκαν να συμμετέχουν ή να βοηθήσουν να βρεθούν άλλα συμμετέχοντα. Παράλληλα, συμμετείχαν και άτομα άγνωστα σε αυτή, και στην οποία έδειξαν πλήρη εμπιστοσύνη παρόλο που δεν τη γνώριζαν και προσφέρθηκαν να βοηθήσουν στην εύρεση δείγματος. Αυτό δεν είναι δεδομένο, όπως η αποτυχημένη προσπάθεια προσέγγισης ατόμων από άλλες οργανώσεις απέδειξε, αλλά παράλληλα είναι και ένα δείγμα της κοινότητας που δημιουργείται μέσα σε τέτοιες οργανώσεις.

Παρά τη στενή σχέση της ερευνήτριας με το δείγμα, δεν προέκυψαν ζητήματα ιεραρχίας ή εξουσίας στις μεταξύ τους σχέσεις, ακόμα και με άτομα με τα οποία συνυπήρξαν στην ίδια οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, γιατί μέσα σε αυτή ενθαρρύνεται η ισότιμη συμμετοχή όλων των μελών και υπάρχει ισότητα, ακόμα και αν υπάρχουν άτομα που κατέχουν θέσεις ευθύνης. Επομένως, οι τυχόν προϋπάρχουσες σχέσεις δεν φάνηκε να επηρεάζουν τη δυνατότητα των ανθρώπων να μοιραστούν τις εμπειρίες τους. Αντίθετα, σε όλες υπήρχε μια οικειότητα η οποία έκανε την ερευνητική διαδικασία πιο ευχάριστη για τη ερευνήτρια και ενδεχομένως επέτρεψε στα άτομα να εκφραστούν με μεγαλύτερη άνεση και ελευθερία.

Ενώ λοιπόν, σε μεγάλο βαθμό, η συνέντευξη έμοιαζε πολύ με μια συζήτηση μεταξύ ομοτίμων, ανθρώπων που μοιράζονται κοινές εμπειρίες, σκοπός ήταν να καταγραφούν οι σκέψεις και εμπειρίες των συμμετεχουσών/όντων και να ειπωθούν με τα δικά τους λόγια. Αναπόφευκτα, οι σκέψεις, προβληματισμοί και ιδεολογία της ερευνήτριας θα επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο θα αντιληφθεί, και τελικά θα παρουσιάσει, τα δεδομένα (Goundar, 2025). Παρόλα αυτά, λήφθηκαν μέτρα κατά τη διάρκεια της έρευνας ώστε να δοθεί προτεραιότητα στην οπτική των συμμετεχουσών/όντων της. Αρχικά, στόχος ήταν και η ίδια η συνέντευξη να καταστεί μια ευχάριστη διαδικασία για τα άτομα, στην οποία αισθάνονται άνεση και ασφάλεια να εκφράσουν ελεύθερα τις σκέψεις τους, χωρίς περιορισμούς ή φόβο, γεγονός που θα επιτρέψει τελικά την καταγραφή των ειλικρινών τους σκέψεων. Παράλληλα, η διατήρηση ημερολογίου βοήθησε στην άμεση καταγραφή των βασικών σημείων της συνέντευξης ώστε οι συλλογισμοί, τα συναισθήματα και η γενικότερη στάση των ατόμων κατά τη διάρκεια της συνέντευξης να ληφθεί υπόψη και να επηρεάσει την ανάλυση των δεδομένων.

3.5. Περιορισμοί έρευνας

Η ευρεία έννοια της/του υπερασπίστριας/στη ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναπόφευκτα γέννησε ερωτήματα για το ποιοι άνθρωποι μπορούν να αποτελέσουν το δείγμα της έρευνας. Παρά το γεγονός ότι ο ορισμός του ΟΗΕ είναι αρκετά ευρύς, επιτρέποντας και ευρείες ερμηνείες, η έλλειψη λοιπής βιβλιογραφίας δεν δίνει οριστική απάντηση στο ποια άτομα τελικά θεωρούνται υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο όρος υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα δημιούργησε αβεβαιότητα σε μέρος των συμμετεχουσών/χόντων, καθώς δεν γνώριζαν αν η δράση τους εμπίπτει σε αυτόν το όρο, ειδικά μέλη αυτοοργανωμένων οργανώσεων, από συνελεύσεις γειτονίας και κοινωνικές κουζίνες μέχρι πολιτικές οργανώσεις. Σε αυτή κατέληξαν να συμμετέχουν και άτομα που δεν μιλούσαν αυστηρά για ανθρώπινα δικαιώματα στις οργανώσεις τους αλλά αναγνώρισαν τα κοινά σημεία που η δράση τους έχει με τις έννοιες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρομοίως, υπήρξαν άτομα που δεν συμμετείχαν στην έρευνα ακριβώς επειδή η δράση τους δεν αφορούσε αυστηρά τα ανθρώπινα δικαιώματα, ακόμα και αν οι στόχοι θα μπορούσαν να θεωρηθούν κοινοί, αναδεικνύοντας ότι η αβεβαιότητα για το εύρος και τη σημασία των όρων παραμένει, όχι μόνο στη θεωρία αλλά και στο πεδίο. Απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα ίσως δεν μπορούν να δοθούν κατηγορηματικά, εντούτοις, η παρούσα έρευνα αναγνωρίζει τη συμβολή όλων των οργανώσεων και συλλογικοτήτων στην υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ακόμα και όσων δεν αναγνωρίζουν ρητά τη θέση τους ως υπερασπιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς όλες αυτές οι προσπάθειες πηγάζουν από την ίδια επιθυμία για αλλαγή που θα βελτιώσει την καθημερινότητά μας.

Παράλληλα, ο περιορισμένος χρόνος για την διεξαγωγή της έρευνας δεν επέτρεψε τη μεγαλύτερη σε βάθος αναζήτηση συμμετεχουσών/χόντων. Παρά τον αρκετά ικανοποιητικό βαθμό ποικιλομορφίας του δείγματος, ο πλούτος οργανώσεων και συλλογικοτήτων είναι πολύ μεγάλος και δεν κατάφερε να αποτυπωθεί πλήρως. Προτεραιότητα δόθηκε σε άτομα γνωστά της ερευνήτριας, μέσα από την οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην οποία δραστηριοποιείται, λόγω της εύκολης πρόσβασης σε αυτά. Παρόλα αυτά, οι άνθρωποι που υπερασπίζονται δικαιώματα είναι πολλοί, και ανήκουν σε πολλούς χώρους που ενδεχομένως δεν εξετάστηκαν λεπτομερώς στα πλαίσια της συγκεκριμένης έρευνας, δημιουργώντας την ανάγκη περαιτέρω έρευνας.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Ανάλυση Δεδομένων

4.1. Η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα

Πρόσφατες έρευνες διεθνών οργανισμών καταγράφουν συνεχιζόμενες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων παγκοσμίως (Amnesty International, 2025; Human Rights Watch, 2025a), με άνοδο αυταρχικών πολιτικών που επιδεινώνει περαιτέρω η επανεκλογή Τραμπ στις ΗΠΑ (Amnesty International, 2025). Αυτή η κατάσταση αποτυπώθηκε και στην έρευνα, με το σύνολο των συμμετεχουσών/όντων να δηλώνουν ότι η κατάσταση στην Ελλάδα δεν είναι ιδιαίτερα καλή (Σ7, Σ8, Σ9), ότι «υπάρχει μία διαρκής παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» (Σ10), τα οποία «βρίσκονται σε ένα διαρκές backsliding [οπισθοδρόμηση]» (Σ1), με μια συμμετέχουσα μάλιστα να λέει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκονται «σε κίνδυνο» (Σ6).

δεν νομίζω ότι είμαστε σε καλή φάση. Δηλαδή, στην καλύτερη των περιπτώσεων είμαστε σταθερά άσχημα. (Σ1)

Δεν είναι και σε πάρα πολύ καλή κατάσταση [...] ναι, δεν είναι... καλή χώρα να είσαι [γέλιο] και να σου προστατεύει τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματά σου. Είναι σε δύσκολη κατάσταση. Και συνεχώς το βλέπεις και από εκθέσεις που όλο και πέφτει ακόμα πιο χαμηλά σε θέματα δεικτών [...] με βάση είτε τη δημοκρατία, είτε την ελευθερία και τα λοιπά. (Σ5)

θεωρώ ότι οι άνθρωποι που είναι σε πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες βρίσκονται καθημερινά σε κίνδυνο. Η ζωή τους, η αξιοπρέπειά τους, το επίπεδο ζωής, το βιωτικό επίπεδο, όλα. Σε μια κατάσταση κρίσης θα έλεγα ότι είμαστε. (Σ6)

Η κατάσταση αυτή για έναν συμμετέχοντα είναι αποτέλεσμα μιας «απολιτικοποίησης» των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία καταλήγουν να θεωρούνται από τα κράτη «προαιρετικά», με τον ίδιο να θεωρεί ότι λόγω αυτής της αντιμετώπισης «θα χάσουν την ισχύ τους, η οποία προέκυψε από την εμπειρία» (Σ1). Η έλλειψη πολιτικής γείωσης και τοποθέτησης τους στο ευρύτερο συστημικό πλαίσιο (Marks, 2011), όπως επιχειρήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, είναι πιθανώς ο λόγος που για κάποιες/ους συμμετέχουσες/οντες τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι ρευστά (Σ1, Σ4). Συγκεκριμένα, ενώ έχουν γίνει κάποια βήματα, ακόμα και νομικά, αυτό δεν σημαίνει ότι η νομοθεσία είναι επαρκής (Σ6, Σ8) ή δυνατή να σταματήσει τις παραβιάσεις τους (Σ1, Σ4, Σ8). Παράλληλα, μπορούν ακόμα και να υπάρχουν πισωγυρίσματα, και δικαιώματα κάποτε κατοχυρωμένα να βρεθούν υπό αμφισβήτηση (Σ2).

τα ανθρώπινα δικαιώματα λίγο έχουν καταντήσει να είναι ρευστή βάση όσον αφορά στην Ελλάδα. Δηλαδή, εφαρμόζονται από άλα καρτ ή μπορεί να έχουν μια περιορισμένη ισχύ όσον αφορά το νομικό πλαίσιο. (Σ1)

ενώ υπάρχουν κάποια, ας πούμε, κάποια βήματα σε επίπεδο τύπου, οκ, νομοθεσίες όπως ο γάμος [των ομόφυλων ζευγαριών] και τα λοιπά. Αυτό προφανώς δεν σημαίνει ότι δεν

βλέπουμε άπειρα περιστατικά, ας πούμε, κακοποίησης, παρενόχλησης και τέτοια, καθημερινά [...] Ενώ μπορεί νομικά να υπάρχουν κάποια πράγματα και να πούμε ότι οκ, έχουμε κάνει κάποια βήματα, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δομικά έχουν εξαλειφθεί π.χ. ο σεξισμός, η ομοφοβία, ο ρατσισμός και όλα αυτά. (Σ8)

Πιο συγκεκριμένα, οι παραβιάσεις δικαιωμάτων στις οποίες αποφάσισαν να εστιάσουν συνδέονται με το ευρύτερο κλίμα που καταγράφεται στη βιβλιογραφία, αναφορικά με τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα (ενδεικτικά Amnesty International, 2025; ΕΛΣΤΑΤ, 2025α, 2025β, 2025γ; Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, 2022), το προσφυγικό/μεταναστευτικό (ενδεικτικά Faiola et al., 2025; Rich & Kitsantonis, 2025), τα ΛΟΑΤΚΙ και έμφυλα δικαιώματα και τη ρατσιστική βία (ενδεικτικά Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 2024; Human Rights Watch, 2025α; FRA, 2025) και αστυνομική βία (ενδεικτικά Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2024; Τέσση κ.α., 2023). Κάποια άτομα ανέφεραν και συγκεκριμένα περιστατικά όπως το ναυάγιο της Πύλου (Σ4, Σ5), τη δολοφονία των Ζακ Κωστόπουλου και Κυριακής Γρίβα (Σ9, Σ10), τις δολοφονίες Ρομά από αστυνομικούς (Σ5, Σ10) και τη γενοκτονία στη Παλαιστίνη (Σ2, Σ9, Σ10). Αναφορές έγιναν επίσης στις οικονομικές και ταξικές ανισότητες (Σ2, Σ4, Σ6, Σ10), τα εργασιακά και το δικαίωμα στην απεργία (Σ4, Σ5, Σ10) αλλά και τα κοινωνικά δικαιώματα, και συγκεκριμένα, τη πρόσβαση στην υγεία (Σ3):

Δηλαδή, δεν χρειάζεται να συμβαίνει—τί να πω;—να ασκείται άμεσα κάποια βία. Ας πούμε, εγώ αισθάνομαι τεράστια ανασφάλεια για το σύστημα υγείας που δεν έχουμε αυτή τη στιγμή. Και αυτό είναι μια μορφή καταπάτησης που μπορεί να μην τη βλέπεις άμα δεν έρθει ας πούμε η ώρα που θα το χρειαστείς. Αλλά δεν αισθάνομαι καμιά ασφάλεια ότι αν μου συμβεί κάτι θα πάνε όλα όπως πρέπει. (Σ3)

Την ίδια στιγμή, θίχτηκε και η κατάσταση στο προσφυγικό (Σ2, Σ3, Σ4, Σ5, Σ10), με αναφορές στη συνεχιζόμενη βία και τις επαναπροωθήσεις στα σύνορα της χώρα, το Ναυάγιο της Πύλου, για το οποίο κάποιες από τις οργανώσεις κινητοποιήθηκαν, αλλά και τις πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις.

Στο προσφυγικό υπάρχουν σίγουρα [παραβιάσεις]. Διαρκώς. Επαναπροωθήσεις. Το λιμενικό ουκ ολίγες φορές έχει κατηγορηθεί για δολοφονίες [...] σίγουρα ασκεί πολύ μεγάλη βία επανειλημμένα σε ανθρώπους που προσπαθούν να μπουν στη χώρα. (Σ3)

Η επόμενη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων που μου έρχεται πάρα πολύ έντονα στο μυαλό είναι η τελευταία τροπολογία για την αναστολή του ασύλου η οποία έχει καταδικαστεί και από διεθνείς οργανώσεις και φορείς για τα ανθρώπινα δικαιώματα ως απάνθρωπη και καταπάτηση του διεθνούς δικαίου. (Σ10)

Παράλληλα, άτομα σε κούρ φεμινιστικές ομάδες ή οργανώσεις έμφαση έδωσαν στις συνεχιζόμενες παραβιάσεις σε ΛΟΑΤΚΙ και φεμινιστικά δικαιώματα (Σ3, Σ7, Σ8, Σ9 Σ10),

τονίζοντας ότι τα οποιαδήποτε νομοθετικά βήματα δεν συνεπάγονται ευρύτερες κοινωνικές αλλαγές.

Εε, καλά, και στα έμφυλα έχουμε [...] πολλαπλά περιστατικά. Τα τελευταία χρόνια που έχουν αρχίσει να ακούγονται περισσότερο και οι γυναικοκτονίες, η κοινωνία μιλάει για μια αύξηση του φαινομένου, αλλά στην ουσία δεν ξέρω αν πρόκειται ακριβώς για αύξηση. Απλά έχουμε αρχίσει να μιλάμε γι' αυτό και να γίνεται είδηση, κάποτε περνούσε στο ντούκου. (Σ3)

Εε, σίγουρα βάλλονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα γυναικεία, τα ΛΟΑΤΚΙ, όλων των ειδών πιστεύω. Δεν υπάρχει νομοθεσία [...] Και, ας πούμε, ένας αντίλογος σε αυτό που λέω αυτή τη στιγμή μπορεί να είναι η θέσπιση του γάμου για τα ομόφυλα ζευγάρια, αλλά θεωρώ—είναι κάτι, είναι πολύ σημαντικό. Δεν το αμφισβητώ αυτό, ούτε το υπονομεύω, αλλά θεωρώ ότι, πρώτον, έγινε για σκοπούς, εε, ξες να θολώσουνε ας πούμε τα πράγματα, να ρίξουν μια στάχτη ή να κερδίσουν και ψηφοφόρους από αυτό το χώρο, ενδεχομένως. Και πέρα από αυτό, μετά τα πράγματα σταμάτησαν εκεί [...] Πρέπει να υπάρξουν και άλλα πράγματα, πρέπει να υπάρξει και συνέχεια. Και δεν υπάρχει κάτι προς το παρόν. (Σ7)

είδαμε στην περίπτωση του Ζακ Κωστόπουλου [...] το θύμα να καταδικάζεται στην πραγματικότητα ξανά από τα Μέσα Ενημέρωσης, να του ρίχνουνε την ευθύνη ουσιαστικά για την δολοφονία του [...] Οπότε και αυτό νομίζω ότι είναι ενδεικτικό του πώς το ελληνικό κράτος αντιμετωπίζει τη βία ενάντια στα ΛΟΑΤΚΙ άτομα, πόσο μάλλον και από θεσμικούς φορείς όπως η αστυνομία, χωρίς να λαμβάνει πολιτικές για την προστασία τους [...] για τα έμφυλα νομίζω ότι τη συνθήκη της Κωνσταντινούπολης που [...] δεσμεύει τη χώρα για μία σειρά από δομές για τις γυναίκες που κακοποιούνται και κινδυνεύουν από συντρόφους και μέλη της οικογένειάς τους αντίστοιχα έχει μείνει πάρα πολύ πίσω. (Σ10)

Η Σ6, μέλος κοινωνικής τραπεζαρίας, μίλησε για την κατάσταση των ανθρώπων που ζουν σε κατάσταση δρόμου, δίνοντας μια ακόμα οπτική στο ζήτημα και εστιάζοντας στις ταξικές ανισότητες.

Τα άτομα τα οποία είναι... ανεργοί, άστεγοι αποκλείονται, δηλαδή, πάρα πολύ εύκολα από υγειονομική περίθαλψη, από—από πολύ βασικά πράγματα, βασικές ανάγκες, έτσι, και υπηρεσίες. Και ταυτόχρονα νομίζω ότι βρίσκονται και στο στόχαστρο, στιγματίζονται και περιθωριοποιούνται πολύ. Νομίζω είναι κάπως, ξέρεις, και ταξικό και οικονομικό το ζήτημα [...] Είναι πολύ δύσκολο να επιβιώσεις. Είναι και εχθρικό το κλίμα, εννοώ ότι, ακόμα και στην Αθήνα, που είναι μια πολύ μεγάλη πόλη, μια πρωτεύουσα, που θα πεις ότι έχεις πιο εύκολη πρόσβαση απ' ότι για παράδειγμα σε ένα νησί [...] Γιατί υπάρχει και το ρατσιστικό μίσος, υπάρχει... μια εχθρότητα, μια επιθετικότητα, που δεν βοηθάει. Δεν βοηθάει να στηριχτείς και να διεκδικείς τα δικαιώματά σου.

Παράλληλα, ο Σ1, ο οποίος ασχολείται με το δικαίωμα στη διαμαρτυρία μέσω της οργάνωσής του, έκανε αναφορά στο δικαίωμα της διαμαρτυρίας και την αστυνομική βία. Το ζήτημα αυτό επανήρθε σε πολλές συνεντεύξεις (Σ3, Σ4, Σ5, Σ10), πιθανώς γιατί αποτελεί μια μορφή παραβίασης δικαιωμάτων που πολλά από αυτά βιώνουν προσωπικά.

αυτό που παρατηρώ είναι ρε παιδί μου ότι κανονικοποιείται η ένταση. Δηλαδή, νομίζω, ότι, ξέρεις, πάμε φουλ για περιστολή του δικαιώματος στη διαμαρτυρία κλπ. Πολύ πιο

έντονη η αστυνόμευση, δηλαδή ακόμα και αν δεν προκύψουν περιστατικά καταστολής [...] είναι σίγουρα πιο έντονη η παρουσία της αστυνομίας. (Σ1)

Τώρα για αστυνομική βία δεν το συζητώ ότι... φοβάσαι και μόνο που υπάρχουνε γύρω τριγύρω [...] οποιοδήποτε κι αν είναι το θέμα της κινητοποίησης [...] και που θα ασκήσουνε βία υπάρχει μια ατιμωρησία, δεν υπάρχει λογοδοσία, δηλαδή, το χειρότερο που μπορεί να τους συμβεί είναι να μούνε σε διαθεσιμότητα για ένα διάστημα. Ε και αυτό προφανώς τους κάνει αδίστακτους. Ξέρουν ότι ό,τι και να κάνουν οι συνέπειες δεν θα είναι, θα είναι ή ανύπαρκτες ή θα είναι πολύ μικρές, για πολύ σύντομο χρονικό διάστημα... Όλο αυτό χτίζει κάτι πάρα πολύ προβληματικό και πολύ δύσκολο να το σπάσεις. (Σ3)

αν δούμε από το δικαίωμα στη συνάθροιση που διαχρονικά, από... ντάξει, το '19 και μετά μπορώ να πω, υπάρχει μια έντονη καταστολή είτε σε φοιτητικά κινήματα, είτε σε κινήματα για τα Τέμπη, είτε για το μεταναστευτικό. (Σ5)

η πιο φρέσκια είναι η παραβίαση στο δικαίωμα στη διαμαρτυρία, με την τροπολογία για το μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη [...] η άλλη που μου έρχεται στο μυαλό είναι... η αστυνομική βία και αυθαιρεσία που τη βλέπουμε διαρκώς και παραμένει εντελώς ατιμώρητη [...] καλά και με τις τρεις δολοφονίες Ρομά που τώρα από την πρώτη δολοφονία έχουνε περάσει τέσσερα χρόνια και ακόμα δεν ξέρουμε αν θα πάει στο ακροατήριο ή όχι, και αυτοί οι αστυνομικοί [...] συνεχίζουνε να παραμένουν στην υπηρεσία τους και να λειτουργούν για την ασφάλειά μας σε πάρα πολλά εισαγωγικά [...] Το οποίο στην πραγματικότητα λειτουργεί και ως επιβράβευση, γιατί δεν είναι τυχαίο ότι μετά από αυτό είδαμε άλλες δύο δολοφονίες Ρομά. Σημαίνει ότι το ελληνικό κράτος δεν έχει απολύτως κανένα πρόβλημα με το να δολοφονούνται Ρομά επειδή δεν σταμάτησαν σε ένα αστυνομικό σήμα ή επειδή δεν πληρώσανε 20 ευρώ βενζίνη. (Σ10)

Εντούτοις, τα ζητήματα δικαιωμάτων στην Ελλάδα, δεν αφορούν απαραίτητα το τρόπο που αντιμετωπίζονται εντός της χώρας. Η Σ10 θεωρεί ότι η στάση της χώρας πάνω στα ανθρώπινα δικαιώματα αντανakλάται και από τον τρόπο που αντιμετωπίζει τις παραβιάσεις που συμβαίνουν εκτός αυτής.

το πώς έχουμε σταθεί, ας πούμε, και στο Διεθνές Δίκαιο, νομίζω, δείχνει προς τα που κλίνει αυτή η χώρα. Δηλαδή στην περίπτωση, ας πούμε, της γενοκτονίας στην Παλαιστίνη, έχουμε επιλέξει όχι μόνο να είμαστε διπλωματικά στο πλευρό του Ισραήλ, που καταπατά διαρκώς τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά έχουμε επιτρέψει [...] να περάσει ο Νετανιάχου πάνω από, στον εναέριο χώρο, [...] για να πάει σε άλλες περιοχές, ενώ κανονικά θα έπρεπε να μην το επιτρέψουμε ή να πούμε ότι θα συλληφθεί¹ [...] Στέλνουμε στρατιωτικό εξοπλισμό, δηλαδή όχι μόνο στο εσωτερικό αλλά και στο εξωτερικό στεκόμαστε με έναν τρόπο που δείχνει ότι δεν σεβόμαστε τα ανθρώπινα δικαιώματα.

4.2. Εμπόδια στην υπεράσπιση δικαιωμάτων

Το ευρύτερο κλίμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων φαίνεται να έχει άμεση σχέση με τους ανθρώπους που τα υπερασπίζονται. Αυτό συμβαίνει γιατί και οι υπερασπίστριες/στές

¹ Στις 21 Νοεμβρίου 2024, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο εξέδωσε διεθνές ένταλμα σύλληψης κατά του Πρωθυπουργού του Ισραήλ Μπέντζαμιν Νετανιάχου για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (International Criminal Court [ICC], 2024) και μετέπειτα απέρριψε το αίτημα του Ισραήλ για έφεση στις 17 Οκτωβρίου 2025 (ICC, 2025).

αντιμετωπίζουν παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων (United Nations, 2004) και στοχοποίηση λόγω της δράσης τους. Επομένως, δεν είναι περίεργο που για πολλά άτομα, οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν—είτε τα ίδια προσωπικά είτε τα άτομα στο πεδίο γενικότερα—έχουν μια σύνδεση με τις παραβιάσεις που περιέγραψαν νωρίτερα.

Η ανεπαρκής στάση του κράτους απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα, ένα αίσθημα που εκφράστηκε συλλογικά από τις/τους συμμετέχουσες/οντες επηρεάζει τον τρόπο που αντιμετωπίζονται και οι προσπάθειες υπεράσπισης τους. Σε ένα πρώτο επίπεδο, οι ίδιες οι παραβιάσεις δικαιωμάτων δημιουργούν δυσκολίες στην επιβίωση των ανθρώπων, δυσκολεύοντας άτομα να διαθέσουν χρόνο και προσπάθεια για την υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Σ2, Σ5, Σ6, Σ7, Σ10), μειώνοντας τη συμμετοχή και τη δυναμικότητα των ομάδων. Παράλληλα, η άποψη για την υπεράσπιση δικαιωμάτων που έχει διαμορφωθεί στη κοινή γνώμη, και ο ρόλος σε αυτό των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ), θεωρείται επίσης ένας λόγος μειωμένης απήχησης των δράσεων των οργανώσεων (Σ1, Σ3), ενώ μια περιορισμένη στήριξη οργανώσεων μπορεί να αποτυπωθεί και στις δυσκολίες χρηματοδότησής της (Σ1).

όσον αφορά τους οργανισμούς, τις ΜΚΟ, τους οργανισμούς συνολικότερα υπάρχει δυσκολία χρηματοδότησης. [...] προφανώς χρειάζονται κάποια χρήματα από πίσω για να στηρίξουν επιχειρησιακά και σε επίπεδο καμπάνιας τέτοιου είδους, ρε παιδί μου, δραστηριότητες. Παράλληλα, θεωρώ ότι υπάρχει μια δυσκολία των media στην επαρκή προβολή τέτοιων δραστηριοτήτων. Οπότε [...] μπορεί να έρθεις αντιμέτωπος με... ξέρεις, με ένα κομμάτι του περιορισμού στην απήχηση μπορείς να έχεις στη δημόσια σφαίρα μέσω media. (Σ1)

Εντάξει, γενικά υπάρχει μια καχυποψία από τα άτομα που δεν είναι καθόλου σε αυτό το χώρο, ότι άπαξ και ασχολείσαι, ότι είσαι... μπαχαλάκης, ή ότι, δεν ξέρω, ότι ζεις λίγο σε έναν άλλο κόσμο, ότι είσαι λίγο ούφο, δεν ξέρω. Ότι, και που κατεβαίνεις την πορεία, τι πιστεύεις ότι θα αλλάξει κάτι ας πούμε; Είστε γραφικοί όλοι αυτοί που κατεβαίνετε στο δρόμο, αυτό το κάνανε κάποτε. Δηλαδή υπάρχει μια τέτοια στάση από ένα πολύ μεγάλο μέρος της κοινωνίας [...] και το πώς καλύπτονται από τον Τύπο, δεν το συζητώ. Εγώ αυτό το είχα καταλάβει το πρώτο διάστημα που είχα κατέβει Αθήνα και μπορεί να μιλούσα, ας πούμε, με τους γονείς μου για πόσο κόσμο είχε, για παράδειγμα, η τάδε διαμαρτυρία. Για οποιοδήποτε θέμα. Προφανώς οι άνθρωποι μου λέγανε αυτό που βλέπανε στις ειδήσεις [...] Μου λέγανε, ας πούμε, δεν πρέπει να έχει πολύ κόσμο. Ναι, όταν [...] υπάρχει ένα κόψιμο-ράψιμο όπως μας συμφέρει και θέλουμε να το πλασσάρουμε, για να αποσιωπήσουμε γεγονότα και όντως την αντίδραση που υπάρχει. Είναι πολύ λογικό να διαμορφώνεται και μια πιο ήπια στάση στην επαρχία για πολλά ζητήματα. Δηλαδή είναι μεγάλο το χάσμα του πώς βιώνουμε εμείς κάποια γεγονότα εδώ που είμαστε στο κέντρο των πραγμάτων, εντός εισαγωγικών, και στο πώς το εκλαμβάνει ένας άνθρωπος σε μια επαρχιακή πόλη. Δεν το συζητώ σε χωριά πιο απόμερα, απομακρυσμένα και τα λοιπά. (Σ2)

όλη η στοχοποίηση [...] της ενεργής δράσης από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης πώς είναι στην Ελλάδα [...] άτομα που δεν ασχολούνται με το χώρο, διαμορφώνουν μία άποψη που είναι αρνητική. (Σ5)

Επομένως, η στάση των ΜΜΕ δίνει τροφή σε μια ήδη διαμορφωμένη άποψη για την υπεράσπιση δικαιωμάτων, που δεν είναι πάντα θετική. Μια πολύ σημαντική συνέπεια που έθεσε μια συμμετέχουσα (Σ2) είναι και το χάσμα που δημιουργείται μεταξύ μεγάλων πόλεων, όπως η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη με επαρχιακές πόλεις ή χωριά. Χαρακτηριστικό είναι ότι και το δείγμα της παρούσας έρευνας περιλαμβάνει άτομα από τις δύο αυτές πόλεις, υποδεικνύοντας την μεγαλύτερη ακτιβιστική δραστηριότητα στα αστικά κέντρα που πιθανώς δεν αναπτύσσεται με τον ίδιο τρόπο ή την ίδια ένταση στην υπόλοιπη χώρα.

Μέσα σε αυτό το μη ευνοϊκό κλίμα, υπήρξαν συμμετέχουσες/οντες στην έρευνα που παρατήρησαν ότι λόγω των πεποιθήσεων τους, τα άτομα που εμπλέκονται σε αυτούς τους χώρους, ή και οι ίδιες/οι, δέχονται διαφορετική συμπεριφορά ή δεν νιώθουν πλήρη ασφάλεια να εκφραστούν (Σ2, Σ3, Σ4, Σ8).

υπάρχουνε εργοδότες που δεν θα προσλάβουν κάποιον επειδή έχει κάποιο χαρακτηριστικό, είτε είναι ΛΟΑΤΚΙ, είτε είναι λόγω πολιτικής πεποίθησης. Υπάρχουν οι χαρακτηρισμοί του, α, εσύ είσαι αριστερός [...] σε ταμπελοποιεί κατευθείαν. Στην οικογένειά μου σίγουρα αυτό υπήρχε πιο παλιά [...] πρόσφατα μου έλεγε ο πατέρας μου που σε είχαν σε λίστα αν είσαι οργανωμένος σε αριστερές οργανώσεις [...] Και μερικές φορές και η μαμά μου, όταν ήμουν πιο μικρή, μου έλεγε «πρόσεξε μη σε γράψουν σε καμιά λίστα και δε θα σε αφήνουν μετά να κάνεις πράγματα» [...] οπότε, οι προκλήσεις είναι τα τείχη που μπορεί να σου βάλουνε χωρίς λόγο, γιατί χωρίς λόγο είναι άμα δεν σε αφήνουνε να αναπτυχθείς ελεύθερα, απλώς και μόνο λόγω των αντιλήψεών σου. (Σ2)

Οκ, ο καθένας χτίζει τις φούσκες του, έχει ένα υποστηρικτικό στενό, έτσι, περιβάλλον, αλλά ξέρω πολύ καλά ότι δεν σημαίνει ότι όπου και να σταθώ και να βρεθώ, αν αρχίσω να μιλάω γι' αυτό θα... θα ακουστεί, θα αγκαλιαστεί, δεν ξέρω εγώ τι. Ίσα ίσα ότι μπορεί να ακούσεις και πολύ άσχημα πράγματα γι' αυτό. (Σ3)

ας πούμε, στο πανεπιστήμιο, που δεν είναι και [...] ο πιο φιλικός χώρος [...] να εκφράσεις τις απόψεις. Φοβάσαι μήπως, αν πεις αυτό, μήπως, αντίστοιχα, ο καθηγητής θα σε στοχοποιήσει σαν αριστερό ή σαν ακτιβιστή. Και αντίστοιχα μετά να φοβάσαι μήπως σου βάλει διαφορετικό βαθμό ή σε φακελώσει στους υπόλοιπους καθηγητές. Οπότε είναι μια, αυτοφύμωση που κάνεις και στον εαυτό. Και που αυτό είναι αντίστοιχα θεσμικό, γιατί στο προκαλεί... το πανεπιστήμιο, που το πανεπιστήμιο είναι μέρος του κράτους, και αντίστοιχα αναπαράγει αυτό τον τρόπο σκέψης. (Σ5)

πολλές φορές νιώθω ότι—σαν άτομο θα σου πω σε αυτό—ότι κάπως... είμαστε και είμαι η εξαίρεση στον κανόνα [...] εννοώ το τι έχω ζήσει πχ κι από, εντάξει κι από οικογένεια και τέτοια επειδή, οκ, είμαι σε, έχω μεγαλώσει με πιο συντηρητική, ας πούμε, οικογένεια. (Σ8)

Παράλληλα, η εχθρότητα του κόσμου για τις ομάδες ανθρώπων τις οποίες υπερασπίζονται, που παρομοίως τρέφονται από τον τρόπο που διαμορφώνεται η κοινωνική συνείδηση και τα ΜΜΕ, δρα συνδυαστικά και μπορεί να στραφεί απέναντι σε υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο βρίσκονται στο πεδίο (Σ6, Σ7).

το ότι λειτουργούμε την τραπεζαρία δεν σημαίνει ότι δεν δεχόμαστε βία—από τους γείτονες, γιατί βάζετε τους Μαύρους μέσα, γιατί έρχονται μετανάστες [...] οι άνθρωποι γίνονται πάρα πολύ σκληροί, πάρα πολύ άδικοι, θέλουν να ασκήσουν μια μορφή, ξέρεις, εξουσίας. Σε ανθρώπους που, σου λέω, είναι μετανάστες στη γειτονιά, φτωχοί άνθρωποι, κι όμως όταν βλέπουν κάποιον ο οποίος μπορεί να είναι χρήστης, μπορεί να είναι πρόσφυγας, εκεί δείχνουν μια απίστευτη σκληρότητα. Οπότε, [η μεγαλύτερη δυσκολία είναι] το να διαχειριστούμε λιγάκι το περιβάλλον, θα έλεγα. (Σ6)

Και κάτι επίσης δύσκολο είναι ότι όταν είσαι έξω στον δρόμο, μπορεί να σε βρίσουνε, μπορεί να σου μιλήσουν άσχημα, μπορεί να σου πούνε το οτιδήποτε. Το οτιδήποτε. (Σ7)

Επομένως, τα άτομα νιώθουν πολλές φορές ότι διαφέρουν, δεν γίνονται κατανοητά ή, ακόμη, ότι αντιμετωπίζονται αρνητικά από τον περίγυρο τους. Παράλληλα, εκτός από το ιδεολογικό κομμάτι, αυτό αποτυπώνεται και στη δράση τους, όπου μπορεί να έρθουν αντιμέτωπα με αρνητικές αντιδράσεις και ενδεχομένως δυσκολίες να πείσουν, να έχουν οι δράσεις τους αντίκτυπο. Όμως, όπως τόνισε και ο Σ5, οι διαφορές δεν είναι απλά ιδεολογικές αλλά συνδέονται με τον τρόπο που διαμορφώνεται θεσμικά μια κυρίαρχη αφήγηση. Η εν λόγω αφήγηση αποτυπώνεται και στην αντιμετώπιση των ανθρώπων από το κράτος και τους θεσμούς του. Πολλά άτομα μίλησαν για την αστυνομική βία και παρενόχληση ή καταστολή που βιώνουν οι άνθρωποι που βρίσκονται στο πεδίο (Σ1, Σ3, Σ4, Σ5, Σ9) και τον φόβο που έχει δημιουργήσει, ο οποίος αποθαρρύνει ανθρώπους να δράσουν (Σ1, Σ3, Σ4, Σ5, Σ10).

Στον ευρύτερο κινηματικό χώρο, ειδικά την περίοδο των έντονων δηλώσεων βρισκόμενος στην Αθήνα τότε το '21. Εε, εντάξει, πολύ χημικό, πολύ κυνηγητό [...] Υποπτες, στα όρια ας πούμε του θεμιτού, τυχαίοι έλεγχοι. (Σ1)

Αρχικά πιστεύω ότι σε πορείες, π.χ. στα φοιτητικά, ό,τι πρόκειται για φοιτητικά, που, οκ, κατεβαίνουν κατά κύριο λόγο φοιτητές και φοιτήτριες, επειδή δεν ήταν και τεράστια τα πλήθη θεωρώ πραγματικά ότι από ένα σημείο και μετά, ε, η αστυνομία κάποια άτομα τα ήξερε, τύπου, εντελώς φατσικά. Σε αναγνώριζαν άνετα και έχει τύχει αρκετοί συμφοιτητές μου και συμφοιτήτριές μου να μου το λένε, για παράδειγμα, ότι τους μιλάνε αστυνομικοί και τους κάνουν περίεργα σχόλια επειδή τους θυμούνται από κάποια πορεία, διαμαρτυρία ή οτιδήποτε. (Σ3)

και εγώ το παρατηρώ σε εμένα, δηλαδή, πλέον, δεν πολυπηγαίνω στις πορείες, γιατί ακριβώς υπάρχει, έχω τραυματιστεί από την αστυνομική βία που υπάρχει, δηλαδή, απ' τα χημικά, από την καταστολή, το να σε κυνηγάνε αστυνομικοί από πίσω ενώ απλά έχεις κάνει μια πορεία, μου έχει προκαλέσει αρκετό άγχος και ανασφάλεια. (Σ5)

υπάρχουν πάρα πολλοί άνθρωποι που όντως έχουν κινδυνέψει υπερασπιζόμενοι ανθρώπινα δικαιώματα [...] σε διάφορες πορείες έχουμε απειληθεί και σωματικά. (Σ9)

έχει τύχει σε πορεία να μου έρθει το γκλοπ εδώ [δείχνει δίπλα στο πρόσωπο της] και να με τραβήξει φίλη μου ή να μην μπορώ να αναπνεύσω μετά από τα δακρυγόνα. Ή, να, εδώ πέρα, ας πούμε, μας είχαν ρίξει δακρυγόνα πάνω—εδώ σε αυτά τα στενά που έχει όλα τα μαγαζιά, οπότε ήμασταν ήδη ο ένας κολλητά με τον άλλον, πόσο μάλλον όταν πετάς και δακρυγόνα. Ναι, εκεί είχα φοβηθεί ας πούμε. Όντως. Εκεί είχα φοβηθεί ότι θα ποδοπατηθούμε. (Σ10)

Παράλληλα, ενώ κάποια θέματα αντιμετωπίζονται με βίαιη καταστολή, υπάρχουν άλλα που, όπως εξηγεί ο Σ1, αντιμετωπίζονται με πλήρη κρατική αδιαφορία, που μπορεί να προκαλέσει άλλου είδους προβλήματα στα άτομα που τα υπερασπίζονται.

δηλαδή όσον αφορά τα έμφυλα θεωρώ ότι δεν έχουν τόσο ζήτημα βίαιης αντιμετώπισης που έχει πχ από την αστυνομία και το κράτος. Έχουν όμως πλήρη αδιαφορία και συζητήσεις ας πούμε, βίας κατά των γυναικών... δεν, σφυράνε αδιάφορα. Οπότε η υπεράσπιση είναι σε τείχος σε εκείνη την περίπτωση. Δηλαδή, δεν είναι ότι σου απαντάνε πίσω, είναι ότι δεν απαντάνε και αυτό είναι πρόβλημα. [...] και το δεύτερο το κομμάτι είναι ότι πχ βρίσκεσαι εκεί πέρα περισσότερο με πολυ συντηρητικά και ακροδεξιά στοιχεία ρε παιδί μου της κοινωνίας που μπορεί να έρθεις αντιμετώπος [...] ας πούμε ομοφοβικές επιθέσεις.

Εντούτοις, ο φόβος δεν είναι ένα γενικευμένο φαινόμενο. Ενώ τα άτομα αναγνωρίζουν ότι έχει υπάρξει καταστολή στις διαμαρτυρίες, με κάποια από αυτά να την έχουν βιώσει και προσωπικά, λιγότερο ή περισσότερο έντονα, αυτό δεν σημαίνει ότι βιώνουν απαραίτητα φόβο. Η ύπαρξη ή όχι κάποιου περιστατικού έντονης κατασταλτικής βίας πιθανώς να επηρεάζει τον τρόπο που τα άτομα αντιμετωπίζουν το ζήτημα της αστυνομικής βίας και τον φόβο. Φυσικά, ρόλο παίζει και η ιδιοσυγκρασία του κάθε ατόμου, καθώς πολλά άτομα αντιμετώπιζαν την εμπειρία τους διαφορετικά. Υπήρχαν κάποια που εξέφρασαν ανησυχία, ενώ υπήρχαν και άλλα που ήρθαν αντιμέτωπα με κάποια, ενδεχομένως όχι ιδιαίτερα σοβαρά, περιστατικά αστυνομικής βίας ή παρενόχλησης, τα οποία δεν τους προκάλεσαν ιδιαίτερη ανησυχία.

Εγώ δεν φοβάμαι. Εξοργίζομαι. Δηλαδή, εδώ στα Εξάρχεια που μένω έχει πάρα πολλούς αστυνομικούς, το τελευταίο διάστημα όλο και αυξάνονται. Δεν θα έλεγα ότι η παρουσία τους μου δημιουργεί φόβο. Μου δημιουργεί οργή. Ε, εντάξει, αυτό μπορεί να είναι το φίλτρο που έχω εγώ επειδή ακόμα δεν έχω υποστεί κάποια πολύ οδυνηρή, ας πούμε, κατασταλτική βία. [...] ακόμα δεν έχουν καταφέρει νομίζω να μου καλλιεργήσουν το συναίσθημα του φόβου τόσο. Δηλαδή επικρατεί περισσότερο ο θυμός για την ώρα. (Σ10)

Παράλληλα, το αν κάποια άτομα βιώσουν τον φόβο πιθανώς εξαρτάται και από τα δικαιώματα που καλούνται να υπερασπιστούν και τον τρόπο με τον οποίο το κάνουν. Ο Σ1 έθιξε το θέμα νωρίτερα, δηλώνοντας ότι κάποια δικαιώματα δεν συνεπάγονται τόσο βίαιη αντιμετώπιση από την αστυνομία ή το κράτος για τις/τους υπερασπίστριες/στές τους. Παρομοίως, και άλλα άτομα ένιωσαν πως ο πολιτικός τους χώρος, αλλά και ο τρόπος δράσης τους, ενδέχεται να τους προστατεύει από περιστατικά βίας.

έχω επίγνωση ότι [...] δεν ανήκω στην μεριά του πιο αντιεξουσιαστικού χώρου [...] ή [...] δεν θα αντιδράσω [...] ενστικτωδώς, με το θυμικό. Σαν άνθρωπος, δηλαδή, ανέκαθεν το 'χω αυτό, θα προσπαθώ λίγο να, να αντιδράσω με άλλους τρόπους για να προσεγγίσω την άλλη πλευρά και να τη φέρω να μιλήσουμε. Οπότε αυτό με έχει βοηθήσει στο να μην έχω βιώσει αυτές τις καταστάσεις. (Σ2)

Καλώς ή κακώς είναι πολύ πιο safe το απλά να δίνεις φαγητό, και στα μάτια ενός ανθρώπου [...] Πολύ πιο επικίνδυνο είναι στα παιδιά που κάνουν street και δίνουν καθαρές και κλειστές σύριγγες. Πολύ πιο μεμτό θεωρείται απ' την κοινωνία. Πολύ πιο επικίνδυνο. Συντηρείς τα πρεζάκια, κατάλαβες. Ένα πιάτο φαγητό κανείς δεν σε κρίνει. Όσο συντηρητικός, όσο θρησκόληπτος, όσο ακροδεξιός και να είναι. Κατάλαβες με ποια έννοια. Θέλω να πω ότι αντίστοιχα και η Εκκλησία κάνει κάποια συστάσεις. Υπάρχει λίγο σαν νοοτροπία στην Ελλάδα αυτό. Όχι με τους ίδιους όρους. Δεν το κάνουμε προφανώς με τους ίδιους όρους ούτε... Αλλά σαν έννοια το φαγητό δεν είναι τόσο προκλητικό σαν βοήθεια [...] Ξέρεις μωρέ, κι ο Δήμος ξέρει. Οπότε αυτομάτως, επειδή ξέρει, δεν παρεμβαίνει. Τους βολεύει. Τους βολεύεις. Όταν από το δρόμο παίρνεις κόσμο και τους βάζεις μέσα και σαν εικόνα της Αθήνας, λιγότερά σκουπίδια στους δρόμους, είναι πολλά. Δεν θα 'ρθούνε. Ξέρουν που είμαστε, ξέρουν πολύ καλά τι κάνουμε, δεν μας ενοχλούν. Και δεν θα ενοχλήσουν. (Σ6)

Επομένως, η υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων φαίνεται ότι είναι επιθυμητή όσο «βολεύει» θεσμικά (Σ6). Ίσως για αυτό το λόγο ομάδες πιο συγκρουσιακές συναντούν τόση βία σε σχέση με άλλες οργανώσεις (Σ2). Παράλληλα, υπάρχουν και άλλοι προστατευτικοί παράγοντες για τα άτομα. Κάποια από τα συμμετέχοντα άτομα μπορεί να νιώθουν προστασία από τη καταστολή και λόγω του επαγγελματικού τους χώρου (Σ2, Σ10), και όχι μόνο μέσα από τις οργανώσεις στις οποίες βρίσκονται, ενώ η Σ6 ανέφερε την προστασία που μπορεί να μας παρέχει το προνόμιο μας.

βλέπουμε ότι υπάρχουν τα SLAAPs, έντονα. Που κι εκεί, ας πούμε, μπορεί να μην έχω βιώσει SLAAP γιατί θα είμαι η δικηγόρος που θα πάει να υπερασπιστεί κάποιον σε ένα SLAAP, δηλαδή είναι λόγω του επαγγέλματος. (Σ2)

Κι εντάξει, επειδή είμαι σε αυτό το περιβάλλον, στο [δημοσιογραφικό μέσο στο οποίο εργάζεται], που νιώθω προστατευμένη και ότι ό,τι και να γίνει—καλά, πέρα από το ότι τα πάντα τσεκάρονται με δικηγόρους πριν αναρτηθούν. Αν είναι επίφοβα. Και ξέρω ότι έχω ένα εργασιακό περιβάλλον που πάντα θα είναι υποστηρικτικό. (Σ10)

[Με] βλέπω αρκετά προνομιούχα. Οπότε... δεν θεωρώ ότι είναι σε κίνδυνο τα δικαιώματά μου. Είναι ότι... πρακτικά να το δεις, είμαι μια cis γυναίκα, λευκή, στην Ελλάδα, μιλώ ελληνικά. Δεν βρίσκομαι σε κίνδυνο. Βρίσκομαι επειδή είμαι γυναίκα. Αλλά πέρα από το ότι είμαι γυναίκα, βλέποντας άλλες καταστάσεις, [...] έχει σημασία και μια γυναίκα αν εργάζεσαι, αν έχεις μορφωτικό επίπεδο, αν έχεις μια οικονομική άνεση. Είναι πολλά. Είσαι σίγουρα σε μια καλύτερη μοίρα από άλλους ανθρώπους. (Σ6)

Το προνόμιο και η θέση των ανθρώπων στο πεδίο έχει σημασία. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα (όπως και η ερευνήτρια) είναι όλες/οι Ελληνίδες/Ελληνες πολίτες, λευκές/οί, cis, με πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Παράλληλα, είναι μέλη οργανώσεων που κατά βάση έχουν κάποιο «κύρος», δρουν ειρηνικά και δεν ανήκουν σε χώρους πιο συγκρουσιακούς, μειώνοντας πολλές φορές τον κίνδυνο που μπορεί να έχουν βιώσει. Το παραπάνω φυσικά δεν σημαίνει ότι δεν αντιμετωπίζουν άλλες δυσκολίες, βιοποριστικές ή και άλλες, ή ότι δεν έχουν δεχτεί βία ή δεν έχουν νιώσει πίεση λόγω της δράσης τους υπερασπιζόμενες/οι ανθρώπινα δικαιώματα. Πολλά άτομα μάλιστα

ανέφεραν ότι δεν «έτυχε» μέχρι στιγμής να αντιμετωπίσουν κάποιο θεσμικό εμπόδιο ή βία, γεγονός που υποδεικνύει ότι η καταστολή είναι ένα διαδεδομένο φαινόμενο για τα άτομα που βρίσκονται στο πεδίο υπεράσπισης δικαιωμάτων και ότι πολλές φορές η μη στοχοποίησή σου είναι καθαρά θέμα τύχης. Χαρακτηριστικό είναι ότι υπήρξαν άτομα που έχουν ανθρώπους στον περίγυρό τους με εμπειρίες καταστολής, χωρίς απαραίτητα να βιώσουν κάτι παρόμοιο.

Προφανώς υπάρχει στοχοποίηση [από την αστυνομία], έχουν υπάρξει και παρενοχλήσεις—όχι σε εμένα, σε τέτοιο πλαίσιο, αλλά, σε γνωστά μου άτομα, τα οποία τα εμπιστεύομαι και ξέρω ότι ισχύει αυτό που λένε. (Σ3)

Εντάξει, από φίλους μου βλέπω πως είναι. Δηλαδή... ε—καλά, το αγόρι μου έχει ένα δικαστήριο... αθωώθηκε, εντάξει. Και ένας φίλος μου τώρα τον είχαν πιάσει μετά από μία κινητοποίηση για τα Τέμπη. Του φορτώσανε ότι έκανε μπάχαλα και τέτοια. Το οποίο δεν είναι αλήθεια, δεν έκανε και έχει δικαστήριο στο οποίο θα πάω ως μάρτυρας. Δηλαδή, έχω γύρω μου ανθρώπους που έχουν βιώσει λίγο περισσότερο στο πετσί τους την καταστολή, απλά δεν έχει τύχει σε μένα έτσι άμεσα, απευθείας. (Σ10)

Εντούτοις, έχουν υπάρξει και άτομα που βίωσαν αστυνομική καταστολή, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Ο Σ4 έχει προσαχθεί δύο φορές. Η πρώτη ήταν γιατί βγήκαν φωτογραφία με έναν αντιρρησία συνείδησης στα πλαίσια μιας δράσης της οργάνωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων έξω από την Τουρκική Πρεσβεία. Η δεύτερη ήταν γιατί είχε στο πορτμπαγκάζ του αυτοκινήτου του καρέκλες που προορίζονταν για μια συναυλία που θα οργάνωνε σε ένα δημόσιο χώρο η αναρχοσυνδικαλιστική οργάνωση στην οποία συμμετέχει, το οποίο απαιτεί άδεια. Παράλληλα, η Σ10, με ένα άλλο άτομο, απειλήθηκαν με προσαγωγή όταν αντέδρασαν στην καταγραφή των στοιχείων τους μετά από τυχαίο έλεγχο της αστυνομίας ενώ πήγαιναν σε πορεία για τα Τέμπη. Όμως, τα άτομα δεν αντιμετώπισαν μόνο παρενόχληση από την αστυνομία. Μία συμμετέχουσα στην έρευνα, η Σ3, συνελήφθη και το δικαστήριο της εκκρεμεί μέχρι και σήμερα. Όπως περιγράφει η ίδια:

Μαζί με μια φίλη μου είχαμε κατέβει σε μία πορεία [...] που θα ξεκινούσε υποτίθεται από το Μετρό στο Πανεπιστήμιο, όσο περιμέναμε να ξεκινήσει, γιατί δεν ξεκίνησε ποτέ εν τέλει, δεν κατάφερε καν να ξεκινήσει αυτή η πορεία, στο μπροστά σώμα του πλήθους ξεκίνησαν κάποιες εντάσεις [...] μόλις ακούσαμε την φασαρία άρχισε όλος ο κόσμος μαζικά να φεύγει από το σημείο, οι περισσότεροι φύγαμε προς τα πάνω [...] γινόταν μια διαρκής ρήψη χημικών. Από ένα σημείο και μετά δεν έβλεπες μπροστά σου τίποτα, δεν μπορούσες να πάρεις ανάσα. Είχαμε και μια αύρα να μας ακολουθεί—πέταγε τα νερά της ωραία και καλά—γενικά μια κατάσταση πανικού στους δρόμους [...] και είχαμε καταλήξει να μην ξέρουμε σε ποιο δρόμο ήμασταν, επειδή δε βλέπαμε και δεν παίρναμε ανάσα, σε κάποια φάση μας κλείσανε σε ένα στενό [...] και απ' τις δύο πλευρές. Και τους ακούσαμε τους αστυνόμους να φωνάζουν ότι όποιος είναι εδώ τον μαζεύουμε πάει για σύλληψη τώρα [...] Προφανώς ο κόσμος έτρεχε, γιατί όταν τους βλέπεις να τρέχουν μανιασμένα, έχοντας σηκώσει τον γκλόμπ και τα λοιπά, δεν αισθάνεσαι και πολύ ασφάλεια, κάποιοι τρέχανε, καταφέρανε να φύγουν από το στενό, καμιά δεκαπενταριά άτομα που μείναμε, εν τέλει, γιατί επιλέξαμε να κρυφτούμε για να αποφύγουμε κάπως να φάμε ξύλο. Εγώ με τη φίλη μου, ας πούμε, και 4-5 άτομα μπήκαμε πίσω από ένα σταθμευμένο αυτοκίνητο

[...] Ε και κατελήξαμε, εμείς θεωρήσαμε ότι θα ήταν μια προσαγωγή, γιατί πραγματικά δεν είχαμε κάνει κάτι, τραβήξαμε μια τεράστια τλαιπωρία. Αυτό είχε γίνει τύπου γύρω στις... 8 το βράδυ. Μέχρι να μας πάρουν, να μας μεταφέρουν, μας πήγανε στη ΓΑΔΑ [Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής], πήγε 9 και κάτι. [...] και μετά για περίπου 9 ώρες περιμέναμε νέα, για ποιο λόγο μας κρατάνε τόσες ώρες. Παράλληλα, όλες αυτές τις ώρες για να καταφέρουμε να μας δώσουν νερό και φαγητό, έπρεπε να το διεκδικήσουμε πάρα πολύ επίμονα, δεν μας δίνανε καθόλου τις πρώτες ώρες, μετά σε κάποια φάση που μας δώσανε, δώσανε τύπου πέντε μπουκαλάκια νερό για 15 άτομα που είχανε φάει και πόσα χημικά, προφανώς δεν ήταν αρκετό. Ούτε ήταν υγειονομικά σωστό αυτό το πράγμα. Φαγητό δεν μας δώσανε ποτέ οι ίδιοι, απλά επειδή φίλοι μας και γνωστοί μας που, είτε ήτανε στην πορεία, είτε απλά το μάθανε ότι είχαν πιάσει κόσμο και μας τραβολογάγανε στη ΓΑΔΑ ήτανε από κάτω στην είσοδο με τρόφιμα, σάντουιτς κι αυτά και περιμένανε να τους αφήσουν να τα περάσουν από την είσοδο για να μας τα ανεβάσουν. Γιατί οι αστυνομικοί εκεί πέρα μας απαντούσαν ότι «είναι κλειστό το κυλικείο τώρα, θα πρέπει να περιμένετε μέχρι το πρωί», οπότε αυτό, μέινετε νηστικοί μέχρι τα ξημερώματα ας πούμε. Μας ενημέρωσαν πια γύρω στις 6 το πρωί, μπαίναμε ένας ένας μέσα και μας λέγανε—καρμπόν η δικογραφία σε όλους, τα αδικήματα για τα οποία μας κατηγορούσαν. Έχουμε διατάραξη κοινής ειρήνης, έχουμε αντίσταση στη σύλληψη, επίθεση κατά των αρχών, εξύβριση κατά των αρχών, ότι έχουμε παραβιάσει το νόμο περί όπλων—υποτίθεται ότι, αυτοί λένε, ότι φέραμε ρόπαλα, πέτρες, κοντάρια, τέτοια πράγματα—καμία σχέση με την πραγματικότητα [...] στα στοιχεία που έχουν καταγραφεί ότι υπάρχουν στη δικογραφία, δεν τεκμηριώνεται τίποτα τέτοιο [...] Αυτό ακόμα τρέχει, δηλαδή είχε γίνει το Νοέμβριο του '22, και επειδή πηγαίνουμε από αναβολή σε αναβολή [...] Τραβάει χρόνια και δεν ξέρω και πόσο ακόμα θα τραβήξει, είναι μια μόνιμη εκρεμότητα, αα το Δεκέμβριο έχεις και ένα δικαστήριο, ας πούμε, να παρουσιαστείς.

Η ιστορία σύλληψης της Σ3 παρουσιάζει την αναίτια προσαγωγή και, σε κάποιες περιπτώσεις σύλληψη, ανθρώπων που διαδηλώνουν, αλλά και την κακομεταχείριση αυτών κατά τη κράτησή τους. Όμως, αυτή είναι μια ιστορία κοινή, καθώς αποτυπώνει δύο από τα κύρια ζητήματα που κατέγραψε η Διεθνής Αμνηστία (2025) σχετικά με την διαμαρτυρία στην Ελλάδα: 1. «Αδικαιολόγητη και υπερβολική χρήση βίας κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων, συμπεριλαμβανομένης της παράνομης χρήσης χειροβομβίδων κρότου λάμψης, δακρυγόνων και αντλιών εκτόξευσης νερού», και 2. «Αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας, με ειρηνικές/ούς διαδηλώτριες/τές συχνά να ελέγχονται και να προσάγονται αναίτια σε αστυνομικά τμήματα για εξακρίβωση στοιχείων».

Όπως είναι λογικό, αυτό δημιουργεί φόβο στον κόσμο, ο οποίος μπορεί μετά να αποθαρρύνεται και να μη συμμετέχει πια σε αντίστοιχες δράσεις. Παράλληλα, αδιαμισβήτητη είναι και η επιρροή που ασκεί, πρακτικά και συναισθηματικά, στα άτομα που γίνονται θύματα τέτοιων περιστατικών καταστολής.

Πάντα το ξέρεις από τη στιγμή που κατεβαίνεις ότι υπάρχει περίπτωση μέσα στο σωρό να σε πιάσουνε, απλά επειδή βρέθηκες τη λάθος στιγμή στο λάθος μέρος. Αλλά το σκέφτεσαι αλλιώς όταν έχεις ήδη ένα στην πλάτη σου, είναι τελείως άλλο [...] τον πρώτο καιρό κατέβαινα πολύ αγχωμένη. Πλέον, ντάξει, επειδή έχουν περάσει και τρία χρόνια, κατεβαίνω όπως κατέβανα και παλιά και απλά έχω μια γραφειοκρατική αυτή τη στιγμή εκρεμότητα στο μυαλό μου ότι ναι, κάποια στιγμή πρέπει να αποδείξω ότι δεν είμαι

ελέφαντας, όταν θα ξεκινήσει αυτή η δίκη. Θέλω να πιστεύω ότι θα πάει καλά, δηλαδή δεν νιώθω ακριβώς ότι φοβάμαι, απλά είναι πάρα πολύ παράλογο όλο αυτό που συμβαίνει. (Σ3)

Αν και συμμετείχε στην πορεία μόνη της, χωρίς παρουσία της οργάνωσής της, σε αυτή βρήκε σημαντική στήριξη. Την περίοδο της σύλληψής της ήταν μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου (ΔΣ) της οργάνωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και, αμέσως μετά τη προσαγωγή της, ενημέρωσε τον φίλο της και τότε πρόεδρο του ΔΣ, ο οποίος ενημέρωσε και την οργάνωση. Στη συνέχεια, επικοινωνήσε μαζί της μια ερευνήτρια της οργάνωσης, η οποία κατέγραψε το περιστατικό για να ενσωματωθεί σε έκθεση της οργάνωσης για την αστυνομική βία. Παράλληλα, τα στοιχεία που προέκυψαν από αυτή τη συνέντευξη χρησιμοποιήθηκαν για τη δημοσίευση δελτίου τύπου για το περιστατικό, ενώ η οργάνωση βρίσκεται σε όλες τις δικασίμους ως παρατηρήτρια οργάνωση. Η στήριξη της οργάνωσης είναι σημαντική για τη Σ3, καθώς δεν είναι μόνο πρακτική αλλά εκτείνεται και σε προσωπικό και συναισθηματικό επίπεδο.

Τέτοια περιστατικά καθιστούν σημαντική την ανάπτυξη σχέσεων αλληλεγγύης στο εσωτερικό των οργανώσεων (Σ2) γιατί αυτό βοηθά τα άτομα να συνεργαστούν καλύτερα αλλά και να νιώσουν ασφάλεια, ειδικά αν υπάρξουν συνθήκες που μπορεί να τα θέσουν σε κίνδυνο. Παράλληλα, στρατηγικές στο εσωτερικό της οργάνωσης, ώστε να αποσυμπιέζουν τις καταστάσεις αντί να τις εντείνουν, και τρόποι συμπεριφοράς σε διαδηλώσεις είναι επίσης σημαντική για την ασφάλεια των ατόμων (Σ2, Σ3).

Ο διάλογος. Πολύ σημαντικό. Δύσκολο, αλλά ακόμα και αν σου έρθει ο άλλος να σε βρίσει [γέλιο] άμα ανοίξεις διάλογο για να συζητήσεις λίγο μαζί του, μπορεί να μην καταλάβει εκείνη την ώρα, αλλά και δεν θα εντείνει τα πνεύματα, να έρθετε στα χέρια, αλλά και θα τον βάλει τον άλλο να σκεφτεί λίγο παραπάνω, την επόμενη φορά [...] Η ευθύνη, η ομαδικότητα—να είναι πιο ασφαλή όλα αυτά—και εξήγηση και των δικών μας ορίων και των περιορισμών που έχουμε για να ξέρουμε πού κινούμαστε. Μην πηγαίνουμε σαν τα πρόβατα για σφαγή [...] αλληλεγγύη. Αυτό το έχουμε σαν αυτονόητο, αλλά μερικές φορές δεν είναι [...] και ανθρώπινη σχέση εγώ θα ‘λεγα, αυτό. (Σ2)

Για μένα πρέπει να αρχίσει να γίνεται και μια συζήτηση στο πώς κατεβαίνουμε, δηλαδή δεν υπάρχει εκπαίδευση στο πώς αντιδρούμε, όταν υπάρξει ένταση [...] θέλει μαζικότητα, θέλει συζήτηση. (Σ3)

Παράλληλα, για κάποια άτομα, το πεδίο υπεράσπισης δικαιωμάτων θα βελτιωθεί με μαζικότητα (Σ3, Σ4, Σ5, Σ8). Μια μαζικότητα που θα προκύψει από τα κάτω, που θα είναι διαθεματική και θα ενισχύει τη συνεργασία μεταξύ συλλογικοτήτων (Σ3, Σ9, Σ10), θα έχει συνέχεια και συνέπεια (Σ3) και θα αφορά και ανθρώπους εργαζομένους (Σ4, Σ10) και περιθωριοποιημένους (Σ10).

ντάξει, όλες οι προσπάθειες—αν όχι όλες, οι περισσότερες—θέλουνε μια συνέπεια και χρόνο, για να αποδώσουν. Δεν φτάνει το να κατέβω σε μία μεγάλη διαδήλωση και τα λοιπά. Επίσης, υπάρχει και μια διαθεματικότητα. Καλό είναι να αρχίσουμε λίγο να το φέρνουμε κι αυτό· δεν κατεβαίνω, ας πούμε, μόνο για τα Τέμπη και για οτιδήποτε άλλο συμβαίνει... δεν μου καίγεται καρφί ας πούμε. Κάπως πρέπει να αρχίσουμε, σιγά σιγά, τους όποιους αγώνες να τους συνδέουμε μεταξύ τους και να καταλαβαίνουμε γιατί το ένα επηρεάζει το άλλο και πώς συνδέονται. Και να παίρνουμε θέση και για πράγματα που δεν μας αφορούνε άμεσα. (Σ3)

νομίζω ότι κάτι που εγώ θα ήθελα είναι διαθεματικότητα. Το να είμαστε σε επικοινωνία με άλλες συλλογικότητες που ασχολούνται επίσης με το κομμάτι των δικαιωμάτων [...] η κάθε μια [...] απ' τη δική της σκοπιά. (Σ9)

πρέπει να αλλάξουμε νομίζω ένα κομμάτι της νοοτροπίας μας, σε ποιους απευθυνόμαστε και με ποιο τρόπο. Να πάρουμε σβάρνα τους εργασιακούς χώρους, να μιλήσουμε με τους ανθρώπους που καταπιέζονται πάρα πολύ άμεσα. Με καθαρίστριες, σκουπιδιάρηδες, αυτούς τους ανθρώπους που στήνουν την πόλη πριν εμείς την περπατήσουμε κάπως. Και να προσπαθήσουμε να παλέψουμε μαζί τους για πράγματα. (Σ10)

Όμως, στοίχημα είναι πώς αυτή η μαζικότητα θα προκύψει, καθώς χρειάζεται μια αλλαγή νοοτροπίας που θα βοηθήσει τα άτομα να αξιολογήσουν τις οργανώσεις θετικά και γιατί όχι να συμμετέχουν σε αυτές (Σ5, Σ8).

πάντα είναι το ζήτημα το να έχεις περαπάνω άτομα [...] Αν αυτό το καταφέρεις, μπορείς να κάνεις παραπάνω πράγματα. Αλλά πάντα είναι το ζήτημα το πώς φέρνεις παραπάνω άτομα, που αυτό είναι το πιο δύσκολο να το καταφέρεις. (Σ5)

δεν ξέρω, κάπως να καταλάβει ο κόσμος ότι, πολλές αλλαγές που έχουν γίνει γενικά έχουν γίνει μέσω [...] των οργανώσεων [...] και κάποια πράγματα που μπορεί να θεωρούν δεδομένα στην καθημερινή τους ζωή έχουν γίνει πραγματικότητα λόγω των κινημάτων. [...] Κάπως ότι οκ, κάποιοι νόμοι που έρχονται και τα λοιπά δεν ήρθαν απ' το πουθενά, κάποιες ομάδες, κάποιοι άνθρωποι έχουν παλέψει πάρα πολύ γι'αυτά οπότε ίσως αυτό αν μπορούσε κάπως να μπει, να το καταλάβει ο κόσμος, ότι αυτό, δεν έχουν έρθει απ' το πουθενά, ίσως να βοηθούσε να καταλάβουν ότι οκ, και οι οργανώσεις και τα λοιπά είναι—μήπως είναι σημαντικές; Μήπως κάνουν πράγματα τελικά; (Σ8)

Η αλλαγή μπορεί να έρθει με διάφορους τρόπους. Για κάποια άτομα αυτή προκύπτει από τα ίδια τα άτομα και τον τρόπο που οργανώνονται (Σ4, Σ9, Σ10). Για άλλα, ιδιαίτερα σημαντική είναι η στήριξη των οργανώσεων (Σ2, Σ3, Σ8), ενώ η ύπαρξη οργανώσεων που καταγράφουν την αστυνομική βία, σύμφωνα με μια συμμετέχουσα (Σ3), μπορεί να προκαλέσει μεγαλύτερη ασφάλεια στα άτομα που βρίσκονται στο πεδίο. Την ίδια στιγμή, άλλες/οι συμμετέχουσες/οντες κρίνουν την εκπαίδευση ως σημαντική ώστε να αλλάξει ο τρόπος σκέψης των ανθρώπων πάνω στα ανθρώπινα δικαιώματα (Σ1, Σ7) και ο τρόπος που μπορούν να τα υπερασπιστούν με ασφάλεια (Σ3). Για τον Σ5, σε αυτό θα βοηθούσε και η ύπαρξη ανεξάρτητων ΜΜΕ μέσα από τις οποίες θα ακούγονται διαφορετικές απόψεις και θα παρουσιάζεται η υπεράσπιση δικαιωμάτων πιο ευνοϊκά. Παράλληλα, η θέση του κράτους έχει

κριθεί από κάποια άτομα σημαντική, καθώς πρέπει, και με την πίεση των οργανώσεων, να αναλάβει τις ευθύνες του (Σ2). Άλλες θεσμικές αλλαγές αφορούν την ενίσχυση θεσμών και ανεξάρτητων αρχών (Σ1), την αλλαγή στάσης της αστυνομίας (Σ1) και τον περιορισμό της γραφειοκρατίας ώστε να μην δυσχαιρένεται η οργάνωση και διεξαγωγή δράσεων στον δρόμο από τις οργανώσεις (Σ7).

4.3. Τρόποι οργάνωσης και στρατηγικές υπεράσπισης δικαιωμάτων

Οι οργανώσεις και συλλογικότητες που μελετήθηκαν έχουν αρκετά κοινά σημεία στους τρόπους οργάνωσης και δράσης. Όντας χώροι συλλογικής έκφρασης και δράσης, ένα σημείο αφετηρίας για πολλές είναι οι συναντήσεις της ομάδας (Σ2, Σ4, Σ6, Σ5, Σ8, Σ9, Σ10). Μέσω αυτών, τα άτομα συζητάνε τις κοινωνικές εξελίξεις και την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που παρατηρούν. Μέσω αυτής της «αποδελτίωσης» μπορεί τελικά η ομάδα να αποφασίσει τις προτεραιότητες της, τα ζητήματα με τα οποία θέλει να ασχοληθεί στο άμεσο μέλλον και να ξεκινήσει τον σχεδιασμό των δράσεων της. Παράλληλα, οι συναντήσεις μπορεί να λειτουργούν και ως χώροι σύνδεσης και ανάπτυξης σχέσεων εμπιστοσύνης (Σ7) ή και χώροι μάθησης στο εσωτερικό της ομάδας, όπου τα άτομα διαβάζουν και μαθαίνουν από κοινού τα καίρια ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μελετώντας το υλικό το οποίο θα κληθούν να προωθήσουν μέσω των δράσεων τους (Σ5), τα οποία θα βοηθήσουν στις μετέπειτα δράσεις της ομάδας.

Ο σχεδιασμός, όπως και η ίδια η λειτουργία της οργάνωσης και ο ρόλος των μελών της διαφέρουν ανάλογα με το πώς η ομάδα έχει επιλέξει να δρα και το μέγεθος της. Ομάδες με σχετικά μικρό μέγεθος που λειτουργούν αυτοοργανωμένα συνήθως δεν έχουν ιεραρχική δομή ή συγκεκριμένους ρόλους για τα μέλη της (Σ8, Σ10). Εντούτοις, παρόλο που στην πλειοψηφία τους, οι οργανώσεις επιθυμούν την αυτονομία και την ισότητα μεταξύ των μελών, το μέγεθος και οι ανάγκες τους μπορεί να μη το επιτρέπουν. Σε κάποιες οργανώσεις, λόγω του μεγέθους τους, τα άτομα χωρίζονται σε μικρότερου μεγέθους ομάδες στις οποίες ψηφίζουν μία/έναν εκπρόσωπο ή συντονίστρια/στή και έναν κεντρικό συντονισμό (Σ1, Σ2, Σ3, Σ4, Σ5, Σ7, Σ9). Σε συνδυασμό με τις ανάγκες λειτουργίας της ομάδας, όπως την ενοικίαση χώρου (Σ6), οι οργανώσεις ενδεχομένως να χρειαστεί να αποκτήσουν επίσημη νομική υπόσταση και συγκεκριμένη δομή. Όμως, συνήθως, αυτή εξυπηρετεί καθαρά οργανωτικούς σκοπούς και δεν σημαίνει ότι τα άτομα δεν έχουν λόγο για τη λειτουργία της οργάνωσης, με τρόπο παρόμοιο με τις πιο αυτοοργανωμένες συλλογικότητες.

Πάλι σε πλαίσια ψιλοαντοοργάνωσης θα πω, ότι λειτουργούμε με μορφή συνέλευσης. Συζητάμε πολύ κάποια πράγματα, φέρνουμε ιδέες, προτάσεις. Θέλω να πω ότι... τυπικά υπάρχει μια ιεραρχία [...] Όσον αφορά ότι, ξέρεις, σε κάποιους είναι το όνομα του ενοικίου [του χώρου που στεγάζει τη κοινωνική τραπεζαρία], αλλά κατά τα άλλα υπάρχει ισότητα. (Σ6)

Το παραπάνω απόσπασμα εκφράζει αυτή την επιθυμία ισότητας και συμμετοχής των ίδιων των ανθρώπων στις οργανώσεις και συλλογικότητες στις οποίες είναι μέλη. Αυτό χαρακτηρίζει την πλειοψηφία των οργανώσεων, παρόλο που σε κάποιες η λειτουργία της απαιτεί άτομα σε θέσεις μεγαλύτερης ευθύνης και άρα την ύπαρξη μιας, έστω τυπικής, ιεραρχίας. Επομένως, δεν είναι η ιεραρχία που διαμορφώνει τη θέση των ανθρώπων σε μια συλλογικότητα, αλλά το πώς είναι αντιληπτός ο ρόλος τους. Πολλές οργανώσεις, ακόμα και η παγκόσμια οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αναλύθηκε στην έρευνα, η οποία έχει πολλά όργανα για να υποστηρίξει τη λειτουργία της (και άρα έναν αρκετά μεγάλο βαθμό ιεραρχίας και γραφειοκρατίας), είναι οργάνωση μελών. Αυτό σημαίνει ότι τον τελικό λόγο για τις θέσεις και τη δράση της οργάνωσης την έχουν τα άτομα που δραστηριοποιούνται σε αυτή.

[Η οργάνωση Α.Δ.] Είναι οργάνωση μελών και όχι εθελοντών [...] δεν έχεις, δηλαδή, τον coordinator που είναι εργαζόμενος ή εργαζόμενη που σου λέει τι θα κάνεις. Είσαι κι εσύ για να δώσεις μια κατεύθυνση. (Σ2)

Όλες σχεδόν οι οργανώσεις και συλλογικότητες που μελετήθηκαν φαίνεται να έχουν αυτό το χαρακτηριστικό, καθώς τα συμμετέχοντα άτομα περιέγραψαν τη συμμετοχή τους σε συναντήσεις μέσα από τις οποίες παίρνουν συλλογικά αποφάσεις για τις δράσεις που θα πραγματοποιήσουν. Σε όλες, η συμμετοχή τους είναι εθελοντική, ακόμα στην παγκόσμια οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία απασχολεί εργαζόμενα άτομα. Ενώ λοιπόν θα μπορούσε η δράση τους να χαρακτηριστεί εθελοντική, παραμένουν ενεργά μέλη των οργανώσεων και συλλογικοτήτων τους και επηρεάζουν τον τρόπο που αυτές λειτουργούν. Μοναδική εξαίρεση αποτέλεσε η οργάνωση για τα δικαιώματα των οροθετικών, στην οποία έχει αναπτυχθεί ένα μεγάλο δίκτυο εθελοντών που δεν έχει κάποιο ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Σ7). Αντίθετα, οι εθελόντριες/ντές δεν συνδράμουν στο οργανωτικό κομμάτι αλλά καλούνται να στηρίζουν τις δράσεις με την παρουσία τους.

Πέρα από τη ποικιλία στην οργάνωση και στο βαθμό ιεραρχίας, παρόμοια ποικιλία παρατηρείται και στις στρατηγικές που χρησιμοποιούν οι οργανώσεις όταν ασχολούνται με ένα ζήτημα δικαιωμάτων. Αρχικά, σημαντικό για τις οργανώσεις είναι να ενημερώσουν, να φέρουν το θέμα που έχουν επιλέξει στο προσκήνιο (Σ3, Σ4, Σ5, Σ7, Σ8, Σ9). Για να συμβεί αυτό, πολλές οργανώσεις καταγράφουν και δημοσιεύουν υλικό που να τεκμηριώνει παραβιάσεις δικαιωμάτων ή/και ζητούν αλλαγές (Σ1, Σ2, Σ3, Σ5, Σ8, Σ10). Αυτό το υλικό

διαχέεται σε εξωτερικές δράσεις και παρεμβάσεις ή μέσω των social media (Σ3, Σ8, Σ10) ή ακόμη, παίρνει την μορφή δημοσιεύσεων, μέσω ανεξάρτητων ερευνών (Σ1, Σ3, Σ5), έκδοσης περιοδικού (Σ8) ή εκδόσεις μεταφρασμένων άρθρων και βιβλίων (Σ4). Παράλληλα, η ενημέρωση έρχεται μέσω της επαφής με τον κόσμο. Κάποιες οργανώσεις κάνουν δράσεις/παρεμβάσεις σε εξωτερικούς χώρους (Σ3, Σ5, Σ7, Σ9) ή πλησιάζουν άτομα στους χώρους εργασίας τους, στη περίπτωση πολιτικών/συνδικαλιστικών οργανώσεων (Σ4, Σ10), οργανώνουν εκδηλώσεις, όπως ομιλίες, προβολές ταινιών και βιβλιοπαρουσιάσεις (Σ3, Σ4, Σ5, Σ9), έχουν παρουσία σε φεστιβάλ και εκδηλώσεις, όπως το Pride, το αντιφασιστικό φεστιβάλ, το φεστιβάλ βιβλίου και τα λοιπά (Σ4, Σ5, Σ7, Σ8,) ή οργανώνουν και δικά τους φεστιβάλ (Σ10).

Την ίδια στιγμή, εκτός από την ενημέρωση, στόχος των οργανώσεων είναι και να ασκήσουν πολιτική πίεση (Σ2, Σ3), ώστε να ακολουθήσει και κάποια αλλαγή στα ζητήματα τα οποία θίγουν. Εκτός από το κομμάτι της καταγγελίας και της ενημέρωσης που αναφέρθηκε παραπάνω, το οποίο σκοπό έχει να ενεργοποιήσει και συσπειρώσει τον κόσμο, μπορούν να χρησιμοποιηθούν και άλλες στρατηγικές. Η κυριότερη είναι η διαμαρτυρία (Σ2, Σ3, Σ4, Σ5, Σ8, Σ10), με οργανώσεις να συμμετέχουν συντονισμένα σε πορείες ή ακόμη και να καλούν τα μέλη τους σε άλλες πορείες στις οποίες δεν θα βρίσκονται επίσημα (δηλαδή με πανό). Επίσης, μια ακόμα στρατηγική αφορά τη δημιουργία εκκλήσεων για συλλογή υπογραφών και την αποστολή επιστολών (Σ2, Σ5) με σκοπό να ασκήσουν πίεση σε πολιτικά πρόσωπα ή μεγάλες εταιρείες. Ένα ακόμα εργαλείο οργανώσεων και συλλογικοτήτων αφορά τη παρατήρηση, η οποία θα επιτρέψει τη καταγραφή και δημοσίευση σημαντικών για την οργάνωση ζητημάτων και μπορεί να αφορά τη παρατήρηση διαδηλώσεων (Σ1) ή τη παρατήρηση δίκης (Σ2).

Τέλος, υπάρχουν περιπτώσεις που αναπτύσσονται διαφορετικά είδη δράσεων, τα οποία συνδέονται με τον χαρακτήρα της κάθε οργάνωσης. Για παράδειγμα, κεντρικό εργαλείο της αναρχοσυνδικαλιστικής οργάνωσης είναι η απεργία (Σ4) και η βασική δράση της κοινωνικής τραπεζαρίας είναι η κάλυψη των βασικών αναγκών των ανθρώπων και το σερβίρισμα φρεσκομαγειρεμένου φαγητού (Σ6). Επίσης, μέρος της δράσης της οργάνωσης για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων είναι να μοιράζει καθαρές σύριγγες και προφυλακτικά ώστε να μειώσει τον κίνδυνο έκθεσης ατόμων στον HIV (Σ7) και η οργάνωση εργαζομένων στον κινηματογράφο υπέρ της Παλαιστίνης, έχει ως κύρια στρατηγική της το μποϊκοτάζ των πολιτιστικών προϊόντων που προέρχονται από το Ισραήλ (Σ9).

Οι παραπάνω στρατηγικές, για την πλειοψηφία των συμμετεχουσών/όντων, αποτιμώνται αρκετά θετικά (Σ2, Σ4, Σ7, Σ8, Σ10). Αυτό φυσικά, δεν σημαίνει ότι τα πράγματα δεν μπορούν να γίνουν καλύτερα και ότι δεν υπάρχει ανάγκη προσαρμογής στις αλλαγές (Σ2, Σ4).

το κάθε τι λειτουργεί αλλά... πρέπει συνεχώς να τ' αλλάζεις και να το προσαρμόζεις. Για να λειτουργεί καλύτερα. (Σ2)

Επομένως, δεν υπάρχει μια στρατηγική αυτή καθαυτή που λειτουργεί καλά ή όχι. Δυνητικά, όλα θα μπορούσαν να λειτουργούν με τρόπο ικανοποιητικό. Το αν αυτό θα συμβεί ή όχι, εξαρτάται από τις συνθήκες μέσα στις οποίες οι οργανώσεις και συλλογικότητες λειτουργούν. Για παράδειγμα, για τη Σ6, ενώ το κομμάτι του φαγητού στη τραπεζαρία λειτουργεί καλά, η εύρεση χρηματοδότησης για την κάλυψη των λειτουργικών εξόδων είναι η κυριότερη δυσκολία που αντιμετωπίζουν. Ταυτόχρονα, για τη Σ8, η πίεση της καθημερινότητας μπορεί να μην επιτρέπει μαζική συμμετοχή στην συλλογικότητα της, επηρεάζοντας την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεών της.

Αυτό που μπορεί να μη λειτουργεί είναι ότι, επειδή [...] κάθε μια έχει την καθημερινότητά της, τα προβλήματα και όλα αυτά, μπορεί κάποιες φορές να μην μπορούμε όλες να έρθουμε σε συνέλευση [...] Ή να μαζευτούμε πχ σε κάποια παρέμβαση, σε κάποια πορεία, λιγότερα άτομα από όσα θέλαμε. (Σ8)

Εντούτοις, η συμμετοχή των ατόμων στις οργανώσεις και συλλογικότητες δεν επηρεάζεται αποκλειστικά από την δύσκολη καθημερινότητα. Σημαντικό είναι να υπάρχουν τρόποι οι άνθρωποι να έρθουν πιο κοντά και να γίνουν ομάδα, κάτι που για κάποιες οργανώσεις λειτουργεί καλύτερα από άλλες. Η Σ7 μέλος οργάνωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οργάνωσης δικαιωμάτων οροθετικών, θεωρεί ότι η δεύτερη κάνει πολύ καλή δουλειά για να χτίσει σχέσεις μεταξύ των εθελοντών, ενώ στην πρώτη αυτό δεν συμβαίνει, γεγονός που, σύμφωνα με αυτή, εξηγεί την έλλειψη συμμετοχής στις δράσεις της οργάνωσης. Συνεπώς, η δημιουργία εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης μεταξύ των ατόμων είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς είναι αναπόσπαστο κομμάτι κάθε συλλογικής δράσης και βοηθά τα άτομα να νιώσουν ασφάλεια όταν βγαίνουν στο πεδίο.

θεωρώ ότι θα πρέπει να έχεις εμπιστοσύνη στο ποιος έχει τα νώτα σου, οπότε η φυσική επαφή είναι κάτι το οποίο πρέπει λίγο να ενταθεί στην ομάδα και να ξεφύγει από το πλαίσιο του virtual και να μην βρίσκμαστε μόνο για το επιχειρησιακό το κομμάτι για να δημιουργηθούν σχέσεις εμπιστοσύνης. (Σ1)

να δημιουργούνται δεσμοί με τα άτομα. Γιατί—όχι να γίνετε φίλοι, σόνυ και ντε, κολλητοί—αλλά να τον ξέρεις τον άλλο λίγο σε προσωπικό επίπεδο, αυτό. Μια καλημέρα. Βοηθάει. (Σ2)

γίνεσαι ομάδα, γίνεσαι ένα και δημιουργείται ένα πολύ ωραίο και όμορφο κλίμα. Και είναι σημαντικό αυτό, πιστεύω, όταν βγαίνεις έξω να κάνεις κάτι. (Σ7)

Επομένως, πρέπει να κοιτάζουμε στην ταυτότητα και τον τρόπο που επιλέγει η κάθε οργάνωση ή συλλογικότητα να λειτουργήσει, καθώς αυτό επηρεάζει τον τρόπο που θα αξιοποιήσει τις στρατηγικές που περιγράφηκαν νωρίτερα. Εκτός από τη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης, τα άτομα εξέφρασαν και άλλες σκέψεις. Για παράδειγμα, ο Σ4, θεωρεί ότι η οργάνωση πρέπει να έχει μεγαλύτερη συμμετοχή στα σωματεία, κάτι που δεν συμβαίνει τόσο συχνά λόγω του ιδεολογικού χαρακτήρα της οργάνωσης. Παράλληλα, μέλη της οργάνωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανέφεραν την γραφειοκρατία της (Σ3, Σ5, Σ6, Σ7), που υπάρχει λόγω του μεγέθους και του παγκόσμιου χαρακτήρα της, και μπορεί να δίνει αξιοπιστία αλλά μειώνει τα αντανακλαστικά και την αμεσότητά της.

για την [οργάνωση Α.Δ.] συγκεκριμένα, ακριβώς επειδή για να βγει και να πάρει θέση για το οτιδήποτε θέλει τεκμηρίωση, θέλει έρευνα, αυτό από τη μία είναι πάρα πολύ καλό [...] όμως της στερεί πολλές φορές αντανακλαστικά, δηλαδή μπορεί να συμβαίνει κάτι και να πρέπει να βγεις να πάρεις θέση εδώ και τώρα και ακριβώς επειδή δεν έχει προλάβει να το εξακριβώσει [...] πολλές φορές, μπορεί να αργήσει να πάρει θέση για κάτι, ή να βγει και να πει κάτι πιο γενικό. (Σ3)

σε κάποια ζητήματα υπάρχει αρκετή γραφειοκρατία [...] γιατί ακριβώς υπάρχουν πολύ λίγα άτομα που εργάζονται [...] Οπότε, νομίζω ότι υπάρχει πάρα πολύ φόρτος εργασίας και λίγα άτομα—μέχρι να γίνει μια απόφαση, ή [...] να προτείνουν μια εκδήλωση και να γίνει, μπορεί να πάρει και εξάμενο με χρόνο, μέχρι να μπει στο χρονοδιάγραμμα, να δουν αν μπορεί να βγει, αν υπάρχουν οι πόροι. Οπότε το θέμα της γραφειοκρατίας είναι λίγο δύσκολο. Και αντίστοιχα σε κάποια ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορεί να αργήσει η [οργάνωση Α.Δ.] να πάρει θέση, όπως πχ για την γενοκτονία στη Γάζα. (Σ5)

Μου ταιριάζει πολύ περισσότερο [η κοινωνική τραπεζαρία] απ' την [οργάνωση Α.Δ.], που, [...] λόγω της γραφειοκρατίας της [οργάνωσης Α.Δ.] και πολλών εμποδίων από τα πάνω. Εε... [αναστεναγμός]. Ενώ θαυμάζω πολύ τα άτομα που υπάρχουν εκεί, βλέπω μια γραφικότητα που δεν μου ταιριάζει. Κι όταν λέω σηκώνεις μανίκια εννοώ, σηκώνεις μανίκια και μαγειρεύεις. Και δίνεις φαγητό στους ανθρώπους που ζουν σε εξασθεωμένες συνθήκες. Που δεν έχουν να φάνε, που δεν ξέρεις από πότε έχουν να φάνε, που δεν έχουν φάρμακα, που κρυώνουνε, που ζουν στον δρόμο. Όλα αυτά. (Σ6)

θεωρώ ότι, επειδή είναι έτσι μεγάλο το κίνημα, υπάρχει μια γραφειοκρατική δυσκολία. (Σ7)

Συνεπώς, η γραφειοκρατία και οι, μερικές φορές, τυποποιημένες δράσεις, μπορεί να μην επιτρέπουν την αμεσότητα και τον αυθορμητισμό. Όμως, αυτά αποτελούν μέσο έκφρασης και πολλές φορές ανάγκη, καθώς τα άτομα θέλουν να νιώσουν ότι κάνουν κάτι και ότι οι πράξεις τους έχουν κάποιον αντίκτυπο. Το γεγονός αυτό μπορεί να κάνει τα άτομα να νιώθουν κάποιες φορές πως μένουν στάσιμα (Σ2, Σ9, Σ10) ή, όπως συνέβη στη Σ6, να νιώσουν ότι δεν τους ταιριάζει ο χαρακτήρας κάποιων οργανώσεων, και πιθανώς να δημιουργήσει ένα μεγαλύτερο χάσμα μεταξύ των «τυπικών» και πιο «αυτοοργανωμένων» οργανώσεων.

κάπως υπάρχει μια αλήθεια και στον αυθορμητισμό που μπορεί να προκύπτει και δεν χρειάζεται να είμαστε τόσο τυπολάτρες. Ναι, θέλουμε την αμεροληψία, ναι, θέλουμε να εξακολουθήσουμε να είμαστε και να θεωρούμαστε κιόλας κι απ' την κοινωνία ανεξάρτητη οργάνωση και τα λοιπά, αλλά... ντάξει, κάπως αυτό το τόσο τυποποιημένο, για να είμαστε ασφαλείς, και στα μάτια της κοινής γνώμης, θεωρώ ότι μπορεί να σου στερεί άλλα πράγματα. Ίσως σε κάνει να μοιάζεις πιο... απρόσιτη σαν οργάνωση σε σχέση με άλλες που είναι πιο αυτοοργανωμένες να το πω, και έχουν ένα άλλο τρόπο λειτουργίας. (Σ3)

στην [οργάνωση Α.Δ.] σίγουρα έχω περάσει από φάσεις που κάπως νιώθω ότι λίγο δεν έχει νόημα αυτό που κάνουμε. Ότι τα λέμε λίγο μεταξύ μας, κάνουμε κάποιες δράσεις για να τις κάνουμε, εντός εισαγωγικών [...] αλλά, παρόλο που η πρόθεση υπάρχει [...] νομίζω ότι συχνά δεν βρίσκουμε τον τρόπο να κάνουμε πράγματα που να μας ικανοποιούν κι εμάς και να μας αφορούν κι εμάς και να θέλουμε όντως να τα στηρίξουμε και να βρίσκουμε το νόημα [...] επαναλαμβανόμαστε, τουλάχιστον—και στη δομή, και στο τι θέλουμε—και το να κάνουμε κάτι πιο δημιουργικό και για εμάς είναι... μας δίνει έξτρα κίνητρο, μας ενεργοποιεί ξανά, μας θυμίζει ότι, ξες, έχει νόημα αυτό το πράγμα, θες να είσαι σ' αυτή την ομάδα, νιώθεις ότι κάτι κάνεις. (Σ9)

Θεωρώ ότι χρειαζόμαστε περισσότερη οργή [...] και ίσως και [...] ένα μεγαλύτερο αυθορμητισμό. Το οποίο απουσιάζει, δηλαδή, συζητάμε, συζητάμε, συζητάμε... κάπως, ναι. Νιώθω ότι απουσιάζει αυτό το εξεγερσιακό στοιχείο. (Σ10)

Ένα κομμάτι της υπεράσπισης δικαιωμάτων είναι και η ελπίδα που γεννά στους ανθρώπους που εμπλέκονται σε αυτή. Το γεγονός ότι η αλλαγή θέλει χρόνο, υπομονή και συστηματική προσπάθεια, «ότι δεν αλλάζει κάτι από την μια στιγμή στην άλλη, και ότι ακόμα κι αν αλλάξει, μπορεί να ξανααλλάξει και να πάει πίσω» (Σ2), σημαίνει ότι οι άνθρωποι πρέπει να βρουν νόημα σε αυτή τη διαδικασία, παρά τις αναπόφευκτες απογοητεύσεις που θα νιώσουν. Επομένως, σκοπός των οργανώσεων θα έπρεπε να είναι να γεννούν ελπίδα, πρώτα στα άτομα που είναι μέρος της ομάδας, και κατ' επέκταση σε όλους τους ανθρώπους, ώστε να νιώσουν ότι η αλλαγή είναι δυνατή, και ότι οι δράσεις που θα συνεχίζει να οργανώνει έχουν σημασία.

Ενώ τα άτομα κατά καιρούς προβληματίζονται για την αποτελεσματικότητα των δράσεων τους ή για το τι μπορούν να κάνουν με τρόπο που να τους ευχαριστεί, αυτό είναι πολλές αναπόφευκτο. Οι αλλαγές είναι δύσκολες, κάποιες φορές επίπονες, όμως πολλά άτομα παραμένουν ενεργά σε οργανώσεις ή συλλογικότητες. Αναγνωρίζουν τον αντίκτυπο που έχουν οι δράσεις τους (Σ2, Σ3, Σ5, Σ7, Σ8, Σ10) και τις κοινότητες που έχουν χτίσει (Σ6). Συνεχίζουν να υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα και να βάζουν σε αυτή τη διαδικασία τη δική τους προσωπικότητα, ενδεχομένως γιατί εξακολουθούν να πιστεύουν ότι είναι κάτι σημαντικό, ακόμα και αν δεν είναι τέλειο.

Και τι να πρωτοκάνεις κιόλας, είναι τόση δουλειά που χρειάζεται να γίνει, που κάπως αν θέλεις να κάνεις ποιοτική δουλειά πάνω σε κάτι δεν ξέρω αν γίνεται όντως να πληροίς όλα τα κριτήρια για να είναι «το ιδανικό». Οπότε, οκ, αν κάτι γίνεται καλά, ας το

αναγνωρίζουμε ότι γίνεται καλά και δεν πειράζει που δεν είναι τέλειο. Είναι μια καλή δουλειά. Παραμένει να είναι καλή δουλειά, σε αυτό που κάνει. (Σ3)

4.4. Το ζήτημα της συμμετοχής

Η ενεργή συμμετοχή των ανθρώπων στο πεδίο υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ένα ζήτημα που απασχόλησε την παρούσα έρευνα όπως και τα άτομα που συμμετείχαν σε αυτή. Αρχικά, ένα από τα ερωτήματα που έθεσε η έρευνα ήταν το κίνητρο των ατόμων, εξετάζοντας γιατί οι άνθρωποι επιλέγουν να υπερασπιστούν ανθρώπινα δικαιώματα. Για τα συμμετέχοντα στην έρευνα, η επιλογή αυτή ήταν αποτέλεσμα μιας επιθυμίας που είχαν από καιρό, μιας «ευαισθησίας» γύρω από ζητήματα δικαιωμάτων (Σ1, Σ4) και μια συγκεκριμένη ιδεολογική ταυτότητα (Σ2, Σ8, Σ9).

η ενασχόληση με τα ανθρώπινα δικαιώματα δηλαδή και η υπεράσπιση αυτού του κομματιού, ήταν στο πλαίσιο του εγώ αισθάνομαι ότι κάτι πρέπει να κάνω σαν πολίτης, έχω μια, τώρα να πω ευαισθησία; [...] Νομίζω ότι εκφράζει δηλαδή το συναισθημά μου. (Σ1)

Εε, κοίτα, ανέκαθεν έτεινα προς τα εκεί. (Σ2)

Μάλιστα, κάποια άτομα εξέφρασαν αυτή την επιθυμία του να κάνουν κάτι, χωρίς να ξέρουν απαραίτητα πώς, γεγονός που μπορεί να παραμένει σαν προβληματισμός, ακόμα και μετά τη συμμετοχή τους στην οργάνωση/συλλογικότητα στην οποία βρίσκονται σήμερα.

Καλά ήθελα πάρα πολύ γενικά. Απλά δεν ήξερα πώς να προσεγγίσω άτομα βασικά [...] Οπότε όταν μου δόθηκε η ευκαιρία κάπως να μπω σε αυτή την ομάδα [...] ήθελα πάρα πολύ, δηλαδή, ήταν κάτι που το ήθελα πάρα πολύ καιρό. Απλά δεν μου είχε δοθεί βασικά η ευκαιρία. Και δεν ήξερα και ακριβώς σε τι. Δηλαδή ήθελα σίγουρα σε μια πιο... να 'ταν συλλογικότητα, σε κάποια οργάνωση, να ξέρω ότι δρούμε κάπως μαζί, συζητάμε και όλα αυτά. Μ' άρεσε αυτό. (Σ9)

Και νομίζω ότι κάπως [...] ήθελα να κάνω κάτι αλλά δεν ήξερα τι και πώς. Εε, ακόμα μάλλον δεν ξέρω, αλλά [γέλιο] ναι. (Σ9)

Παράλληλα, κάποια από αυτά ανέφεραν και την παραβίαση δικαιωμάτων την οποία παρατήρησαν γύρω τους, ή ένα συγκεκριμένο γεγονός, που έδρασαν ως μια κινητήριο δύναμη για να κάνουν αυτή τους την επιθυμία για δράση πράξη.

Κι ήταν και οι προσφυγικές ροές [...] Σε ένταση, ας πούμε, εκείνη την περίοδο. Δηλαδή '13-'15, θυμάμαι ότι ήθελα να κάνω Εράσμους και σκεφτόμουν να πάω για Εράσμους ή να πάω στη Μυτηλίνη να βοηθήσω. (Σ2)

Ουσιαστικά, στο... '21; '20-'21, που ήταν το φοιτητικό κίνημα για τα πανεπιστημιακά [...] ο φόβος του τι μπορεί να σημαίνει η αστυνομία μέσα στην πανεπιστήμια, σε έναν χώρο που θεωρείται ότι είναι ελεύθερος [...] Ταυτόχρονα με τις διαδηλώσεις που γινόντουσαν και η καταστολή που υπήρχε, δηλαδή [...] ειδικά στη Νέα Σμύρνη που είχε

γίνει ένα γεγονός είτε στις άλλες πορείες. Και αντίστοιχα ήταν μια περίοδος που υπήρχαν και πάρα πολλές δολοφονίες Ρομά. Κάθε χρόνο υπήρχε και μία δολοφονία Ρομά. Ή το ναυάγιο της Πύλου. Οπότε είχαν πέσει όλα μαζί και ήταν ότι, σε φάση, κάτι πρέπει να κάνουμε για αυτό, ότι δεν πάει άλλο. (Σ5)

Ε, εντάξει, στην [οργάνωση Α.Δ.] ξεκίνησα το '19, όπως λέγαμε και πριν. Και νομίζω ότι ένα περιστατικό που σίγουρα έπαιξε ρόλο ήταν η δολοφονία του Ζακ. Που έγινε ένα χρόνο νωρίτερα [...] νομίζω ότι κάπως αυτό ήταν ένα turning point ή κάτι που με έκανε [...] να σκέφτομαι ότι δεν μου αρκεί το να... δεν ξέρω, το να διαβάζω πράγματα θεωρητικά ή το να θέλω πράγματα να ελπίζω να γίνουν, αλλά κάπως να θέλω πιο άμεσα και απτά να συμμετέχω [...] επίσης, επειδή τα προηγούμενα χρόνια [...] ήτανε οι προσφυγικές ροές το '15. Και θυμάμαι ότι [...] είχε τύχει να πάω μαζί με παρέες σε κάποια camp να μοιράσουμε πράγματα και τα λοιπά και τα λοιπά, μια-δυο φορές. (Σ9)

εγώ είχα κάπως κινητοποιηθεί και την περίοδο των σχολικών μου χρόνων και στο λύκειο [...] θυμάμαι ότι με είχε εμπνεύσει πάρα πολύ τότε η υπόθεση του Γρηγορόπουλου και της αστυνομικής βίας, γιατί όταν ήμουνα και εγώ έφηβη σκεφτόμουν ότι ένα παιδί στην ηλικία μου είχε δολοφονηθεί μόνο και μόνο επειδή περπατούσε στα Εξάρχεια από αστυνομικό και επειδή ήτανε ανάρχικος [...] Και όταν μπήκα και στο Πανεπιστήμιο θυμάμαι ότι μετά από δύο χρόνια ήτανε ο νόμος Κεραμέως-Χρυσοχοϊδη για τους αστυνομικούς στις σχολές, ενώ ταυτόχρονα έφερνε και τα N+2 και τα πειθαρχικά στις σχολές και τα λοιπά, και τότε ήτανε η πρώτη φάση στην οποία είχα, έτσι, συνδικαλιστεί κιόλας, δεν είναι απλά ότι κατέβαινα σε πορείες με την οργάνωση [...] Οπότε σίγουρα ήταν καταλυτική η ιδιωτικοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. (Σ10)

Την ίδια στιγμή, για κάποια άτομα, η επιρροή των γονέων και του σχολείου (Σ2, Σ3, Σ10) ή και το πεδίο σπουδών ή το επάγγελμα το οποίο αποφάσισαν να ακολουθήσουν (Σ1, Σ7) θεωρήθηκε καταλυτικό στη διαμόρφωση της αντίληψης τους για τα πράγματα.

Είχαμε και καλούς καθηγητές στο σχολείο μου θυμάμαι, δηλαδή έπαιξε πάρα πολύ μεγάλο ρόλο αυτό. (Σ2)

Η αλήθεια είναι ότι πάντα κατέβαινα, ας πούμε, και με τους γονείς μου σε διαμαρτυρίες, διαδηλώσεις και αυτά. [...] Κάπως υπήρχε αυτό το μικρόβιο, το ότι είναι δικαίωμά σου, ότι... και υποχρέωσή σου κάπως να είσαι ενεργή στα κοινά, τέλος πάντων, ότι μας αφορούν, ακόμα και αν δεν είναι άμεση η εμπλοκή, ότι μας αφορούν αυτά που συμβαίνουν γύρω μας. (Σ3)

Τώρα, το να το κάνω αυτό δηλαδή για μένα ήταν λίγο, ξέρεις, φυσική προέκταση του επαγγέλματος; (Σ1)

νομίζω ότι κάπως μπαίνοντας στη σχολή και ερχόμενη περισσότερο σε επαφή με το χώρο των δικαιωμάτων ήθελα να βοηθήσω, να κάνω κάτι παραπάνω, να μπω μέσα στο χώρο, να δω τα πράγματα από μέσα και να κάνω κι εγώ κάτι να αλλάξω λίγο την κατάσταση. (Σ7)

Από την άλλη, ακόμα και οι ανεπάρκειες στον επαγγελματικό χώρο, η δυσκολία να εκφραστεί κάποιο άτομο με τον τρόπο που θέλει, μπορεί να είναι το γεγονός που θα το παρακινήσει να βρει μια οργάνωση που θα του επιτρέψει να το κάνει. Χαρακτηριστικά, η Σ9, εργαζόμενη σε φεστιβάλ κινηματογράφου, είπε:

Αφορμή για να συμμετέχω ήτανε [...] και το γεγονός ότι [...] αισθάνομαι κάπως φιμωμένη επαγγελματικά για το κομμάτι της Παλαιστίνης, επειδή το φεστιβάλ μας δεν έχει πάρει θέση και δεν σκοπεύει να πάρει θέση.

Τέλος, το διάβασμα και η πολιτική ζύμωση χαρακτηρίστηκε και αυτό ένα γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε ενεργή εμπλοκή στο πεδίο (Σ1, Σ4). Βέβαια, αυτό μπορεί να εξαρτάται και από τα χαρακτηριστικά του κάθε ανθρώπου, τις ταυτότητες που κουβαλάει και τον τρόπο που αυτά επηρεάζουν τις εμπειρίες του. Το ζήτημα έθιξε ο Σ1, ο οποίος παρατήρησε ότι οι άντρες είναι πολύ λιγότεροι στην οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην οποία βρίσκεται.

δεν θεωρώ ότι είναι άσχετο. [...] [Οι γυναίκες] Μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον στο οποίο μπορεί να αισθάνονται μειονεκτικά για κάποια πράγματα και [...] να ασκείται ένας ρατσισμός, δηλαδή, και αυτό το κομμάτι της καταπίεσης, το κομμάτι της πατριαρχίας κλπ. Οπότε, γυρνάει όλο αυτό το κομμάτι αντιδραστικά-αγωνιστικά, πες το όπως θες [...] μέσω της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας, ρε παιδί μου, άρα και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. [...] ενώ είναι πολύ λιγότεροι οι άντρες. Δηλαδή, είναι σαφές αυτό το κομμάτι. Δηλαδή, το κομμάτι των αντρών νομίζω έρχεται είτε μέσα από κάποια έντονη πολιτικοποίηση, όπου καταλήγει, δηλαδή, στα ανθρώπινα δικαιώματα [...] παρά κάτι άλλο. Γιατί, εντάξει, υπάρχει ζήτημα προνομίου, αυτό είναι βέβαιο. [...] Δηλαδή, ξέρεις, λογίζεται ως κάτι... μπορεί και δεδομένο; Μπορεί, ξέρεις, δεν με αφορά και τόσο κάποιες φορές; Οπότε, ναι, δηλαδή, θεωρώ ότι θα έρθει μέσα από μια πρώτη πολιτική ζύμωση, η οποία θα έχει έναν ιδεολογικό πυρήνα.

Επομένως, τα άτομα που δέχονται δυσανάλογα παραβιάσεις στα δικαιώματά τους, ενδεχομένως έχουν μεγαλύτερη αντίληψη των παραβιάσεων δικαιωμάτων γενικότερα, μια αντίληψη που μπορεί να οδηγήσει σε δράση. Τι σημαίνει αυτό για το ρόλο που έχουν τα θύματα παραβιάσεων δικαιωμάτων στις οργανώσεις; Έχουν κεντρική θέση; Ακούγονται οι φωνές τους; Οι απόψεις ποικίλουν. Αρχικά, σημασία έχει το πώς τα ίδια τα άτομα αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους.

Θεωρώ ότι όλοι έχουμε νιώσει παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων—γι' αυτό κιόλας, νομίζω, ένας λόγος παραπάνω που κάθεσαι και σε μια οργάνωση που υπερασπίζεται αυτά.
(Σ5)

Συνεπώς, σε κάποιες περιπτώσεις, τα άτομα που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα στο πεδίο έχουν ταυτόχρονα βιώσει και την παραβίαση τους. Πιθανώς αυτό εξαρτάται και από τη μορφή της κάθε οργάνωσης/συλλογικότητας. Αυτοοργανωμένες ομάδες, όπως οργανώσεις μεταναστών, συνελύσεις γειτονιάς, συνδικαλιστικές οργανώσεις και λοιπά, δημιουργούνται από άτομα που μοιράζονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και βιώνουν παραβιάσεις δικαιωμάτων, με σκοπό να τα υπερασπιστούν συλλογικά. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα θύματα παραβιάσεων δικαιωμάτων έχουν κεντρική θέση στις οργανώσεις. Το ίδιο θα μπορούσε να ειπωθεί για κάποια από τα άτομα που συμμετέχουν στην έρευνα. Για παράδειγμα, ο Σ4 είναι μέλος αναρχοσυνδικαλιστικής οργάνωσης η οποία ασχολείται κατά

βάση με τα εργασιακά δικαιώματα και τα μέλη της είναι εκεί με τον ρόλο τους ως εργαζόμενα. Η υπεράσπιση των εργασιακών δικαιωμάτων είναι κατ' επέκταση και η υπεράσπιση των δικών τους. Επομένως μπορεί να είναι οι ίδιοι τα θύματα παραβιάσεων δικαιωμάτων και οι υπερασπιστές τους. Παρομοίως, η Σ7, μέλος οργάνωσης δικαιωμάτων οροθετικών, αν και η ίδια δεν είναι οροθετική, αναγνώρισε την κεντρική θέση που τα οροθετικά άτομα έχουν στην οργάνωση, τα οποία μάλισταν την ίδρυσαν με σκοπό «να κάνουμε κάτι από εμάς για μας». Παράλληλα, η Σ8, είναι γυναίκα και μέλος κουίρ φεμινιστικής οργάνωσης, άρα επηρεάζεται άμεσα από τις παραβιάσεις δικαιωμάτων με τις οποίες καταπιάνεται η συλλογικότητά της. Η Σ9, μέσω της συμμετοχής της σε οργάνωση εργαζομένων στον κινηματογράφο υπέρ της Παλαιστίνης δεν αγωνίζεται αποκλειστικά για τα δικαιώματα των Παλαιστινίων αλλά και των ανθρώπων «που είναι cultural workers [εργαζόμενες/οι στον πολιτισμό] με κάποιο τρόπο, και δεν είναι οκ με την σχέση που μπορεί να έχει η δουλειά τους με ένα κράτος που διαπράττει γενοκτονία», όπως και η ίδια.

Σημαίνει όμως αυτό ότι το πεδίο υπεράσπισης δικαιωμάτων είναι συμπεριληπτικό και ότι τα θύματα παραβιάσεων δικαιωμάτων έχουν λόγο σε αυτό; Για κάποια άτομα, η απάντηση είναι καταφατική, καθώς θεωρούν ότι οι οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή άλλοι κινηματικοί χώροι είναι ένα ασφαλές περιβάλλον για άτομα που έχουν βιώσει παραβιάσεις δικαιωμάτων (Σ1, Σ5). Από την άλλη, η Σ6, έδωσε μια άλλη οπτική στο ζήτημα. Μέσω της κοινωνικής τραπεζαρίας στην οποία συμμετέχει, ενώ ακούνε τις ανάγκες των ανθρώπων, θεωρεί ότι δεν θα έπρεπε να είναι απαραίτητο να εμπλέκονται περισσότερο, αλλά να δεχτούν τη βοήθεια και τη φροντίδα.

έχουνε λόγο και ρόλο μέσα εκεί. Από την άλλη, επειδή είναι άνθρωποι που έχουν δεχτεί πολύ βία, πολύ βία, στη ζωή τους, και σωματική και συναισθηματική, και απ' το σύστημα. Είναι η στιγμή που εκεί ανακουφίζονται. Κάπως έτσι το βλέπω εγώ. Δεν χρειάζεται εννοώ να κάνουν και κάτι. Είναι η στιγμή που μπορεί κάποιος άλλος να τους φροντίσει, θέλω να πω. Που όλοι μας το έχουμε ανάγκη αυτό.

Συνεπώς, είναι σημαντικό τα άτομα που έχουν βιώσει παραβιάσεις δικαιωμάτων να βρουν τη στήριξη και τη φροντίδα άλλων ανθρώπων και να μην επωμισθούν το βάρος να «πείσουν» το κράτος να σεβαστεί τα δικαιώματά τους. Εξάλλου, όπως κάποια άτομα τόνισαν, δεν είναι απαραίτητο να έχεις βιώσει τη παραβίαση για να κάνεις κάτι για να την αλλάξεις. Μάλιστα, αναγνωρίζοντας τις κοινές βάσεις που έχουν οι διαφορετικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αρκετές οργανώσεις ασχολούνται και με θέματα που δεν άπτονται αυστηρά της ταυτότητας τους, εκφράζοντας την αλληλεγγύη τους με άλλα άτομα και αγώνες.

είμαστε τώρα άτομα με πολλές διαφορετικές ταυτότητες, κατάλαβες, εννοώ, οπότε, το για εμάς είναι κάπως... για ό,τι μπορούμε, κατάλαβες [...] Γι' αυτό πχ δεν είναι ότι μιλάμε μόνο και δρούμε στα φεμινιστικά και όλα αυτά, γιατί θεωρούμε ότι η καταπίεση και [...] οι εξουσίες είναι πολλές και κάπως διαπλέκονται και όχι [...] ότι είναι η πατριαρχία που είναι κάτι μόνο του, είναι κάτι εντός συστήματος, εντός του καπιταλισμού και όλο αυτό το κομμάτι. (Σ8)

Προσπαθούμε να έχουμε παρουσία σε ό,τι γίνεται [...] Και να συμμετέχουμε παντού και να προσπαθούμε να δείχνουμε ότι, αφού και οι φεμινίστριες στηρίζουνε πρωτοβουλίες οι οποίες μπορεί να μην έχουνε αυστηρά σχέση με την έμφυλη καταπίεση, όπως μπορεί να είναι το να κατέβουμε, έτσι, στην απεργία της ΓΕΣΕΕ [Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας], ας πούμε, ή σε μια πορεία για την Παλαιστίνη ή σε κάποια πορεία για την αστυνομική βία και τα λοιπά [...] για να δείχνουμε ότι αυτοί οι αγώνες είναι κοινοί αγώνες [...] έτσι περιμένουμε αντίστοιχα, ελπίζουμε, δείχνοντας αυτή την αλληλεγγύη με τα υπόλοιπα κινήματα και τις υπόλοιπες καταπιέσεις. Κι εκείνες αντίστοιχα όταν έρθει η ώρα να σταθούν στο πλάι μας. (Σ10)

Εντούτοις, το ζήτημα της συμμετοχής δεν έχει εύκολη απάντηση. Είναι πράγματι σημαντικό να μην χρειάζεται τα άτομα να διαπραγματεύονται τα δικαιώματά τους, ούτε να καταφεύγουν σε ομάδες αυτοφροντίδας γιατί δεν μπορούν να βρουν τη φροντίδα και την αλληλεγγύη αλλού. Όμως, και η δυνατότητα να έχουν φωνή και λόγο στο πώς θα γίνουν σεβαστά τα δικαιώματά τους είναι επίσης σημαντικά. Ίσως για αυτό το λόγο υπήρξαν άτομα (Σ3, Σ9, Σ10) που υποστήριζαν ότι τα άτομα που επηρεάζονται περισσότερο από τις παραβιάσεις δικαιωμάτων εξακολουθούν να μην έχουν γίνει σημαντικό κομμάτι πολλών οργανώσεων.

Είναι πολύ σημαντικό και ωραίο που το κάνουν και άλλοι, παρόλο που δεν φέρουν αυτή τη στιγμή αυτή την ταυτότητα. Αλλά νιώθω κάπως ότι χάνουμε το νούμερο ένα, δηλαδή, κάπως το κάνουμε για αυτούς χωρίς να τους έχουμε μέσα στην ομάδα. (Σ3)

Αυτό νομίζω είναι κάτι που και στην [οργάνωση Α.Δ.] έχουμε συζητήσει πάρα πολλές φορές. Το ότι μιλάμε εκ μέρους κάποιων ανθρώπων, αλλά δεν τους συμπεριλαμβάνουμε. (Σ9)

νιώθω ότι ακόμα και σε αυτές τις περιπτώσεις καταλήγουμε να μιλάμε εμείς εξ ονόματος αυτών. Ενώ εγώ θα ήθελα να τους δω να ηγούνται, δεν ξέρω πώς να το πω [...] Οπότε, ναι, δεν νομίζω ότι καταφέρνουμε να απευθυνθούμε σε αυτούς στους οποίους υποτίθεται ότι απευθυνόμαστε. Δεν ξέρω αν έχουμε βρει τον τρόπο. Νιώθω ότι μιλάμε κι εμείς από μία θέση... προνομίου που [...] δεν ξέρω, κάπως δεν τους χωράει. Το λέω με πίκρα, αλλά... (Σ10)

Επομένως, για πολλά άτομα δεν αρκεί να κατανοείς την παραβίαση δικαιωμάτων αλλά να έχεις και άτομα που τη βιώνουν, καθώς η οπτική τους θα δώσει μεγαλύτερο βάθος και ποικιλομορφία σε μια ομάδα και στο τρόπο με τον οποίο θα δράσει. Όμως γιατί δεν μπορούν οι οργανώσεις να κάνουν μέρος τους αυτές τις διαφορετικές προοπτικές; Για τα συμμετέχοντα, οι οργανώσεις δεν έχουν βρει επαρκείς τρόπους για να προσεγγίσουν τα άτομα και να τα

κάνουν μέρος της ομάδας ή, ακόμη, δεν έχουν πάρει τα απαραίτητα μέτρα για να γίνουν πιο συμπεριληπτικά.

Δεν θεωρώ ότι δεν υπάρχει πρόθεση. Απλά δεν έχει συμβεί. Ίσως, δεν έχουμε κάνει κατάλληλες επαφές, δεν είμαστε ακόμα... όσο ανοιχτή θα έπρεπε σαν οργάνωση, δεν το έχουμε επιδιώξει έτσι πιο, με μεγαλύτερη συνέπεια, να γίνει αυτό. Περιμένουμε κάπως ότι θα έρθει μόνο του, ότι θα έρθουν αυτοί οι άνθρωποι. (Σ3)

τα χαρακτηριστικά αυτά που [...] προσπαθούμε να αποβάλουμε στις πορείες που πολύ συχνά είναι μάτσο χαρακτηριστικά, του τύπου περιφρούρηση με άντρες με κράνη και ρόπαλα [...] το οποίο κάθε άλλο παρά ελκυστικό μπορεί να γίνει για την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και δεν μπορεί με κανέναν τρόπο να δείξει ότι προσπαθεί να συμπεριλάβει αυτά τα άτομα. Δηλαδή, καταλαβαίνω απόλυτα γιατί η ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα κρατάει τις αποστάσεις της από την αριστερά στην Ελλάδα. (Σ10)

Από την άλλη, οι παραβιάσεις δικαιωμάτων συνεπάγονται και ουσιαστικές δυσκολίες στη καθημερινότητα των ανθρώπων. Οι δυσκολίες αυτές μπορεί να απορροφήσουν μεγάλο μέρος του χρόνου και τις ενέργειες των ανθρώπων, οι οποίοι ενδεχομένως να δυσκολευτούν να προσεγγίσουν και να αποκτήσουν ενεργή δράση σε οργανώσεις.

Δηλαδή όταν ο άλλος βιώνει ένα χ πρόβλημα, εντάξει, είναι πολύ μέσα σε αυτό. Είναι δύσκολο να έρθει να σε προσεγγίσει. Πρέπει να πέσεις σε ένα άτομο που είναι ήδη ενδυναμωμένο και τα λοιπά. Τις περισσότερες φορές όμως δεν είναι έτσι, δηλαδή όταν έχεις φάει τόση... δυσκολία είναι δύσκολο να ψάξεις μόνος σου. (Σ3)

Το παραπάνω, μπορεί να συνδέεται και με την γενικότερη αδράνεια των ανθρώπων που αρκετά συμμετέχοντα αποφάσισαν να θίξουν (Σ2, Σ3, Σ5, Σ7, Σ10). Σύμφωνα με αυτά, στην Ελλάδα, πολλοί άνθρωποι δεν συμμετέχουν στο πεδίο υπεράσπισης δικαιωμάτων, είτε αφορά ζητήματα που τους επηρεάζουν άμεσα είτε όχι, Και η αδράνεια πολλές φορές προκύπτει από αντικειμενικές δυσκολίες που προκύπτουν στις ζωές πολλών ανθρώπων, τις δυσκολίες βιοπορισμού και την απαιτητική καθημερινότητα.

Αν εσύ [...] από τη στιγμή που ξυπνάς μέχρι που κοιμάσαι είσαι συνεχώς σε μία εγρήγορση για να επιβιώσεις, δεν μπορείς να ζητήσεις κι από τον άλλον να καθίσει και να ασχοληθεί με ένα ζήτημα. Που τον αναφορά μεν, αλλά δεν έχει την πολυτέλεια να το κάνει. Και νομίζω ότι, εντάξει, στην Ελλάδα είναι έτσι, δηλαδή πολύ λίγος κόσμος μπορεί να ασχοληθεί [...] με την διεκδίκηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το βλέπεις και στην πράξη, ότι δεν υπάρχουν πολλά άτομα που είναι σε οργανώσεις. (Σ5)

Γενικά είναι δύσκολο να... όταν είσαι έξω, ειδικά στον δρόμο, που ο καθένας είναι μες στην τρέλα του και μέσα στο δικό του κόσμο. Είναι πολύ δύσκολο να τραβήξεις την προσοχή και να τους κάνεις να εμπλακούν και να ενδιαφερθούν. Γιατί ο άλλος μπορεί να έχει στο μυαλό του, αχ τώρα δεν έχω λεφτά να πληρώσω το νοίκι, τι μου λες εσύ για τα τρανς δικαιώματα, ξέρω γω άσε με. (Σ7)

Και ακριβώς επειδή υπάρχει όλη αυτή [...] η επίθεση στα εργατικά δικαιώματα, η ακρίβεια, η στεγαστική κρίση και τα λοιπά και οι άνθρωποι δυσκολεύονται ήδη να βγάλουν την καθημερινότητά τους, ε δεν περιμένουμε εύκολα να έχουνε χρόνο για να

ασχοληθούμε με το να διεκδικήσουν πράγματα τα οποία θα βελτιώσουν τις ζωές τους—ή έστω θα τις κρατήσουν ως έχει και δεν θα τις δυσχεράνουνε περισσότερο. (Σ10)

Οι δυσκολίες της καθημερινότητας είναι για πολλά άτομα ένας σημαντικός λόγος που απομακρύνει πολύ κόσμο από την από κοινού διεκδίκηση. Από την άλλη όμως, ακριβώς αυτές οι δυσκολίες είναι που δίνουν ώθηση σε κάποιους ανθρώπους να κάνουν κάτι για να βελτιώσουν τις ζωές τους. Επομένως, υπάρχουν και άλλοι λόγοι που ενδεχομένως προκαλούν αδράνεια. Ένα σημαντικό ζήτημα που έθεσε μια συμμετέχουσα αφορά την κουλτούρα μέσα στην οποία οι άνθρωποι μεγαλώνουν, η οποία δεν ενισχύει τη συλλογικότητα, την αλληλεγγύη και τη διεκδίκηση.

όπως και να το κάνεις αυτή η αλληλεγγύη και η συλλογική ζωή—γιατί μαθαίνουμε τόσο πολύ στον ατομικισμό και ειδικά τα τελευταία χρόνια υπάρχει και [...] όλη αυτή η καμπάνια με το [...] να κάθεσαι σπίτι και να πίνεις μάτσα και να αυτοπελιτώνεσαι συνέχεια [...] Και όλα αυτά που είναι ατομικά πράγματα που δεν ενισχύουν την συνύπαρξη και την αλληλεγγύη και την σύμπραξη σε πάρα πολλούς τομείς. Δηλαδή κάποτε οι άνθρωποι όντως ζούσαν σε γειτονιές, συλλογικότητες, σε κοινότητες. Βοηθούσαν ο ένας τον άλλον. (Σ10)

Ο ατομικισμός και η ανεξαρτησία που χαρακτηρίζουν πολλές κοινωνίες του σήμερα άλλαξαν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι χτίζουν σχέσεις μεταξύ τους. Πολλές φορές, οι σχέσεις αλληλεγγύης και η αίσθηση κοινότητας έχουν χαθεί. Ταυτόχρονα, κοινωνικά και πολιτισμικά, η συλλογικότητα δεν παρουσιάζεται με τρόπο ευνοϊκό, ιδιαίτερα αν μέσω αυτής επιχειρείται διεκδίκηση. Στην Ελλάδα, με τα δικά της πολιτισμικά και ιστορικά χαρακτηριστικά, η συλλογική διεκδίκηση και οι διαδηλώσεις δεν έχουν εντυπωθεί στις συνειδήσεις πολλών ανθρώπων με θετικό τρόπο. Το γεγονός αυτό, για κάποια συμμετέχοντα άτομα, σημαίνει ο κόσμος αποθαρρύνεται να συμμετέχει, γιατί η διεκδίκηση παρουσιάζεται ως κάτι κακό, ως κάτι μάταιο, αδύνατο να αλλάξει ουσιαστικά τα πράγματα, ή ακόμα και επικίνδυνο.

ειδικά μετά από τα Τέμπη που είχαμε κάνει τη μεγάλη πορεία. Ήταν τόσο ωραίο, αλλά φοβόμουν τόσο πολύ, και φοβάμαι, ότι ο κόσμος θα αποθαρρυνθεί. Δηλαδή, ότι είναι μια φούσκα ακτιβιστικής ενέργειας [...] Μπορεί αυτό να ανασκάσει και ο κόσμος και πάλι να ξανακλειστεί στο καβούκι του [...] ενώ βλέπεις στη Σερβία το συνεχίζουν. Αλλά, εντάξει, δεν είναι όλοι οι λαοί με την ίδια ιδιοσυγκρασία, και δεν έχουν κι όλοι οι λαοί την ίδια ιστορία. Κι επίσης [...] οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουνε ζήσει αυτή τη στρατηγική των κυβερνήσεων, του να χτυπάς, και απλώς να σε αγνοούνε, για πολλά χρόνια. (Σ2)

δεν μπορώ, ας πούμε, να σκέφτομαι και να λέω ότι έχουμε κίνημα στην Ελλάδα, όταν σκέφτομαι άλλες διαδηλώσεις και κινητοποιήσεις, στη Γαλλία, για παράδειγμα [...] Που, ok, είναι και πληθυσμιακό το ζήτημα, αλλά το βλέπω και από την ποιότητα, τέλος πάντων, των κινητοποιήσεων. Τι συμβαίνει εδώ και τι συμβαίνει εκεί. Πώς μεταφράζονται στον Τύπο, πολλά πράγματα [...] Είναι και θέμα κουλτούρας σίγουρα. Κάπως εδώ έχει συνδεθεί το ότι άμα κατεβαίνεις σε πορείες και διαδηλώνεις [...] ότι κάνεις κάτι κακό [...] Είναι, νομίζω, κυρίως έτσι συνδεδεμένο στην κουλτούρα μας και στην κοινή συνείδηση. (Σ3)

Και αντίστοιχα [...] η μη υπάρξη ελπίδας, ότι μπορεί να γίνει κάτι, ότι μέσα από αυτό μπορείς να αλλάξεις [...] κάποια απόφαση ή να πάρθει αντίστοιχα κάποια απόφαση [...] υπέρ, ας πούμε, ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οπότε κι αυτό σίγουρα επηρεάζει τα άτομα στο να μην κατεβαίνουνε [στο δρόμο]. (Σ5)

Όταν δηλαδή ο άνθρωπος φοβάται να απεργήσει γιατί θα χάσει—είτε επειδή θα χάσει το ημερομίσθιο και δεν θα βγαίνει στα τέλη του μήνα, είτε επειδή θα κινδυνεύει με απόλυση ή κάποιο πειθαρχικό που θα τον απομακρύνει από την υπηρεσία του και τα λοιπά, ε θεωρώ ότι είναι ο βασικός λόγος που [...] υπάρχει αδράνεια αυτή τη στιγμή στη χώρα. (Σ10)

Επομένως, εκτός από την καθημερινότητα, που πολλές φορές απορροφά τους ανθρώπους και δεν τους επιτρέπει να συμμετέχουν σε συλλογικές προσπάθειες διεκδίκησης δικαιωμάτων, δεν έχει ενισχυθεί η συλλογικότητα και η διεκδίκηση, σε μια κουλτούρα αυξανόμενου ατομικισμού. Μέσα σε αυτό το κλίμα, οι συλλογικές δράσεις είναι πιο λίγες και σπασμωδικές, χωρίς συνέχεια και συνέπεια, παρόλο που η τεχνολογική ανάπτυξη και τα social media δίνουν την ευκαιρία στους ανθρώπους να ενημερωθούν πολύ πιο γρήγορα και άμεσα και να μάθουν για παραβιάσεις δικαιωμάτων σε πραγματικό χρόνο.

ενώ ο κόσμος ξέρει ότι γίνονται διάφορα και ότι έχει φωνή και μπορεί να την υψώσει, δεν ξέρει πού θα φτάσει αυτό, δηλαδή πώς θα το μετατρέψει σε αποτέλεσμα και μπορεί κάποτε να αποθαρρυνθεί. (Σ2)

Παράλληλα, αυτή η ευκολία πρόσβασης μπορεί να οδηγήσει σε υπερέκθεση στη βία η οποία ενισχύσει τον φόβο ή μπορεί και να κάνει τους ανθρώπους να τη συνηθίσουν.

αν βλέπεις διαρκώς τέτοιες εικόνες, τρομοκρατείσαι και λες που ξέρω ότι δεν θα είμαι εγώ στη θέση αυτού του ανθρώπου [...] όταν υπάρχει και μια υπερέκθεση στην βία—πρέπει να υπάρχουν καταγραφές των περιστατικών, αλλά κάπως κανονικοποιείται, το να βλέπεις συνέχεια και συνέχεια και συνέχεια, δεν σου ξενίζει τόσο. Το συνηθίζεις. Δυστυχώς το συνηθίζεις. (Σ3)

Ο παραπάνω συνδυασμός οδηγεί τους ανθρώπους να μη μαθαίνουν να στρέφονται σε κοινότητες και συλλογικότητες για να βρουν υποστήριξη και φροντίδα, έχοντας πολλές φορές συνηθίσει στη θέα της βίας και της παραβίασης δικαιωμάτων. Παράλληλα, μπορεί να θεωρούν ότι η συμμετοχή τους σε συλλογικότητες είναι μάταιη ή επικίνδυνη. Επομένως, το στοίχημα για τις οργανώσεις δεν είναι μόνο να ενημερώσουν το κοινό για τις παραβιάσεις δικαιωμάτων, τις οποίες η πλειοψηφία βλέπει καθημερινά από τα κινητά του. Το ζήτημα είναι να τους γεννήσουν την ελπίδα ότι η συλλογική δράση μπορεί να αλλάξει τα πράγματα προς το καλύτερο και να παρέχει ένα χώρο σύνδεσης και ασφάλειας για αυτούς.

4.5. Αντίκτυπος δράσεων

Η ελπίδα ότι η αλλαγή είναι δυνατή, εκτός από κάτι σημαντικό για να παρακινήσει τους ανθρώπους να δράσουν, είναι επίσης υπό συνεχή διαπραγμάτευση στο εσωτερικό των οργανώσεων και απασχολεί τα άτομα που είναι ενεργά μέλη τους. Όπως φάνηκε παραπάνω, οι άνθρωποι που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα περνούν περιόδους που προβληματίζονται για τον ρόλο τους, τον τρόπο που δρουν και αν αυτός τους ευχαριστεί από τη μία, και έχει έναν σημαντικό αντίκτυπο από την άλλη.

πολλά χρόνια το έχω αναρωτηθεί κι εγώ πολύ. Ότι, ωραία, εγώ πάω, κάνω αυτή τη δράση, συμμετέχω. Σίγουρα το κάνω για μένα σε έναν βαθμό. Γιατί θέλω εγώ να νιώθω ότι βοηθάω και κάνω κάτι. Αλλά... ποιος την είδε τώρα αυτή τη δράση; Ποιος θορυβήθηκε από αυτή τη δράση; (Σ7)

Οπότε, από τη μία, υπάρχει αυτός ο προβληματισμός των ατόμων σχετικά με την αδράνεια των ανθρώπων και το πόσο ουσιαστικά οι δράσεις τους αγγίζουν, τους γεννούν αυτήν την ελπίδα που είναι απαραίτητη για να τους κινητοποιήσει, για να πιστέψουν ότι θα υπάρξει αντίκτυπος και ότι αξίζει να εμπλακούν στη διαδικασία υπεράσπισης δικαιωμάτων. Από την άλλη, η υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει στόχο τη μακροπρόθεσμη και συστημική αλλαγή, κάτι που δεν συμβαίνει από τη μία μέρα στην άλλη.

θέλει και χρόνο η αλλαγή. Δεν μπορείς να πεις ότι έκανα τώρα κάτι και αύριο θα δω αποτελέσματα. Είναι [...] πιο ήσυχη αλλά και χρονοβόρα. Δηλαδή μπορεί να κάνουμε εμείς κάτι τώρα για να δίνουμε μια αλλαγή σε 20 χρόνια π.χ. Ή μπορεί όταν γίνει η αλλαγή να μην είμαστε καν εδώ να τη δούμε. Οπότε είναι λίγο περίεργο. (Σ7)

Δηλαδή είναι πράγματα τα οποία είναι πολύ ριζωμένα, ας πούμε, θα έλεγα, στο σύστημα, και [...] δεν μπορούν απλά να φύγουν με, ξέρεις, ένα νόμο ή [...] κάτι άλλο. (Σ8)

δράση-αντίδραση, με αυτούς τους όρους, δεν υπάρχουν [...] και κάπως ακριβώς επειδή δεν υπάρχουν, κάποιες φορές μπορεί να νιώθουμε ότι δεν έγινε και τίποτα, ενώ κάπως έχεις βοηθήσει να μετακινηθεί κάτι. (Σ9)

πραγματικά είναι τόσο δύσκολες αυτές οι αλλαγές γιατί είναι τόσο ριζωμένα αυτά τα πράγματα μέσα μας. (Σ10)

Η αλλαγή είναι απρόβλεπτη και μπορεί να κινηθεί σε οποιαδήποτε κατεύθυνση, και θέλει χρόνο. Τα αποτελέσματα της μπορεί να μην είναι εμφανή στα άτομα τη στιγμή που δρουν αλλά η αλλαγή που θα φέρουν να γίνει αισθητή χρόνια μετά. Αυτό ενδέχεται να προκαλέσει μια ματαιότητα στα άτομα που υπερασπίζονται δικαιώματα, που μπορεί να νιώθουν ότι οι δράσεις τους δεν μπορούν να φέρουν αλλαγές ή ακόμη να βλέπουν τα πράγματα να επιδεινώνονται.

σίγουρα νιώθεις μια... μια ματαιότητα, μια απογοήτευση [...] όχι ακριβώς δεν αλλάζουν τα πράγματα, ή μπορεί να γίνονται χειρότερα κάποιες φορές. Ότι κάπως δικαιώματα τα

οποία έχουν στο παρελθόν κερδιθεί πχ η πρόσβαση στην έκτρωση [...] δεκαπέντε χρόνια πριν δεν ένιωθα ότι μπορεί να μην το έχουμε. Αλλά κάπως τώρα το φοβάσαι. Και αυτό είναι ένα παράδειγμα. Οπότε κι αυτό είναι ένας φόβος ή άγχος ότι κανένα δικαίωμα δεν είναι δεδομένο επειδή κάποια στιγμή το διεκδικήσαμε και ενδεχομένως κάποιοι άνθρωποι σε κάποιο μέρος του πλανήτη—ας πούμε σε αυτό—το έχουμε [...] είναι διαρκές επίδικο [...] δεν είναι δεδομένο ότι θα το έχεις πάντα επειδή κάποια στιγμή πάλεψες, το κέρδισες [...] χρειάζεται να το διεκδικούμε συνέχεια. (Σ9)

Επομένως, η αλλαγή είναι συνεχής και τα δικαιώματα πρέπει να διεκδικούνται ξανά και ξανά (Σ2, Σ4, Σ9). Το γεγονός αυτό, μπορεί να προκαλέσει μια απογοήτευση, ειδικά σε περιόδους που παρατηρείται μια εντονότερη επίθεση στα ανθρώπινα δικαιώματα. Εντούτοις, το γεγονός ότι η αλλαγή έρχεται με την διεκδίκηση και ότι τα πράγματα μπορούν πάντα να αλλάξουν, ίσως είναι και σημάδι ελπίδας. Εξάλλου, οι μεγαλύτερες αλλαγές ήρθαν με τη διεκδίκηση και πολλά πράγματα που σήμερα θεωρούμε δεδομένα ήρθαν από τα κινήματα και τις συλλογικότητες που υπερασπίζονται δικαιώματα (Σ8). Μάλιστα, παρά τους προβληματισμούς που εξέφρασαν, κάποια συμμετέχοντα άτομα αναγνώρισαν επίσης τον ρόλο των οργανώσεων σε αλλαγές που είχαν σημαντικό κοινωνικό και νομικό αντίκτυπο στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Όμως, αναφορές δεν έγιναν μόνο στις δικές τους οργανώσεις. Μια συμμετέχουσα ανέφερε ότι δεν ήταν μόνο η οργάνωση της που έφερε μια αλλαγή, αλλά το κίνημα συνολικά (Σ8), ενώ μια άλλη αναγνώρισε τη σημασία της δράσης μιας οργάνωσης της οποίας δεν είναι μέλος (Σ10). Αυτό αναδεικνύει τη σημασία που έχουν οι συλλογικές διεκδικήσεις και η συνεργασία, γιατί οι αλλαγές δεν έρχονται από μεμονωμένα άτομα ή οργανώσεις και η συνύπαρξη με άλλες οργανώσεις μπορεί να αποτελέσει σημαντικό μάθημα.

Στην Ελλάδα, οι αλλαγές που κάποια άτομα ξεχώρισαν ήταν οι εργατικές διεκδικήσεις και οι δυναμικές απεργίες που σε κάποιους κλάδους είχαν θετικά αποτελέσματα, όπως είναι οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας (Σ4). Παράλληλα, για κάποια από τα μέλη οργάνωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων που στήριξε ενεργά αυτόν το σκοπό (Σ2, Σ3, Σ5), η αλλαγή στον Ποινικό Κώδικα, που από το 2019 ορίζει τον βιασμό ως έλλειψη συναίνεσης (Βέργου, 2019) αποτελεί σημαντική νίκη. Παρομοίως, η ψήφιση του γάμου και της τεκνοθεσίας από ομόφυλα ζευγάρια το 2024, θεωρήθηκε σημαντική νίκη του κινήματος και από συμμετέχοντα (Σ2, Σ7, Σ8) αν και παραμένει ανεπαρκής (Δανέζη, 2025) και χρειάζεται να έχει μια συνέχεια, που σύμφωνα με μια συμμετέχουσα, δεν έχει υπάρξει (Σ7).

είχε πολύ ενδιαφέρον αυτό που είχε γίνει στον Ποινικό Κώδικα με στη συναίνεση για το βιασμό. Ήταν πολύ καλό αποτέλεσμα. [...] ένα άλλο [...] με τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια και την τεκνοθεσία, που έγινε πιο πρόσφατο... (Σ2)

Καλά, σε σημαντική αλλαγή όντως το 2019—δεν είχα συμμετέχει εγώ σε αυτό—αλλά η [οργάνωση Α.Δ.] είχε συμμετέχει για πάρα πολύ καιρό σε κινητοποιήσεις και δράσεις για

την αλλαγή στο Ποινικό Κώδικα και τον ορισμό του βιασμού. Εντάξει, αυτό είναι το πρώτο που μου ήρθε γιατί είναι πολύ μεγάλο, στο μυαλό μου. Καλά, δεν σημαίνει ότι κοινωνικά ακόμα είμαστε εκεί. Αλλά το ότι έχεις πετύχει αυτό το πράγμα να υφίσταται νομικά πλέον, η αλλαγή του ορισμού, είναι μία νίκη, σημαντική. Έχεις ένα εργαλείο στα δικαστήρια. (Σ3)

Δεν ξέρω, η δικιά μας δικιά μας μόνο δεν—εννοώ, ξες, ατόμικα, δεν νομίζω. Αλλά θεωρώ γενικά πχ ότι οκ, στο νομοσχέδιο για τα ΛΟΑΤΚΙ, ότι γενικά δεν ήταν αυτό αποτέλεσμα πχ της κυβέρνησης [...] θεωρώ ότι είναι πχ αποτέλεσμα μακροχρόνιων αγώνων, ομάδων, οργανώσεων, συλλογικότητων. Ξέρεις, κάτι που έχει έρθει απ' τα κάτω, που πήρε αρκετά χρόνια να γίνει, αλλά θεωρώ ότι έχουνε γίνει πράγματα λόγω οργανώσεων, τα οποία μπορεί να παρουσιάζονται ότι, ως, ξέρω γω, αποτέλεσμα μιας κυβέρνησης ή ενός ατόμου ενώ δεν ισχύει. (Σ8)

Συλλογικές διεκδικήσεις είναι που έφεραν αλλαγές και σε διεθνές επίπεδο, μέσα από τη δράση διεθνών οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Σ2, Σ3, Σ5).

Σε διεθνές επίπεδο, είχε γίνει παρέμβαση στο Διεθνές Δικαστήριο σχετικά με το gender apartheid, για να αναχωριστεί σαν έγκλημα [...] και σίγουρα με τον Νεντανιάχου που βγήκε το ένταλμα. Ότι κι αυτό ήταν λόγω παρέμβασης (Σ2).

ας πούμε τώρα στο Pride της... Ουγγαρίας αν δεν κάνω λάθος, που θέλαν να το απαγορεύσουνε υπήρξε πολύ μεγάλη στήριξη [...] στείλαν όντως ακτιβιστές, ακτιβίστριες, μέλη, άτομα εργαζόμενα της [οργάνωσης Α.Δ.] γενικότερα [...] και είναι πάρα πολύ ωραίο αυτό το πράγμα να συμβαίνει και σημαντικό, δεν είναι δεδομένο. Δηλαδή, δεν ξέρω, ήτανε πολύ συγκινητικό για μένα αυτό σαν εικόνα ότι, όχι απλά δεν απαγορεύτηκε, όπως θέλανε, αλλά ήτανε και πολύ δυναμική η παρουσία [...] του κόσμου, και των ντόπιων και άλλων αλληλέγγυων που πήγαν για να στήριξουν, ακριβώς γι' αυτό, για να το αποτρέψουν να συμβεί. (Σ3)²

έχει βοηθήσει είτε να απελευθερωθούν πάρα πολλοί άνθρωποι από φυλακές ή βασανιστήρια—γιατί ουσιαστικά η [οργάνωση Α.Δ.] ξεκίνησε, με [...] σκοπό να απελευθερώσει κρατούμενους συνείδησης που είχαν να κάνουν με, είτε εξορίες είτε βασανιστήρια και λοιπά. (Σ5)

Παράλληλα, ακόμα και οργανώσεις ή προσπάθειες στις οποίες δεν συμμετέχουμε άμεσα και δεν έχουν ακόμα εμφανή αντίκτυπο, εξακολουθούν να άνοιγουν τη συζήτηση και να μαθαίνουν και σε άλλες οργανώσεις πώς μπορούμε να διεκδικήσουμε πράγματα σε ένα πιο συλλογικό επίπεδο (Σ10).

για την Παλαιστίνη είδαμε ότι το Global Sumud Flotilla κατάφερε [...] αν μη τι άλλο να ανοίξει μια συζήτηση στο εσωτερικό της χώρας. Που εκεί ήταν ένα δίκτυο διεθνές, το οποίο θεωρώ ότι μας δίνει [...] ένα μπούσουλα [...] για το πώς μπορούμε [...] να συνεργαστούμε και σε πράγματα τα οποία είναι πιο διεθνή, δεν αφορούν αυστηρά, ας πούμε, την ελληνική περίπτωση [...] και να μπορούμε να διεκδικήσουμε κάπως ενιαία και ταυτόχρονα πράγματα [...] θεωρώ ότι το Global που κατάφερε να συνεργαστεί σε κάτι και ταυτόχρονα, ας πούμε, να βγάλει κινητοποιήσεις σε τουριστικούς προορισμούς, σε πολλές

² Με νομοθετική ρύθμιση τον Μάρτιο του 2025, το Ουγγρικό Κοινοβούλιο προχώρησε σε περιορισμό του δικαιώματος στη συνάθροιση για τα ΛΟΑΤΚΙ δικαιώματα. Εντούτοις, παρά τις νομικές και πολιτικές πιέσεις στο εσωτερικό της χώρας, το Pride της Βουδαπέστης διεξήχθη κανονικά με ρεκόρ συμμετοχής (Human Rights Watch, 2025c).

χώρες για την Παλαιστίνη, ε ναι. Μας δείχνει πώς θα μπορούσαμε να συνεργαστούμε και με άλλες χώρες και ταυτόχρονα να γίνουν έτσι πράγματα όμορφα. (Σ10)

Τα δίκτυα αλληλεγγύης, εθνικά και διεθνή μπορούν πολλές φορές να κινητοποιήσουν τον κόσμο και να δημιουργήσουν νέες ευκαιρίες και τρόπους διεκδίκησης. Όμως, για πολλά άτομα, η αλλαγή ξεκινάει σε μικρότερη κλίμακα (Σ1, Σ3, Σ5, Σ6, Σ7, Σ9, Σ10).

δεν μπορεί να γίνει κάτι μεγάλο αν δεν έχουν γίνει πάρα πολλά μικρά. Δηλαδή, μου φαίνεται ουτοπικό [...] να μιλάμε [...] για κάποια ολική αλλαγή και τα λοιπά [...] Θέλει καθημερινή δουλειά, καθημερινή συζήτηση. Θέλει να κάτσεις να μιλήσεις και να εξηγήσεις πολλές φορές πολλά πράγματα, ξανά και ξανά. (Σ3)

για μένα το ότι οι άνθρωποι φεύγουν γεμάτο στομάχι είναι πολύ σημαντικό. Δηλαδή όταν φεύγουν 120-150 άτομα την ημέρα και έχουνε φάει, να σου πω την αλήθεια, τους ανθρώπους που γνώρισα ένα χρόνο πριν τους βλέπω σε καλύτερη κατάσταση [...] Δεν θα σώσουμε την ανθρωπότητα [...] δεν ζω σε αυτό το συννεφάκι, αλλά... επειδή υπάρχει πολύ μεγάλο πρόβλημα αστεγίας στην Αθήνα. Είναι ένα μικρό έτσι λιθαράκι σε αυτό. (Σ6)

Ένω κάποια άτομα δεν έχουν βιώσει σημαντικές αλλαγές ως μέλη οργάνωσης, παρατηρούν αλλαγές που δεν είναι απαραίτητα νομικές, αλλά μικρότερες. Για κάποια από αυτά, όπως η Σ6, αν και ο μακροπρόθεσμος στόχος είναι να μην υπάρχει ανάγκη να λειτουργούν την τραπεζαρία, να μην υπάρχει πείνα και αστεγία, οι αλλαγές, όσο μικρές κι αν είναι, ακόμα και αν είναι ένα πιάτο φαγητό, είναι πολύ σημαντικές. Από την άλλη, η Σ2, που είναι ενεργή στην υπεράσπιση δικαιωμάτων το 2013, αναγνωρίζει τη σταδιακή αλλαγή νοοτροπίας και την μεγαλύτερη επίγνωση που έχει πια ο κόσμος για ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αντίστοιχα, ο Σ1, αναγνωρίζει ότι η παρουσία τους με την οργάνωση στις διαμαρτυρίες για παρατήρηση, ενώ δεν έχει θεσμικό αποτέλεσμα ακόμα, έχει κάνει την αστυνομία πιο προσεκτική όταν βρίσκονται στο χώρο. Ο Σ5 από την άλλη, θεωρεί ότι η παρουσία της οργάνωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην πόλη της Θεσσαλονίκης είναι σημαντική για να ενημερώσει και ευαισθητοποιήσει το κοινό, αν και μέχρι στιγμής δεν έχει φέρει κάποιο απότομο αποτέλεσμα. Παράλληλα, άτομα έχουν παρατηρήσει μικρότερης κλίμακας αντίκτυπο κατά τη διάρκεια εκδηλώσεων ή δράσεων στο δρόμο, όπου ξεκινούν συζητήσεις ή δημιουργούνται κοινότητες.

Έχουν υπάρξει και περιστατικά που έχουν έρθει άτομα και έχουν πει ότι ένιωσαν λιγότερη μοναξιά [...] υπάρχει αλληλεγγύη, ρε παιδί μου. Ή, τέλος πάντων, και να μην υπάρχει κάποια άμεση βοήθεια, αυτό, ότι δεν αισθάνονται μόνα τους. Ότι ξέρουν ότι [...] κάποιοι άνθρωποι ξέρουν ότι συμβαίνει αυτό. Κάνουν κάτι για να αλλάξει αυτό. Δηλαδή, ακόμα και για να μην υπάρχει κάποιο απότομο αποτέλεσμα, το να νιώθεις λιγότερο μόνος και αβοήθητος, είναι και αυτό μια πρώτη νίκη. (Σ2)

θυμάμαι σε μια δράση που είχαμε κάνει [...] Είχα χαρεί πάρα πολύ γιατί ερχόντουσαν και παιδάκια και [...] δεν ξέρω, ήταν πολύ πιο απλό να συνεννοηθείς [...] και πολύ πιο δεκτικά

να εμπλακούν σε όλο αυτό παρά οι γονείς τους [...] Αλλά βλέποντας το παιδί να ασχολείται, ξεκινούσε ένας διάλογος, ας πούμε, και με τους γονείς που, υπό άλλες συνθήκες, αν δεν ήταν μαζί με τα παιδιά τους, δεν θα είχαν σταματήσει και καθόλου, δεν υπάρχει περίπτωση [...] Και αυτό είναι μια μικρή νίκη, το να μπει στη διαδικασία ο άλλος να το σκεφτεί λίγο διαφορετικά. Ή να το σκεφτεί *κιόλας*, γιατί μερικοί κάποια πράγματα τα θεωρούν πολύ... δεδομένα. Ή ότι δεν συμβαίνουν σε εμάς, ας πούμε. (Σ2)

Έχω δει πολλές φορές, ας πούμε, όταν κάνουμε κάποια δράση στο Σύνταγμα, π.χ. σε κάποιο κεντρικό μέρος, ότι έρχονται και μπλέκονται μαζί μας και μας λένε μπράβο που το κάνετε αυτό και... ότι ενδιαφέρονται τέλος πάντων να αλλάξει κάτι. (Σ7)

Η αλλαγή όμως, δεν έχει μόνο κοινωνικό αντίκτυπο, αλλά αφορά και τα ίδια τα άτομα ή τις οργανώσεις. Αλλαγές συμβαίνουν και στο εσωτερικό της οργάνωσης και καμιά φορά ακόμα και σε αυτό το πεδίο διεκδικούνται αλλαγές. Για παράδειγμα, ο Σ1, που συντονίζει ομάδες παρατήρησης διαμαρτυριών, τόνισε τη σημασία του εξοπλισμού, καθώς θα χρειαστεί να παραμείνουν στο χώρο ακόμα και αν ξεσπάσουν εντάσεις για να καταγράψουν πιθανές παραβιάσεις του δικαιώματος στη διαμαρτυρία. Μάλιστα, η οργάνωσή του, τμήμα ενός διεθνούς κινήματος, διεκδίκησε και κέρδισε κονδύλια για την παροχή αντιασφυξιογώνας μάσκας στα άτομα που θα βρίσκονται στις διαδηλώσεις.

Σίγουρα επίσης ο μέχρι τώρα εξοπλισμός είναι [...] παραπάνω από σημαντικός [...] θέλω να πω ότι πχ η Ιταλία για παράδειγμα δεν έχει αντιασφυξιογόνες μάσκες [...] το θέμα είναι ότι στην Ελλάδα τα χημικά πάνε κι έρχονται, οπότε δηλαδή για το Δίκτυο το ότι καταφέραμε ας πούμε να πάρουμε ένα αντίστοιχο κονδύλιο ρε παιδί μου από την [οργάνωση Α.Δ.], απ' τα κεντρικά, δικαιολογώντας το μ' αυτόν τον τρόπο, δημιουργούμε ένα καλό προηγούμενο για τον οργανισμό και σε περίπτωση που σε άλλες χώρες ενταθεί αυτό ακόμα περισσότερο να μπορούν να διεκδικήσουν και εκείνοι κάτι.

Παράλληλα, η συνύπαρξη ανθρώπων σε οργανώσεις και συλλογικότητες επιτρέπουν σε αυτές να αναδιαμορφώνονται και να επηρεάζονται από το κάθε άτομο ξεχωριστά, δίνοντας μοναδικότητα και ποικιλία στην οργάνωση (Σ3) και αλλάζοντας τελικά τον τρόπο που λειτουργεί (Σ10).

το να μιλάς με αυτούς τους ανθρώπους, να προσπαθείτε να μιλήσετε για μια φαινομενικά κοινή ιδέα που όμως πάνω στη συζήτηση καταλαβαίνεις ότι ο καθένας το βλέπει και το πλαισιώνει κάπως διαφορετικά έχει ενδιαφέρον. Όλο αυτό, να δεις πώς θα καταλήξουμε εν τέλει, να περάσουμε το χ μήνυμα, αλλά να έχει μέσα την πινελιά, ας πούμε, του [Μ.], να έχει την πινελιά της [Κ.], να έχει και τη δική μου, να έχει και της [Σ.], να έχει και του [Π.], κάπως να συνδυάζεται. (Σ3)

Η πιο μικρή αλλαγή [...] είναι τα άτομα που δεν έχουν καμία σχέση με την πολιτικοποίηση ή με τα ανθρώπινα δικαιώματα, να έρχονται στην ομάδα και να μαθαίνουν εκεί το τι συμβαίνει, ας πούμε, στον κόσμο. Που κι αυτό είναι μία αλφα, μικρή νίκη. (Σ5)

Θα έλεγα ότι τη βλέπω [την αλλαγή] ακόμα και στο εσωτερικό της οργάνωσης, που έχει σημασία, ή τον τρόπο που εμείς μαθαίνουμε και χτίζουμε και τις διαπροσωπικές μας σχέσεις [...] υπάρχει μια αλλαγή άμεση στις δικές μας τις ζωές και στους ανθρώπους με τους οποίους συνδιαλεγόμαστε. Που μαθαίνουμε εμείς πράγματα και μετά τροφοδοτούμε και τις σχέσεις μας μαζί τους με αυτά και εκείνοι αντίστοιχα τις σχέσεις τους με άλλους.

Οπότε θεωρώ ότι, με αυτόν τον τρόπο, ναι, υπάρχει αποτύπωμα. Είναι μικρό αλλά υπάρχει. (Σ10)

Η συνύπαρξη σε μια ομάδα, επομένως, δημιουργεί έναν χώρο που διαφορετικοί τρόποι σκέψης συναντιούνται, συνομιλούν και δημιουργούν από κοινού, αλλάζοντας πολλές φορές το εσωτερικό της οργάνωσης αλλά και τα ίδια τα άτομα, με συμμετέχοντα να βλέπουν προσωπική εξέλιξη. Επομένως, δεν προσφέρουν μόνο στην οργάνωση και συλλογικότητά τους αλλά παίρνουν και από αυτή και τα άτομα που γνωρίζουν.

πέρα από το ότι με την εμπλοκή μου και σε ακτιβιστικές ομάδες είχα ακόμα καλύτερη και πιο βαθιά ενημέρωση για κάποια ζητήματα ήταν τελείως άλλη εμπλοκή, γιατί όταν πας να στήσεις μία δράση ευαισθητοποίησης, ενημέρωσης και κάπως χτίζεις κι εσύ μαζί με τα υπόλοιπα άτομα την πληροφορία που θες να δώσεις [...] Οπότε ήτανε πολύ ενδυναμωτικό, για μένα προσωπικά, και σε πλαίσιο ομάδας, υπήρχε έτσι ένα bonding [...] και ατομικά θεωρώ ότι με ενδυνάμωσε. (Σ3)

νιώθω ότι υπάρχοντας μέσα σε τέτοιους χώρους γίνομαι πιο έξυπνη [...] ότι παρατηρώντας τα πράγματα που έχω μάθει λάθος και αναστοχάζοντας όλα αυτά [...] νομίζω ότι γινόμαστε όλοι πιο έξυπνοι και πιο καλοί άνθρωποι μέσα από αυτό (Σ10).

Μάλιστα, η Σ2, λόγω της εμπλοκής της στα διοικητικά της οργάνωσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ένιωσε ότι έμαθε πολλά, ότι μπορεί πλέον να διαχειριστεί πιο εύκολα κρίσεις, ενώ η γνώση που απέκτησε σε διοικητικά και οικονομικά θέματα της έδωσαν το θάρρος να ανοίξει το δικό της δικηγορικό γραφείο.

έχει πολύ ενδιαφέρον. Γιατί, ενώ πριν έλεγα ότι δεν θέλω να βάλω την [οργάνωση Α.Δ.] ή τα εθελοντικά στη δουλειά [...] σε αυτή τη θέση που είμαι, ό,τι έχω από δουλειά—δηλαδή τις γνώσεις—τις φέρνω. Και έχω μάθει και πάρα πολλά. Δηλαδή, ένας λόγος που άνοιξα γραφείο ήταν επειδή ένιωσα πολύ ενδυναμωμένη όταν άρχισα αυτό το ρόλο.

Επομένως, παρά τις δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίζουν, τα θεσμικά εμπόδια, την βία ή τον εκφοβισμό, ή ακόμα και τη δική τους ματαίωση και απογοήτευση, τα άτομα που υπερασπίζονται δικαιώματα αλλάζουν. Ως άτομα, ως συλλογικότητες αλλά και την κοινωνία, βήμα βήμα. Και η ύπραξη αλληλεγγύης είναι πολύ σημαντική και δίνει νόημα σε όλη αυτή τη διαδικασία.

υπάρχουν φορές που νιώθω ότι απ' τη στιγμή που είσαι σε ομάδα—εγώ τουλάχιστον το έχω νιώσει αρκετές φορές—ενώ μπορεί να νιώθω μια ματαίωση και τα λοιπά και ότι, εντάξει, ίσως δεν έχει τόσο νόημα. Από τη στιγμή που δεν είναι ότι είμαι μόνη μου και κάνω πράγματα μόνη μου και τα λοιπά, πραγματικά σε παρασέρνει και το σύνολο και κάνεις πολλές φορές πράγματα γιατί είσαι μέλος μιας ομάδας και—προσωπικά αισθάνομαι μια ευθύνη απέναντι και στην ομάδα. Είτε έχω αναλάβει κάτι είτε δεν το έχω αναλάβει, αν βλέπω ότι κάτι θέλουμε να το τρέξουμε, σε κινητοποιεί, σε κινητοποιεί αλλιώς το να 'σαι σε ένα σύνολο, σε ανανεώνει κιόλας γιατί, εντάξει, είμαστε πολύ διαφορετικά άτομα. (Σ3)

Ο αντίκτυπος των δράσεων των οργανώσεων και συλλογικοτήτων είναι υπαρκτός, ακόμα και αν είναι μικρός ή δεν έχει γίνει ακόμα φανερός. Η ίδια η διαδικασία εμπλοκής, οι κονότητες που θα συναντήσεις και η αλληλεγγύη που θα αναπτυχθεί, μπορεί να σε αλλάξει σαν άνθρωπο και να αλλάξει και τα πάντα γύρω σου, έστω και λίγο. Ακόμα και η συγκεκριμένη έρευνα είναι αποτέλεσμα αυτής της αλληλεγγύης, από γνωστούς ή και αγνώστους, που μοιράστηκαν τις ιστορίες τους. Και ενδεχομένως, και αυτή, όπως οι δράσεις των οργανώσεων τις οποίες μελέτησε, να αφήσει εστώ και ένα μικρό αποτύπωμα.

Συζήτηση-Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία αποπειράθηκε να εξετάσει τη κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα και τις εμπειρίες των ανθρώπων που τα υπερασπίζονται. Στο θεωρητικό της κομμάτι εξέτασε την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη σημασία, τα χαρακτηριστικά και την ιστορία τους (Bufacchi, 2017; Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2024; Myon, 2010; Weston, 2025). Όμως, κατέστη σύντομα σαφές ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι μια έννοια που γεννήθηκε και συνεχίζει να υπάρχει μέσα σε ένα ευρύτερο συστημικό πλαίσιο το οποίο τα διαμορφώνει. Υπό αυτό το πρίσμα αναλύθηκαν στη συνέχεια και οι παραβιάσεις τους, οι οποίες δεν είναι τυχαία γεγονότα αλλά συνειδητές και πολιτικές αποφάσεις, ή, όπως η Susan Marks (2011) έγραψε, «σχεδιασμένη μιζέρια». Και ενώ η ίδια δεν μπόρεσε να προσδιορίσει τα αίτια ή τις ιστορικές συγκυρίες αυτής της σχεδιασμένης μιζέριας, για τη συγκεκριμένη εργασία, κεντρική ιδέα αποτέλεσε η έννοια της απεριόριστης ανάπτυξης, η οποία φαίνεται να συνδέεται και να τροφοδοτεί την κυριαρχία, την έλλειψη δικαιοσύνης και την ανισότητα στις σχέσεις μεταξύ ανθρώπων αλλά και των ανθρώπων με το περιβάλλον (Kallis et al., 2020; Muraca, 2012; Rosa & Henning, 2017).

Ιστορικά, η ανάγκη για διαρκή και απεριόριστη ανάπτυξη έχει συνδεθεί με την ανάπτυξη άλλων συστημάτων καταπίεσης, του κεφαλαίου, του ρατσισμού και της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας (Kallis et al., 2020). Η ύπαρξη ανισότητας αναπόφευκτα συνυπάρχει με παραβιάσεις δικαιωμάτων, οι οποίες συνεχίζονται με αμείωτη ένταση, ενώ γινόμαστε μάρτυρες ακόμα και γενοκτονιών, στη Παλαιστίνη, το Κονγκό, το Σουδάν. Οι παραβιάσεις δικαιωμάτων δεν είναι κάτι μακρινό, καθώς αυτές εξακολουθούν να συμβαίνουν στο εσωτερικό των χωρών στις οποίες κατοικούμε. Στην Ελλάδα, πληθαίνουν οι αναφορές τα τελευταία χρόνια σχετικά με ζήτημα κράτους δικαίου (European Parliament, 2024; Human Rights Watch, 2025a), η ανισότητα παραμένει (Chancel et al., 2022), ενώ ολοένα πιο εχθρικό γίνεται το περιβάλλον για προσφύγισες/φυγες, αιτούσες/ντες άσυλο και μετανάστριες/στες (Faiola et al., 2025).

Τις παραπάνω συνθήκες προσπαθούν να αλλάξουν άνθρωποι που είτε ατομικά είτε μέσω ομάδων και συλλογικοτήτων υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα (United Nations, 2004). Οποιοσδήποτε άνθρωπος μπορεί να είναι υπερασπίστρια/στης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ υπάρχουν και άνθρωποι που δεν αυτοπροσδιορίζονται ως τέτοιοι, και όμως η δράση τους είναι εξίσου σημαντική για την διεκδίκηση αλλαγών. Όμως, παρά την «αυξημένη αναγνώριση» της σημασίας των υπερασπιστριών/στών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του

έργου τους (Nah et al., 2013), αυτές/οί αντιμετωπίζουν εμπόδια λόγω της δράσης τους, είτε με ευθείες απειλές για τη ζωή και την ελευθερία τους και την άσκηση βίας (Bennett et al., 2015; United Nations, 2004) είτε με τρόπους πιο «διακριτικούς», με τον κίνδυνο να χάσουν τις δουλειές, τα σπίτια τους, να περιθωριοποιηθούν και να στιγματιστούν (Nah et al., 2013).

Όπως και η ίδια η δημιουργία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έτσι και η δράση των ανθρώπων στο όνομα αυτών, δεν είναι αποκομμένη από το ευρύτερο πλαίσιο. Η νοηματοδότηση που οι άνθρωποι δίνουν στα πράγματα, η γλώσσα που χρησιμοποιούν για να περιγράψουν τους αγώνες τους για ελευθερία, αλλαγή και δικαιοσύνη είναι αποτέλεσμα των ιστορικών συνθηκών και αλλαγών που έχουν συντελεστεί στις ζωές τους και τις αποφάσεις που έχουν κληθεί να πάρουν (Myon, 2010). Την ίδια στιγμή, ο τρόπος που το παγκόσμιο κίνημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει σταθεί απέναντι στους αγώνες τους θα επηρεάσει το κατά πόσο θα υιοθετήσουν μια γλώσσα ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή την απορρίψουν (Odinkalu, 2000).

Τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτέλεσαν ένα δημιούργημα μιας συγκεκριμένης («Δυτικής») ιστορικής συγκυρίας (Kennedy, 2002), ενώ δεν στάθηκαν κριτικά απέναντι στο άνισο, καταπιεστικό σύστημα στο οποίο αναπτύχθηκαν (Myon, 2018) και σε κάποιες περιπτώσεις εξυπηρετούν τις πολιτικές του επιδιώξεις (Κουραχάνης, 2024). Μάλιστα, μια συμμετέχουσα μίλησε για την απόφαση της κυβέρνησης να φέρει προς ψήφιση το νόμο για το γάμο των ομόφυλων ζευγαριών ως τρόπο εξυπηρέτησης των συμφερόντων της—την προσέλκυση ψηφοφόρων ή τον αποπροσανατολισμό του κόσμου από άλλα ζητήματα. Μία άλλη παρατήρησε ότι αν και οι αρχές γνωρίζουν τη δράση τους, δεν θα τους ενοχλήσουν γιατί «βολεύουν», το οποίο έρχεται σε αντιδιαστολή με τη βίαιη καταστολή και ποινικοποίηση άλλων δράσεων. Επομένως, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι δράσεις των ανθρώπων που τα υπερασπίζονται αντιμετωπίζονται διαφορετικά ανάλογα με το πόσο χρήσιμα είναι στο σύστημα το οποίο έχουν γίνει μέρος.

Παράλληλα, φαίνεται να δημιουργείται μια αντίθεση, καθώς σημαντικό κομμάτι της δράσης ενός παγκόσμιου κινήματος ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είναι να προσπαθεί να φέρει νομικές κυρίως αλλαγές, μέσω της συμμόρφωσης των κρατών σε κείμενα ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Puri, 2022; United Nations, 2013), την στιγμή που τα κράτη είναι οι κύριοι φορείς παραβίασης δικαιωμάτων (United Nations, 2004). Το κατά πόσο τα κράτη, τα οποία είναι υπεύθυνα για τις παραβιάσεις δικαιωμάτων, μπορούν να δράσουν και ως προστάτες αυτών είναι ένας σημαντικός προβληματισμός, ο οποίος εντείνεται καθώς παρατηρούμε

πολέμους και γενοκτονίες σε εξέλιξη και οργανισμούς όπως ο ΟΗΕ να μην έχουν καταφέρει να κάνουν κάτι για να τους σταματήσουν (Akram, 2024; Stanton, 2024). Μέσα σε αυτό το κλίμα, επανέρχεται η ιδέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των παραβιάσεων τους ως συστημικές και πολιτικές επιλογές, γεγονός που ενδεχομένως εξηγεί ότι, ακόμα και με νομικά δεσμευτικά κείμενα, οι παραβιάσεις δικαιωμάτων συνεχίζουν να υφίστανται και οι άνθρωποι των οποίων η δράση είναι καταλυτική στην εφαρμογή τους αντιμετωπίζουν εμπόδια αντί να προστατευτούν.

Εν μέσω αυτών των προβληματισμών και της αμφιθυμίας βρίσκονται οι άνθρωποι που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα καθημερινά και οι οργανώσεις και συλλογικότητες στις οποίες ανήκουν. Τα συμμετέχοντα στην έρευνα αποτυπώνουν αυτές τις αντιθέσεις, με κάποια να είναι αισιόδοξα για τη δράση οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και άλλα να έχουν απομακρυνθεί από αυτές υπέρ πιο αυτοοργανωμένων πρωτοβουλιών· κάποια να συζητούν για την ανάγκη συστημικών αλλαγών και κρατικής ευθύνης και άλλα να έχουν μια κριτική στάση απέναντι στους θεσμούς και τη δυνατότητα που αυτοί έχουν να αλλάξουν τόσο ριζικά και ουσιαστικά· και κάποια να μιλούν ξεκάθαρα για ανθρώπινα δικαιώματα στις οργανώσεις τους και άλλα να μη το κάνουν, αν και αναγνωρίζουν τα κοινά σημεία, ενώ υπάρχουν και άτομα που δεν βλέπουν τη δράση τους ως μέρος της υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η εμπειρία και τα συναισθήματα που τους προκαλεί η υπεράσπιση δικαιωμάτων μέσα σε αυτές τις συνθήκες, ακόμα και αν δεν θα χαρακτήριζαν την δράση τους ως τέτοια, είναι ιδιαίτερα σημαντική και μπορεί να διανθίσει τη συζήτηση με μια οπτική που τα άτομα εκτός πεδίου δεν έχουν. Αυτή τη δυναμική προσπάθησε να καταγράψει η ποιοτική έρευνα που διεξήχθη, με ιδιαίτερη έμφαση στην ελληνική πραγματικότητα, για την οποία η βιβλιογραφία είναι τόσο περιορισμένη. Αναγνωρίζονται τη σημασία που έχουν οι φωνές και ιστορίες των ανθρώπων που εμπλέκονται ενεργά σε οργανώσεις και συλλογικότητες που διεκδικούν δικαιοσύνη και αλλαγές που θα βελτιώσουν συνολικά τις ζωές μας, έγινε προσπάθεια να ακουστούν κάποιες εξ αυτών, μέσω συνεντεύξεων στις οποίες οι άνθρωποι μίλησαν για το τι σημαίνει να υπερασπίζεσαι δικαιώματα στην Ελλάδα σήμερα.

Ιδιαίτερα σημαντικό σημείο σε μια τέτοια συζήτηση είναι η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη χώρα. Τα άτομα που υπερασπίζονται δικαιώματα αποκτούν μια καλή γνώση των παραβιάσεων τους, τις οποίες καλούνται να μάθουν και να καταγγείλουν. Προφανώς, η γνώση και το βάθος που αυτή θα έχει εξαρτάται από τον χαρακτήρα της

οργάνωσής τους, καθώς θα κληθούν να εστιασουν σε αυτά που εμπíπτουν στα ενδιαφέρονται της οργάνωσης και αυτά που θα θεωρήσει σημαντικά. Για το λόγο αυτό, οι απαντήσεις που έδωσαν τα άτομα στην ερώτηση για την κατάσταση των δικαιωμάτων στην Ελλάδα, φάνηκε να εξαρτώνται αρκετά από το είδος της οργάνωσης στην οποία ανήκουν και τις κατηγορίες δικαιωμάτων στις οποίες προσωπικά αλλά και συλλογικά εστιάζουν. Παρόλα αυτά, όλα τα άτομα φαίνεται να έχουν γνώση της κοινωνικής και πολιτικής συγκυρίας και συνολικά θεώρησαν ότι τα δικαιώματα στην Ελλάδα απειλούνται και ότι η κατάσταση είναι δύσκολη, γεγονός που συμπίπτει με τα ζητήματα κράτους δικαίου που έχουν παρατηρηθεί τα τελευταία χρόνια στη χώρα (European Parliament, 2024; Human Rights Watch, 2025a). Φυσικά, η κατάσταση στην Ελλάδα δεν είναι ένα απομονωμένο γεγονός, με κάποια άτομα να αναγνωρίζουν την κατάσταση στη χώρα ως μέρος μιας παγκόσμιας συγκυρίας, αναγνωρίζοντας την χρήση του δόγματος του σοκ και την άνοδο αυταρχικών κυβερνήσεων παγκοσμίως, όπως και την γενοκτονία στην Παλαιστίνη. Η άνοδος αυταρχικών κυβερνήσεων και πρακτικών, οι πόλεμοι και η γενοκτονία είναι γεγονότα που προβληματίζουν και παγκόσμιες οργανώσεις (Amnesty International, 2025), ενώ για πολλά συμμετέχοντα της έρευνας, παρόλο που δεν αφορούν αποκλειστικά το εσωτερικό της Ελλάδας, αποτελούν μια πραγματικότητα που δεν μπορεί να αγνοηθεί και η οποία μπορεί ακόμη και να καταλήξει να επηρεάσει τα τεκτενόμενα εντός της χώρας.

Αναφορικά με τις παραβιάσεις δικαιωμάτων εντός συνόρων, κάποια από τα συμμετέχοντα έκαναν αναφορές στο προσφυγικό/μεταναστευτικό. Συγκεκριμένα, τα ζητήματα στα οποία εστίασαν αφορούσαν περιστατικά συνοριακής βίας και επαναπροωθήσεων (Διεθνής Αμνηστία, 2021; ECCHR, 2022), το ναυάγιο της Πύλου (News24/7, 2023; Πολίτη, 2023) αλλά και τα πρόσφατα αντιμεταναστευτικά νομοθετήματα, όπως η αναστολή ασύλου για τους ανθρώπους από τη Βόρεια Αφρική (Faiola et al., 2025), τα οποία έχουν γεννήσει ευρύτερους προβληματισμούς όπως καταδεικνύει και η βιβλιογραφία. Από την άλλη, τα άτομα που μίλησαν για τα ΛΟΑΤΚΙ και φεμινιστικά δικαιώματα, δεν μίλησαν για συγκεκριμένα περιστατικά, αλλά τη συνεχιζόμενη βία και διακρίσεις που τα άτομα βιώνουν, τα οποία έχουν καταγραφεί και ερευνητικά (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 2024; ECRI, 2022, FRA, 2022). Παράλληλα, αναφέρουν την ψήφιση του νόμου για τον γάμο των ομόφυλων ζευγαριών, ο οποίος δεν κατάφερε να αλλάξει ουσιαστικά την κατάσταση των ανθρώπων (Δανέζη, 2025), θέλοντας να τονίσουν ότι η νομοθετική αλλαγή δεν αρκεί για να φέρει μια ουσιαστική κοινωνική και πολιτική αλλαγή.

Επιπροσθέτως, αναφορές καθ' όλη τη διάρκεια κάποιων συνεντεύξεων έγιναν στα κοινωνικά δικαιώματα, και συγκεκριμένα ζητήματα εργασιακών, στέγασης, φτώχειας αλλά και υγείας. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία έδειξε ένα γενικευμένο κλίμα επισφάλειας, είτε στις εργασιακές συνθήκες (Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε., 2021), τις ελλείψεις του συστήματος υγείας (Amnesty International, 2025; Eurostat, 2025), τη στεγαστική κρίση (Κουραχάνης, 2023), τον αυξημένο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (ΕΛΣΤΑΤ, 2025α) και τα υψηλά επίπεδα οικονομικής ανισότητας (ΕΛΣΤΑΤ, 2025γ). Τα παραπάνω προκαλούν ζητήματα επιβίωσης, με πολλά άτομα να δυσκολεύονται να καλύψουν τις μηνιαίες τους ανάγκες (Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, 2022). Τα βιοποριστικά ζητήματα είναι ένα γεγονός που δεν πρέπει να αγνοηθεί και το οποίο πολλά άτομα αποφάσισαν να αναφέρουν. Ο λόγος ήταν διττός. Από τη μια, τα ζητήματα βιοπορισμού ήρθαν στη συζήτηση για τη κατάσταση των δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Από την άλλη, σχολιάστηκαν από τα άτομα ενώ μιλούσαν για ζητήματα συμμετοχής των ανθρώπων στα κινήματα ή τον αντίκτυπο των δράσεων των οργανώσεων/συλλογικοτήτων. Επομένως, για κάποια άτομα, η οικονομική και εργασιακή ανασφάλεια απορροφά μεγάλο μέρος της καθημερινότητας των ανθρώπων, οι οποίοι δεν έχουν χρόνο (και ενδεχομένως ενδιαφέρον) να ασχοληθούν με ζητήματα παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά αν δεν επηρεάζονται άμεσα από αυτά. Πράλληλα, αυτή η ανασφάλεια σημαίνει ότι τα άτομα ενδεχομένως να μη δράσουν, φοβούμενα πιθανά αντίποινα, όπως το να χάσουν τη δουλειά τους ή να αντιμετωπίσουν πειθαρχικούς ελέγχους και να απομακρυνθούν από τις υπηρεσίες τους, τα οποία θα δυσχεραίνουν σε μεγάλο βαθμό την επιβίωσή τους. Συνεπώς, για τα συμμετέχοντα στην έρευνα, τα ζητήματα επιβίωσης δεν είναι αποκλειστικά ένα ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και ένας από τους λόγους που τα κινήματα στην Ελλάδα δεν είναι ενεργά.

Την ίδια στιγμή, ένα ακόμη σημείο εστίασης των ατόμων αποτέλεσε το δικαίωμα στη διαμαρτυρία και το φαινόμενο της αστυνομικής βίας. Η αστυνομική βία και αυθαιρεσία (Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2024), η έντονη ρατσιστική βία που ασκείται από τα σώματα ασφαλείας (Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 2024) αλλά και τα εμπόδια που συναντούν οι άνθρωποι κατά τη διαμαρτυρία (Διεθνής Αμνηστία, 2025) έχουν για καιρό προβληματίσει οργανώσεις και φορείς ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρομοίως, είναι ένα ζήτημα που ανέφεραν και τα συμμετέχοντα στην έρευνα και ο λόγος είναι ξανά διττός. Από τη μία, η αστυνομική βία χαρακτηρίστηκε ως ένα σημαντικό κομμάτι της ευρύτερης παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη χώρα. Στο σημείο αυτό, κάποια άτομα ανέφεραν τη δολοφονία των τριών Ρομά νέων από αστυνομικούς (Τέσση κ.α.,

2023), αλλά και την έντονη παρουσία τους σε διαδηλώσεις ή και ακόμη και γειτονίες της Αθήνας, όπως αυτή των Εξαρχείων, και την παρενόχληση που δέχονται άνθρωποι ως αποτέλεσμα αυτού. Από την άλλη, η αστυνομική βία, και ιδιαίτερα η καταστολή των διαδηλώσεων, αποτέλεσε και ένα από τα κυριότερα εμπόδια των ανθρώπων που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα. Επομένως, σε αυτή τη περίπτωση, η αστυνομική βία δεν είναι μόνο ένα σημαντικό ζήτημα παραβίασης δικαιωμάτων, αλλά και ένας ενδεχόμενος κίνδυνος για τα άτομα που υπερασπίζονται δικαιώματα στο πεδίο. Παράλληλα, μέσω αυτής της κατάστασης καλλιεργείται ο φόβος, γεγονός που μπορεί να επηρεάζει τη συμμετοχή των ατόμων σε διαμαρτυρίες αλλά και σε δράσεις υπεράσπισης δικαιωμάτων γενικότερα.

Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, οι άνθρωποι που υπερασπίζονται ανθρώπινα δικαιώματα αντιμετωπίζουν δυσκολίες και εμπόδια (Bennett et al., 2015; Nah et al., 2013; United Nations, 2004), τα οποία πολλά άτομα στο πεδίο αναγνώρισαν. Ένα ζήτημα αποτέλεσε ο μη ευνοϊκός τρόπος που αναγνωρίζονται οι υπερασπιστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η δράση τους ή ακόμα και η σχετική άγνοια για αυτούς, τα οποία κατέγραψε και έκθεση του ΟΗΕ για τους υπερασπιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα (United Nations, 2023). Αυτό, σύμφωνα με τα άτομα, αφορά την αρνητική άποψη που επικρατεί σχετικά με τη συλλογική δράση και τη διαμάρτυρια, με τα ΜΜΕ πολλές φορές να εντείνουν αυτή τη κατάσταση με τον τρόπο που τα παρουσιάζουν. Εντούτοις, αυτή η αρνητική στάση δεν παρατηρείται αποκλειστικά στα ΜΜΕ αλλά και την αντιμετώπιση των ατόμων από τον κοινωνικό τους περίγυρο. Κάποια άτομα δήλωσαν ότι υπάρχει ένα ιδεολογικό χάσμα, το οποίο πολλές φορές δεν τους επιτρέπει να εκφράζονται ελεύθερα, λόγω των αρνητικών στάσεων απέναντι στη ενεργό δράση ή το χώρο της αριστεράς γενικότερα, στον οποίο τα άτομα κατά βάση νιώθουν ότι ανήκουν. Παράλληλα, υπήρξαν άλλα άτομα που ανέφεραν ότι η εχθρική στάση που βιώνουν συνδέεται με την εχθρότητα προς τα άτομα τα δικαιώματα των οποίων υπερασπίζονται.

Η διαμόρφωση μιας τέτοιας συνείδησης όμως, είναι και αυτή μια πολιτική απόφαση, η οποία καθορίζει την κυρίαρχη αφήγηση και επηρεάζει τη στάση των ανθρώπων. Παράλληλα με τη διαμόρφωση μιας μη ευνοϊκής στάσης απέναντι στην υπεράσπιση δικαιωμάτων, υπάρχουν και άλλες πολιτικές συνθήκες που θέτουν εμπόδια στη δράση των υπερασπιστριών/στών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και συγκεκριμένα η αστυνομική βία, καταστολή και παρενόχληση, τα οποία είναι διευρυμένα και καταγεγραμμένα στην Ελλάδα (Διεθνής Αμνηστία, 2025; Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, 2024; Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2024). Τα άτομα που βρίσκονται στο

πεδίο αναπόφευκτα έχουν παρατηρήσει τέτοια περιστατικά σε διαδηλώσεις ή έχουν επηρεαστεί πιο προσωπικά από αυτά. Στην αρχή, όταν ερωτήθηκαν για τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν, στη πλειοψηφία τους, τα άτομα δεν θεώρησαν ότι έχουν δυσκολευτεί ή στοχοποιηθεί, ιδιαίτερα σε αντιδιαστολή με περιστατικά πιο ακραίας βίας και καταστολής που έχουν κατά καιρούς ξεσπάσει. Παρόλα αυτά, στη συνέχεια της συζήτησης ανέφεραν περιστατικά τα οποία μπορεί να έχουν ζήσει, όπως χημικά και κυνηγητό με τους αστυνομικούς κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων, προσαγωγές ή αστυνομικούς ελέγχους. Άλλα, είχαν να πουν ιστορίες γνωστών και φίλων που έχουν παρενοχληθεί από αστυνομικούς στο δρόμο ή έχουν συλληφθεί στη διάρκεια διαδηλώσεων. Παράλληλα, υπήρξε μια συμμετέχουσα που είχε συλληφθεί κατά τη συμμετοχή της σε ειρηνική διαδήλωση. Όμως, η ίδια δήλωσε ότι δεν ήταν μόνη, καθώς η σύλληψη της ήταν μια από τις πολλές που έγιναν εκείνη την περίοδο, εν μέσω αυξημένης αστυνομικής παρουσίας και καταστολής στην περιοχή των Εξαρχείων.

Επομένως, στην πλειοψηφία τους, τα άτομα δεν είχαν βιώσει κάποιο πιο σοβαρό και επώδυνο περιστατικό κατά την επαφή τους με την αστυνομία, γεγονός που ενδεχομένως εξηγεί ότι η αρχική τους αντίδραση ήταν ότι δεν έχουν αντιμετωπίσει τα ίδια κάποιο εμπόδιο ή στοχοποίηση. Εντούτοις, μια βαθύτερη ανάλυση δείχνει ότι η αστυνομική βία και καταστολή είναι ένας πραγματικός κίνδυνος για τους ανθρώπους στο πεδίο, είτε είναι άτομα του κοντινού κύκλου ενός ανθρώπου ή ακόμα και άγνωστοι. Παράλληλα, η αντίδραση των συμμετεχουσών/όντων σίγουρα επηρεάζεται από την αντίληψη που έχουν για τον κίνδυνο. Ενώ για κάποια άτομα μια προσαγωγή ή ένα περιστατικό εκφοβισμού από αστυνομικούς στον δρόμο δεν είναι αρκετό για να θεωρήσουν ότι έχουν βρεθεί σε κίνδυνο, για άλλα άτομα ένα αντίστοιχο περιστατικό, ή η γνώση ότι ένα τέτοιο περιστατικό μπορεί να τους συμβεί, ενδεχομένως να τους γεννά πιο έντονο φόβο. Επομένως, η ιδιοσυγκρασία ενός ανθρώπου μπορεί και αυτή να επηρεάσει το πώς αντιμετωπίζει τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ενώ ο φόβος καλλιεργείται, δεν έχει καταφέρει να επηρεάσει όλους τους ανθρώπους το ίδιο.

Οι τρόποι που μπορούν να βελτιωθούν οι παραπάνω συνθήκες μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη είναι οι θεσμικές αλλαγές, μια στάση που κρατά και το παγκόσμιο κίνημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με τη δημιουργία διεθνούς νομοθεσίας μέσω της οποίας θα βρεθούν υπόλογα τα κράτη (Myon, 2010; Weston, 2025). Για κάποια άτομα, αυτές οι αλλαγές είναι ιδιαίτερος σημαντικός. Η κρατική λογοδοσία, μέσω και της πίεσης που ασκούν οι οργανώσεις είναι στόχος αλλά και κεντρική στρατηγική (United Nations, 2004), ενώ η άρση των γραφειοκρατικών εμποδίων μπορεί να ενισχύσει θετικά τις δράσεις υπεράσπισης

ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παράλληλα, κάποια άτομα εστίασαν στην ενίσχυση των ανεξάρτητων αρχών αλλά και των οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι δράσεις των οποίων είναι καταλυτικές για την προστασία των δικαιωμάτων. Την ίδια στιγμή, αναφορά έγινε στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας και πολυφωνίας των ΜΜΕ αλλά και στην εκπαίδευση, η οποία θεωρήθηκε σημαντικό εργαλείο για να αλλάξουν οι συνειδήσεις αλλά και για να μάθουν οι άνθρωποι τα δικαιώματά τους.

Εντούτοις, η δυνατότητα μιας ουσιαστικής αλλαγής αποτέλεσε πεδίο προβληματισμού για κάποια άτομα. Ενώ πολλά συμμετέχοντα άτομα μίλησαν για αλλαγές στο εσωτερικό των οργανώσεων, υπήρχαν δύο που εστίασαν σχεδόν αποκλειστικά εκεί, θεωρώντας ότι μια θεσμική αλλαγή δεν είναι δυνατή. Στο επίπεδο των οργανώσεων, σημαντικό είναι να επιτευχθεί μαζικότητα, αλλάζοντας την νοοτροπία των ανθρώπων ώστε να εμπλακούν ενεργά σε οργανώσεις και συλλογικότητες. Παράλληλα, η δημιουργία ενός ασφαλούς κλίματος στο εσωτερικό των οργανώσεων και συλλογικοτήτων αποτελεί ένα ακόμα ζητούμενο, με την ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης, που θα ενώσει τα άτομα και θα τα κάνει να νιώθουν ασφάλεια με τα άτομα με τα οποία θα συνεργάζονται.

Τα συνεχιζόμενα debate πάνω στα δικαιώματα, τη φύση και την αποτελεσματικότητά τους, τις διαφορετικές νοηματοδοτήσεις και το πλαίσιο μέσα στο οποίο όλα αυτά υπάρχουν ήταν ένα ζήτημα που απασχόλησε συνολικά την εργασία. Η αβεβαιότητα και οι προβληματισμοί για το πώς θα έρθει αυτή η αλλαγή, με ή χωρίς τα ανθρώπινα δικαιώματα ως κεντρικό εργαλείο, έχει ήδη εκφραστεί από κάποια άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα και επεκτείνεται και στους τρόπους με τους οποίους αυτά δρουν μέσω των οργανώσεων και συλλογικοτήτων τους.

Δεδομένου ότι το σύνολο των οργανώσεων οι οποίες εξετάστηκαν στην παρούσα έρευνα έχει ως βασικό πυλώνα την ειρηνική δράση, η δράση τους βρίσκεται σε συμφωνία με τον ορισμό του ΟΗΕ για τις/τους υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τον τρόπο που περιγράφει τη δράση τους. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει τη συλλογή και διάδοση πληροφοριών που αφορούν τις παραβιάσεις δικαιωμάτων (United Nations, 2004), η οποία αποτελεί και μια από τις βασικότερες στρατηγικές των οργανώσεων, μέσω δημιουργίας υλικού (όπως δελτία τύπου, έρευνες, περιοδικά και λοιπές δημοσιεύσεις), δράσεων ευαισθητοποίησης στο δρόμο, ομιλιών και άλλων σχετικών εκδηλώσεων, βιβλιοπαρουσιάσεων και προβολών ταινιών, όπως και της διοργάνωσης ή συμμετοχής σε φεστιβάλ. Παράλληλα, μέσω αυτής της ευαισθητοποίησης και της στήριξης που θα λάβουν από τον κόσμο, σκοπός τους είναι να

ασκήσουν πολιτική πίεση και να ζητήσουν κρατική λογοδοσία και αλλαγές πολιτικών (United Nations, 2004), με κύρια στρατηγική τη διαμαρτυρία και συμμετοχή σε πορείες,

Ενώ σε γενικές γραμμές τα άτομα αποτίμησαν θετικά αυτές τις δράσεις, οι προβληματισμοί παραμένουν. Από τη μια, αυτή η δράση δεν αξιοποιεί επαρκώς πιο εξεγερσιακά στοιχεία, ενώ δεν επιτρέπει πάντα τον αυθορμητισμό και την αμεσότητα. Αυτό ήταν ακόμα πιο έντονο σε οργανώσεις με συγκεκριμένη δομή και χαρακτηριστικά, αν και στην πλειοψηφία τους, οι οργανώσεις που μελετήθηκαν έχουν ως κεντρικό σημείο τα μέλη, τα οποία αποφασίζουν συλλογικά για τις δράσεις και την κατεύθυνση που θα ακολουθήσει η οργάνωση. Αυτοοργανωμένες συλλογικότητες ή ομάδες που βρίσκονται σε άλλους πιο συγκρουσιακούς χώρους ενδεχομένως δρουν διαφορετικά αλλά και δέχονται πιο βίαιη αντίδραση, όπως ανέφερε μια συμμετέχουσα. Στο σημείο αυτό επανέρχονται οι προβληματισμοί σχετικά με το πόσο συμπεριληπτικός είναι ο κυρίαρχος λόγο για τα ανθρώπινα δικαιώματα σε διαφορετικούς τρόπους έκφρασης και δράσης, ειδικά σε σχέση με το ζήτημα της βίας (Case, 2018). Και ενώ δεν υπάρχει ξεκάθαρη απάντηση για το τι είναι υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τι όχι, κάποια άτομα έχουν παρατηρήσει ένα χάσμα μεταξύ των πιο «τυπικών» οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αυτοοργανωμένων ομάδων. Το γεγονός αυτό μπορεί να δημιουργήσει καχυποψία και να μην επιτρέψει την σύπραξη μεταξύ ομάδων που, κατά βάθος και παρά τις διαφορές τους, έχουν κοινές επιδιώξεις.

Παράλληλα, ο περιορισμένος αυθορμητισμός και αμεσότητα στη δράση φαίνεται να μην ταιριάζει σε κάποια άτομα, τα οποία μπορεί να απομακρυνθούν από οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων υπέρ αυτοοργανωμένων πρωτοβουλιών όπως έκανε και μια συμμετέχουσα στην έρευνα. Επομένως, ζήτημα είναι και η απήχηση των δράσεων και η συμμετοχή που αυτές έχουν. Εντούτοις, δεν είναι μόνο ο τρόπος οργάνωσης της κάθε ομάδας που δεν παροτρύνει τα άτομα να συμμετέχουν. Η ευρύτερη κουλτούρα που ενισχύει τον ατομικισμό έναντι της κοινότητας, όπως και οι δυσκολίες της καθημερινότητας, αναγνωρίστηκαν από κάποια συμμετέχοντα άτομα ως λόγοι που δυσκολεύουν τα άτομα να συμμετέχουν σε δράσεις υπεράσπισης δικαιωμάτων, ή δεν τις βοηθούν να έχουν ευρύτερη απήχηση στον κόσμο.

Τα παραπάνω συνδέονται με δύο ζητούμενα που εξετάστηκαν στην έρευνα και κατέληξαν να αποτελούν τους μεγαλύτερους προβληματισμούς της: τη συμμετοχή των ανθρώπων στις οργανώσεις και τον αντίκτυπο που έχουν οι δράσεις τους. Όσον αφορά τον πρώτο, αποτέλεσε ζήτημα που πολλά άτομα έφεραν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων,

μιλώντας για την γενικότερη αδράνεια των ανθρώπων και μια κατακερματισμένη κοινωνία των πολιτών.

Πολλοί άνθρωποι γίνονται μάρτυρες παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά με την ανάπτυξη του διαδικτύου. Μάλιστα, η αναγνώριση αυτού του πλαισίου παραβίασης είναι που παρακίνησε πολλά άτομα να ενεργοποιηθούν για να το αλλάξουν. Αυτή η επιθυμία, που για κάποια άτομα δεν έχει συνδεθεί με ένα συγκεκριμένο γεγονός, αποτελεί μια κινητήρια δύναμη για όλα τα άτομα, ακόμα και αν δεν ξέρουν με ποιον τρόπο μπορούν να δράσουν. Για κάποια άτομα, ερεθίσματα που είχαν από μικρότερη ηλικία όπως η στάση των γονιών ή του σχολείου σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν καταλυτικά στη μετέπειτα δράση τους, ενώ για άλλα αυτό ήρθε με την ηλικία και δική τους αναζήτηση ή τις σπουδές και το επάγγελμα που ακολούθησαν. Ένω όλα αυτά τα ερεθίσματα υπάρχουν, και οι παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι όλο και πιο προσβάσιμες, γιατί οι συμμετέχουσες/οντες μιλούν για αδράνεια και έλλειψη απήχησης των δράσεων τους;

Για κάποια άτομα, οι παραβιάσεις δικαιωμάτων δυσκολεύουν τους ανθρώπους να προσεγγίσουν οργανώσεις και να έχουν ενεργό δράση. Είτε είναι τα ίδια θύματα παραβιάσεων δικαιωμάτων, είτε επηρεάζονται αυτό το ευρύ κλίμα επισφάλειας σε ζητήματα εργασίας και επιβίωσης, κάποια συμμετέχοντα άτομα αναγνώρισαν ότι οι δυσκολίες που τα άτομα αντιμετωπίζουν καθημερινά δεν τους επιτρέπουν να γίνουν μέλη οργάνωσης ή να τις στηρίζουν όταν συναντήσουν δράσεις τους στο δρόμο. Για άλλα, τα άτομα δεν συμμετέχουν σε τέτοιες προσπάθειες γιατί η συλλογική διεκδίκηση δεν ενισχύεται κοινωνικά, παρουσιάζεται ως κάτι κακό ή ακόμη και μάταιο. Η μη ευνοϊκή στάση των ΜΜΕ και της κοινωνίας απέναντι στη συλλογική δράση μπορεί να απομακρύνει κάποια άτομα από οργανώσεις και συλλογικότητες, ενώ παράλληλα, η βία που συχνά αντιμετωπίζουν τα μέλη τους, καλλιεργεί έναν φόβο που μπορεί να αποθαρρύνει τα άτομα, ακόμα και αν συμφωνούν ιδεολογικά με τους ανθρώπους στο πεδίο υπεράσπισης δικαιωμάτων.

Όλα αυτά δεν ενισχύουν την ενεργό δράση και τη συμμετοχή των ανθρώπων σε προσπάθειες υπεράσπισης δικαιωμάτων. Παράλληλα, τα άτομα που επηρεάζονται περισσότερο από τις παραβιάσεις δικαιωμάτων, δεν γίνονται πάντα μέρος των οργάνωσης και συλλογικοτήτων. Κάποιες οργανώσεις, συνήθως αυτοοργανωμένες και φτιαγμένες από τα άτομα τα οποία τα αφορούν τα ζητήματα που πραγματεύονται, ενδεχομένως να μπορούν να εντάξουν πιο αποτελεσματικά τα θύματα παραβιάσεων στις δράσεις τους. Σε τέτοιες περιπτώσεις, τα άτομα υπερασπίζονται τα δικά τους δικαιώματα, δρώντας ως

υπερσπίστριες/στές δικαιωμάτων αλλά και θύματα των παραβιάσεών τους. Αντίστοιχα, λόγω των προσωπικών τους εμπειριών, κάποια άτομα μπορεί να αναγνωρίζουν ότι και τα ίδια έχουν υπάρξει θύματα παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εντούτοις, όπως μια συμμετέχουσα τόνισε, τα ζητήματα προνομίου είναι ιδιαίτερος σημαντικά. Ενώ και οι υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι πολλές φορές και θύματα παραβιάσεων δικαιωμάτων, πολλές/οί από αυτούς, όπως και το δείγμα της συγκεκριμένης έρευνας και η ερευνήτριά της, είναι άτομα αρκετά προνομιούχα. Για το λόγο αυτό, η συμμετοχή των πιο περιθωριοποιημένων και καταπιεσμένων σε οργανώσεις και συλλογικότητες παραμένει ένα ζήτημα που χρειάζεται να συζητηθεί. Μάλιστα, υπήρξαν κάποια συμμετέχοντα άτομα τα οποία αναγνώρισαν ότι οι οργανώσεις/συλλογικότητες δεν έχουν κάνει αρκετά για να συμπεριλάβουν τα άτομα τα δικαιώματα των οποίων υπερασπίζονται, δημιουργώντας τους το αίσθημα ότι μιλάνε εκ μέρους τους.

Ένα δεύτερο ζήτημα που φάνηκε να προβληματίζει τα συμμετέχοντα στην έρευνα ήταν ο αντίκτυπος που έχουν οι δράσεις τους. Το πλαίσιο το οποίο έχει περιγραφεί μέχρι τώρα, οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι στο πεδίο υπεράσπισης δικαιωμάτων, η μειωμένη απήχηση και συμμετοχή στις δράσεις τους, ο φόβος και οι δυσκολίες βιοπορισμού δεν δημιουργούν ένα ευνοϊκό κλίμα για τις δράσεις τους. Παράλληλα, οι παραβιάσεις δικαιωμάτων είναι μέρος ενός ευρύτερου συστήματος το οποίο θέλει χρόνο για να αλλάξει. Για αυτό το λόγο, κάποια άτομα τόνισαν ότι η αλλαγή είναι χρονοβόρα και απαιτεί από τα άτομα διαρκή διεκδίκηση. Το γεγονός αυτό μπορεί να δημιουργήσει αισθήματα ματαιότητας, και στον κόσμο που δεν βρίσκει νόημα στη διεκδίκηση δικαιωμάτων, αλλά και στα άτομα που έχουν ενεργή δράση στο πεδίο, με κάποια από τα συμμετέχοντα να αναφέρουν αισθήματα ματαιότητας που μπορεί να τους γεννούνται λόγω της βραδυκίνητης αλλαγής που φέρνουν οι δράσεις τους.

Εντούτοις, κάποια από αυτά αναγνώρισαν και τις αλλαγές που ενδεχομένως έφεραν, όχι αποκλειστικά οι δικές τους οργανώσεις, αλλά ως μέρος ενός ευρύτερου κινήματος. Κάποιες από αυτές τις αλλαγές ήταν μέσω της αλλαγής του νομικού πλαισίου. Συγκεκριμένα, αναφορά έγινε στην αλλαγή του ορισμού του βιασμού στον Ποινικό Κώδικα, ο οποίος από το 2019 ορίζεται ως έλλειψη συναίνεσης (Βέργου, 2019), όπως και την ψήφιση του νόμου για τον γάμο των ομόφυλων ζευγαριών το 2024 (Δανέζη, 2025; Human Rights Watch, 2025a). Παρόλα αυτά, αλλαγές τέτοιου μεγέθους δεν είναι τόσο συχνές. Αντίθετα, όπως δήλωσε μια συμμετέχουσα, για να έρθει μιας μεγάλης κλίμακας αλλαγή, πρέπει πρώτα να συντελεστούν πολλές μικρότερες αλλαγές. Η πλειοψηφία των συμμετεχουσών/όντων μίλησε για μικρές αλλαγές, που επηρέασαν θετικά και ενδυνάμωσαν τα ίδια τα άτομα ενώ παράλληλα είδαν και

τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας και την οργάνωση συνολικά να αλλάζει και να βελτιώνεται. Παράλληλα, αναφορά έγινε και στην επιρροή που οι δράσεις τους έχουν και στην ευρύτερη κοινωνία, η οποία όμως μπορεί να μην είναι ακόμα εμφανής.

Η παραπάνω έρευνα και η συζήτηση γύρω από τα αποτελέσματά της γέννησαν περισσότερο προβληματισμούς παρά έδωσαν σίγουρες απαντήσεις, μάλλον γιατί αυτές δεν υπάρχουν. Εντούτοις, αυτό που αποτέλεσε τη μοναδική ίσως βεβαιότητα καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας, ήταν η ανάγκη τοποθέτησης του οποιουδήποτε θέματος συζήτησης στο ευρύτερο συστημικό πλαίσιο του οποίου είναι μέρος. Παρομοίως, τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι παραβιάσεις τους δεν μπορούν να υπάρχουν χωρίς τις ιστορικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συγκυρίες μέσα στις οποίες αναπτύχθηκαν. Μια ουσιαστική αλλαγή στην κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα έρθει μόνο με μια εξίσου ουσιαστική κοινωνική, πολιτική και θεσμική αλλαγή, η οποία όμως δεν έχει έρθει ακόμα, παρά τις διαβεβαιώσεις παγκόσμιων οργανισμών όπως του ΟΗΕ, γιατί η υπάρχουσα συνθήκη εξυπηρετεί του σκοπούς της δημιουργίας της και ακόμη δεν έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση. Η αμφιθυμία που παρατηρείται όταν το κράτος αντιμετωπίζεται ως φορέας προστασίας δικαιωμάτων ενώ ταυτόχρονα είναι και ο κύριος φορέας παραβίασής τους, γεννά ερωτήματα για το κατά πόσο μια θεσμική αλλαγή είναι πραγματικά δυνατή. Παρόλα αυτά, μέσα από την έρευνα και την προσωπική εμπειρία της ερευνήτριας στο πεδίο, απαραίτητη θεωρείται η δημιουργία νομικού πλαισίου για την προστασία των υπερασπιστριών/στών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το οποίο δεν υπάρχει σήμερα στην Ελλάδα. Αυτό θα δώσει τη δυνατότητα σε οργανώσεις και συλλογικότητες να δρουν όσο πιο ελεύθερα γίνεται και, τελικά, θα δημιουργήσει περισσότερες ευκαιρίες για αυτές να φέρουν την αλλαγή, όσο μικρή και αν είναι, ένα βήμα τη φορά.

Παράλληλα, περαιτέρω έρευνα πάνω στην υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα βοηθήσει ανθρώπους εντός και εκτός πεδίου να συζητήσουν τις υπάρχουσες συνθήκες αλλά και τρόπους να τις βελτιώσουν. Ένας τρόπος να γίνει αυτό είναι εμβαθύνοντας στους προβληματισμούς των ανθρώπων σχετικά με τη συμμετοχή και τον αντίκτυπο των δράσεων τους, δίνοντας παράλληλα την ευκαιρία στα άτομα να σκεφτούν πώς να αντιμετωπίσουν αυτούς τους προβληματισμούς με πιο δημιουργικό τρόπο. Αν και η καταγραφή του τι συμβαίνει αυτή τη στιγμή στο πεδίο είναι σημαντική, ίσως πιο σημαντικά είναι αυτά που δεν έχουν γίνει ακόμα. Οι διαφορετικοί δρόμοι που μπορούν να ακολουθήσουν οι άνθρωποι που υπερασπίζονται δικαιώματα είναι πολλοί και καλώντας τους να εξερευνήσουν αυτές τις δυνατότητες μπορεί να δημιουργήσει νέες ευκαιρίες και στρατηγικές που θα διανθίσουν το πεδίο και θα ευχαριστούν τους ανθρώπους που θα τις χρησιμοποιούν.

Παρομοίως, και οι ίδιες οι οργανώσεις θα πρέπει να ενισχύσουν αυτή τη δημιουργικότητα στα μέλη τους. Ο αυθορμητισμός, η σκέψη έξω από το κουτί, αναζωογονεί τα άτομα που μπορεί κατά καιρούς να κουράζονται κάνοντας παρόμοια πράγματα ή και να απογοητεύονται με τον αντίκτυπο των δράσεων τους, ο οποίος δεν είναι πάντα εμφανής. Παράλληλα, αυτό μπορεί να δημιουργήσει νέους τρόπους δράσης και συνεργασίας μεταξύ ανθρώπων και συλλογικοτήτων, να φέρει τους ανθρώπους λίγο πιο κοντά.

Όμως, ίσως το πιο σημαντικό κομμάτι με το οποίο οι οργανώσεις θα έπρεπε να ασχοληθούν είναι η καλλιέργεια ενός αισθήματος ελπίδας. Γιατί, όπως ανέδειξε η συζήτηση με άτομα του πεδίου, η δράση των οργανώσεων και συλλογικοτήτων δεν είναι εξ ορισμού αποτελεσματική ή όχι. Τα πάντα εξαρτώνται από τα άτομα που τη φέρνουν στην ζωή και πώς την αξιολογούν. Και αυτό που χρειάζονται είναι η ελπίδα ότι η αλλαγή είναι δυνατή, ακόμα και όταν δεν είναι άμεση ή σε περιπτώσεις που τα δικαιώματα φαίνεται να υποχωρούν, όπως και την αλληλεγγύη που θα λάβουν ως μέλη μιας οργάνωσης ή συλλογικότητας. Κάθε προσπάθεια αλλαγής απαιτεί συλλογικότητα, διάλογο, αλληλεγγύη και εμπιστοσύνη μεταξύ των ανθρώπων. Όσο υπάρχει ελπίδα και συλλογικότητα τα άτομα δεν θα νιώθουν μόνα, αλλά ασφαλή, ακόμα και όταν αναρωτηθούν αν αυτό που κάνουν έχει νόημα, που αναπόφευκτα θα συμβεί στο χώρο υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων που η αλλαγή είναι χρονοβόρα και πολλές φορές συναντά εμπόδια. Και η ελπίδα μπορεί να παρασύρει και άλλο κόσμο, αυτόν που δεν υπερασπίζεται δικαιώματα στο πεδίο αυτή τη στιγμή, δίνοντας στο κίνημα τον απαραίτητο παλμό και μαζικότητα για να συνεχίσει.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσση

- Αντωνόπουλος, Θ. (2026, Φεβρουάριος 4). Ναυάγιο Χίου: Η απάθειά μας απέναντι στους 15 νεκρούς. LiFO. Ανακτήθηκε 13 Φεβρουαρίου 2026 από <https://www.lifo.gr/stiles/optiki-gonia/nayagio-hioy-i-apatheia-mas-apenanti-stoys-15-nekroys>
- Βαχτσεβάνου, Χ. (2025, Μάιος 2). Ελευθερία του Τύπου: Η Ελλάδα τελευταία στην Ευρώπη. *Deutsche Welle*. Ανακτήθηκε 26 Ιουλίου 2025 από <https://www.dw.com/el/ελευθερία-του-τύπου-η-ελλάδα-τελευταία-στην-ευρώπη/a-72421124>
- Βέργου, Ε. (2019, Ιούνιος 8). Χωρίς συναίνεση είναι βιασμός: Η λογική επικράτησε στον ποινικό κώδικα. *CNN Greece*. Ανακτήθηκε 25 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.cnn.gr/ellada/story/179965/xoris-synainesi-einai-viasmos-h-logiki-epikratise-ston-poiniko-kodika>
- Bryman, A. (2014). *Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας* (Π. Σακελλαρίου, Μετάφραση). Αθήνα, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Gutenberg.
- Δανέζη, Η. (2025, Φεβρουάριος 15). Γάμος ομοφύλων: Η πλήρης ισότητα δεν ήρθε ακόμα. *in*. Ανακτήθηκε 25 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.in.gr/2025/02/15/life/lgbtqi/gamos-omofylon-pliris-isotita-den-irthe-akoma/>
- Δέλλιος, Γ. Ι. (2003). Ατομικά Δικαιώματα, Ιδιωτικό Δίκαιο, Προστασία των Καταναλωτών και Εγγυήσεις Τραπεζικών Δανείων. Εισήγηση σε επιστημονική εκδήλωση της Ένωσης Αστικολόγων. Ανακτήθηκε 12 Ιουνίου 2023 από <https://www.enas.gr/dellios.pdf>
- Διεθνής Αμνηστία (2021). Ελλάδα: Βία, Ψέματα Και Επαναπροωθήσεις. Ανακτήθηκε 13 Μαρτίου 2023 από https://www.amnesty.gr/sites/default/files/pushbacks_greek-tranlation_compressed.pdf
- Διεθνής Αμνηστία (2025). Η ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ ΣΕ ΚΙΝΔΥΝΟ: ΠΡΟΣΤΑΤΕΨΕ ΤΗΝ!. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.amnesty.gr/action/petitions/30312/i-diamartyria-se-kindyno-prostapese-tin>

Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης και Ύπατη Αρμοστεία (2025). Δύο χρόνια από το τραγικό ναυάγιο ανοιχτά της Πύλου, ο ΔΟΜ και η Ύπατη Αρμοστεία καλούν για λογοδοσία και σεβασμό στη μνήμη των θυμάτων. Ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2025 από <https://greece.iom.int/el/news/dyo-hronia-apo-tragiko-nayagio-anoihta-tis-pyloy-o-dom-kai-i-upati-armosteia-kaloyn-gia-logodosia-kai-sebasmo-sti-mnimi-ton-thymaton>

Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας (2024). Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας. Ετήσια Έκθεση 2023. Ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2025 από <https://rvrn.org/wp-content/uploads/2024/04/RVRN-2023-report-fnl.pdf>

Documento (2022, Οκτώβριος 23). Αθώοι στο Πειθαρχικό οι αστυνομικοί της ΔΙ.ΑΣ. για τη δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου. Ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2023 από <https://www.documentonews.gr/article/athooi-sto-peitharxiko-oi-astynomikoi-tis-di-as-gia-ti-dolofonia-toy-zak-kostopoyloy/>

Ελληνική Αστυνομία (2025). Στατιστική Επετηρίδα Ελληνικής Αστυνομίας Έτους 2024. Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου 2026 από <https://www.astynomia.gr/file/2025/04/epetirida2024.pdf>

Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2024). Αστυνομία, βία και δικαιώματα: Μια επισκόπηση της αστυνομικής αυθαιρεσίας στην Ελλάδα. Ανακτήθηκε 16 Νοεμβρίου 2025 από https://www.hlhr.gr/wp-content/uploads/2024/09/PB_EL_e-book_F.pdf

Ελληνική Στατιστική Αρχή (2025α). ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ Ή ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2024 (Περίοδος αναφοράς εισοδήματος: Έτος 2023). Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου 2025 από <https://www.statistics.gr/documents/20181/3d7d2251-2302-9023-5280-a1d962c3a7a5>

Ελληνική Στατιστική Αρχή (2025β). ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2024 (Περίοδος αναφοράς εισοδήματος: Έτος 2023). Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου 2025 από <https://www.statistics.gr/documents/20181/b06f2d68-d8df-2aa6-daf8-3840c861a925>

Ελληνική Στατιστική Αρχή (2025γ). ΥΛΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΤΕΡΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ: Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2024 (Περίοδος αναφοράς εισοδήματος: Έτος 2023). Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου 2025 από <https://www.statistics.gr/documents/20181/a18acc00-64c5-48b7-e487-c45ab374ccb5>

European Agency for Fundamental Rights (2016). Δεύτερη έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις: επιλεγμένα πορίσματα για τους Ρομά. Ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2025 από https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-eu-minorities-survey-roma-selected-findings_el.pdf

European Commission against Racism and Intolerance (2022). Έκθεση της ECRI για την Ελλάδα (Έκτος κύκλος επιτήρησης). Ανακτήθηκε 2 Δεκεμβρίου 2025 από <https://rm.coe.int/ecri-first-report-on-greece-adopted-on-28-june-2022-published-on-22-se/1680a818a0>

european e-justice (2024, Μάρτιος 12). Εθνικά δικαστήρια και λοιποί μη δικαστικοί φορείς. Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου 2026 από https://e-justice.europa.eu/topics/your-rights/fundamental-rights/where-can-i-get-help/list-relevant-courts-and-bodies/national-courts-and-other-non-judicial-bodies/el_el

FLAME (2024). Οι Μεγάλες Δασικές Πυρκαγιές στην Ελλάδα, 2008-2023. Ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου 2025 από <https://fireweather.eu/analyses/large-wildfires-greece-2008-2023/>

IMeDDLab (2023, Δεκέμβριος 21). Οι πλειστηριασμοί στην Ελλάδα από το 2018 έως σήμερα. Ανακτήθηκε 23 Σεπτεμβρίου 2025 από <https://auctions.lab.imedd.org>

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε. (2021). Η ποιότητα της εργασίας στην Ελλάδα: Εξέλιξη και προοπτικές. Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου 2025 από https://ineobservatory.gr/wp-content/uploads/2021/10/-----_FINAL.pdf

Ινστιτούτο Κοινωνικής και Προληπτικής Ιατρικής [ΙΚΠΙ] (2024). Κοινωνικές Ανισότητες στην Υγεία – Εννοιολογικές προσεγγίσεις, ερευνητικά ευρήματα και προτάσεις πολιτικής - ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ. Ανακτήθηκε 23 Σεπτεμβρίου 2023 από <https://www.msd.gr/news/koinwnikes-anisotites-stin-ygeia/>

- Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς (2022). Συνθήκες Εργασίας στην Ελλάδα: Εμπειρίες και στάσεις γύρω από την αγορά εργασίας. Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου 2024 από https://poulantzas.gr/wp-content/uploads/2022/11/Ergasia_3okyma_Final.pdf
- Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Καράγιωργας, Ι. (2023, Μάρτιος 8). LIBE: «Σοβαρές απειλές στην Ελλάδα για το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα». *Euronews*. Ανακτήθηκε 16 Μαρτίου 2023 από <https://gr.euronews.com/2023/03/08/epitropi-libe-anakoinwsi-meta-tin-episkepsi-stin-athina>
- Κόλλιας, Σ. (2025, Νοέμβριος 6). Πώς ο Τραμπ «επαναφέρει» τον αγωγό φυσικού αερίου από το Ισραήλ στην Ευρώπη μέσω Ελλάδας. *CNN Greece*. Ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.cnn.gr/kosmos/story/504052/pos-o-tramp-epanaferei-ton-agogo-fysikoy-aeriu-apo-to-israil-stin-evropi-meso-elladas>
- Κοτζάι, Α. (2024, Οκτώβριος 5). Το αόρατο νήμα της ακροδεξιάς στην αστυνομία και ο θάνατος των δύο μεταναστών στα ΑΤ του Αγίου Παντελεήμονα και της Ομόνοιας. *Documento*. Ανακτήθηκε 16 Νοεμβρίου 2024 από <https://www.documentonews.gr/article/to-aorato-nima-tis-akrodexias-stin-astynomia-kai-o-thanatos-ton-dyo-metanaston-sta-at-toy-agioy-panteleimona-kai-tis-omonoias/>
- Κουραχάνης, Ν. (2023). Κρίση και Στεγαστική Πολιτική: Προκλήσεις και Προοπτικές. *Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων ΓΣΕΒΕΕ*. Ανακτήθηκε 23 Σεπτεμβρίου 2025 από https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2023/07/kourahanis_stegastiki_krisi.pdf
- Κουραχάνης, Ν. (2024). *Η Βιομηχανία του Ανθρωπισμού: ΜΚΟ και Κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος.
- Κυριακούλης, Β. (2025, Ιούνιος 13). Στα μαλακά αστυνομικός που σκότωσε 16χρονο Ρομά γιατί δεν πλήρωσε βενζίνη. *ΤΟ ΒΗΜΑ*. Ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.tovima.gr/2025/06/13/society/sta-malaka-astynomikos-pou-skotose-16xrono-roma-giati-den-plirose-venzini/>
- LiFO (2025α, Σεπτέμβριος 21). Το χρονικό της δολοφονίας του Ζακ Κωστόπουλου – Πώς και γιατί σκοτώθηκε. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2025 από

<https://www.lifo.gr/now/greece/hroniko-tis-dolofonias-toy-zak-kostopoyloy-pos-kai-giati-skotothike>

LiFO (2025β, Δεκέμβριος 5). Κακοκαιρία Byron: Δραματικές διασώσεις από σπίτια και αυτοκίνητα - Έγκυος σε σπίτι που πλημμύρισε. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.lifo.gr/now/greece/kakokairia-byron-dramatikes-diasoseis-apo-spitia-kai-aytokinita-egkyos-se-spiti-poy>

Μανιατέα, Τ. Α. (2025). Γυναίκοκτονίες: Ένας καρκίνος στο κύτταρο της κοινωνίας - Τα δραματικά στατιστικά στην Ελλάδα. *Αθηναϊκό-Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων*. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2025 από <https://www.amna.gr/home/article/885792/Gunaikoktonies-Enas-karkinos-sto-kuttaro-tis-koinonias---Ta-dramatika-statistika-stin-Ellada>

News 24/7 (2023, Ιούνιος 17). Ναυάγιο στην Πύλο: Ειδικός απεσταλμένος ΟΗΕ – “Μαρτυρία για ελιγμό ελληνικού σκάφους ώστε να απομακρύνει το αλιευτικό”. Ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.news247.gr/ellada/navagio-stin-pilo-eidikos-apestalmenos-oie-martiria-gia-eligmo-ellinikou-skafous-oste-na-apomakrinei-to-alieftiko/>

Παπανικολάου, Π. (2025, Απρίλιος 1). 6+1 πλημμύρες στην Ελλάδα, που τα τελευταία 10 χρόνια επιβεβαιώνουν τη κλιματική αλλαγή. *Athens Magazine*. Ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.athensmagazine.gr/article/life/retromania/61-plimmires-ta-teleftaia-10-xronia-stin-ellada-pou-epivevaionoun-tin-klimatiki-allagi/>

Πολίτη, Φ. (2023, Ιούνιος 23). Ναυάγιο στην Πύλο: Δικό της πόρισμα θα συντάξει η Frontex – «Καρφιά» για τις ελληνικές αρχές. *in*. Ανακτήθηκε 21 Σεπτεμβρίου 2023 από <https://www.in.gr/2023/06/23/greece/nayagio-stin-pylo-diko-tis-porisma-tha-syntakse-i-frontex-karfia-gia-tis-ellinikes-arxes/>

Στυλιανίδου, Χ. (2022, Δεκέμβριος 28). Διώξεις υπερασπιστών δικαιωμάτων – Οι αντιδράσεις που προκάλεσε η ποινική δίωξη των Π. Δημητρά και Τ. Olsen. *govwatch*. Ανακτήθηκε 2 Ιουνίου 2025 από <https://govwatch.gr/finds/dioxeis-yperaspiston-dikaionaton-oi-antidraseis-poy-prokalese-i-poiniki-dioxi-ton-p-dimitra-kai-t-olsen/>

Τέσση, Γ., Φωτόπουλος, Ν., και Παπαδοπούλου, Ε. (2023, Δεκέμβριος 10). Γιατί οι σφαίρες των αστυνομικών βρίσκουν πάντα τα παιδιά Ρομά;. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*.

Ανακτήθηκε 25 Ιανουαρίου 2024 από
https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiosyni/414584_giati-oi-sfares-ton-astynomikon-briskoun-panta-ta-paidia-roma

Τραμουντάνης, Α. (2024). Μετά τις κρίσεις: υφιστάμενη κατάσταση και προτάσεις πολιτικής για την ένταξη μεταναστών και προσφύγων στην Ελλάδα. *διαΝΕΟσις*. Ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2025 από https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2024/09/Immigration_policies_upd230924.pdf

Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και Τεχνικές Ανάλυσης στην Ποιοτική Έρευνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας (2024). 5η Ετήσια Έκθεση για τη Βία κατά των Γυναικών. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2025 από <https://isotita.gr/wp-content/uploads/2024/11/5%CE%B7-etisia-ekthesi-gia-ti-via-kata-twn-gynaikwn.pdf>

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2025, Μάρτιος 18). Συνάντηση Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, κ. Στ. Παπασταύρου με τον Υπουργό Περιφερειακής Συνεργασίας του Ισραήλ, κ. David Amsalem για θέματα ενεργειακής συνεργασίας Ελλάδος-Ισραήλ. Ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου 2025 από <https://ypen.gov.gr/synantisi-ypourgou-perivallontos-kai-energeias-k-st-papastavrou-me-ton-ypourgo-perifereiakis-synergasias-tou-israil-k-david-amsalem-gia-themata-energeiakis-synergasias-ellados-israil/>

Φραγκιουδάκης, Μ. (2025, Ιούνιος 20). Δύο χρόνια μετά το ναυάγιο της Πύλου ακόμη λείπουν κρίσιμα στοιχεία. *News 24/7*. Ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.news247.gr/reportaz/dio-xronia-meta-to-navagio-tis-pilou-akomi-leipoun-krisima-stoixeia/>

Χριστόπουλος, Δ. (2024). Το ελληνικό μεταναστευτικό καθεστώς: Πραγματικότητες, ματαιώσεις, προοπτικές. *διαΝΕΟσις*. Ανακτήθηκε 2 Ιουνίου 2025 από https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2024/09/Immigration_Christopoulos.pdf

Ξενόγλωσση

- Abdullaeva, A. O. (2023). No War, No Peace: Why the Stones of the First Intifada Feel Heavier Each Day. *Retrospect Journal*. Ανακτήθηκε 25 Δεκεμβρίου 2025 από <https://retrospectjournal.com/2023/11/10/no-war-no-peace-why-the-stones-of-the-first-intifada-feel-heavier-each-day/>
- Akram, S. M. (2024, Ιανουάριος 22). The failures of the UN in the Israel-Palestine conflict. *Open Global Rights*. Ανακτήθηκε 26 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.openglobalrights.org/failures-un-israel-palestine-conflict/>
- Al Jazeera (2025, Μάρτιος 18). Why did Israel break the ceasefire in Gaza?. Ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.aljazeera.com/news/2025/3/18/why-did-israel-break-the-ceasefire-in-gaza>
- Amnesty International (2018). Amnesty International Report 2017/18: The state of the world's human rights. Ανακτήθηκε 8 Ιουλίου 2025 από <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/6700/2018/en/>
- Amnesty International (2025). The State of the World's Human Rights, April 2025. Ανακτήθηκε 30 Απριλίου 2025 από <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2025/04/global-human-rights-crisis-trump-effect-accelerates-destructive-trends/>
- A.R.E. v. Greece, (dec.) no. 15783/21, 7 January 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-238636>
- Associated Press (2025, Ιούνιος 30). A hard-right lawmaker is sworn in as Greece's migration minister. Ανακτήθηκε 13 Σεπτεμβρίου 2025 από <https://apnews.com/article/greece-migration-rightwing-subsidies-eu-corruption-4701dcb929b9b73708b7523d37e436e9>
- Asylum Information Database (2025). Greece—Country Report. Update on 2024. Ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2025 από https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2025/09/AIDA_GR_2024-update.pdf
- Bennett, K., Ingleton, D., Nah, A. M., & Savage, J. (2015). Critical perspectives on the security and protection of human rights defenders. *The International Journal of Human Rights*, 19(7), 883-895.

- Bille Larsen, P., Le Billon, P., Menton, M., Aylwin, J., Balsiger, J., Boyd, D., ... & Wilding, S. (2021). Understanding and responding to the environmental human rights defenders crisis: The case for conservation action. *Conservation Letters*, 14(3), e12777.
- Bufacchi, V. (2017). Theoretical Foundations for Human Rights. *Political Studies*, 1-17.
- Case, B. S. (2018). Riots as Civil Resistance: Rethinking the Dynamics of ‘Nonviolent’ Struggle. *Journal of Resistance Studies*, 4(1), 9-44.
- Chancel, L., Piketty, T., Saez, E., & Zucman, G. (Eds.). (2022). World inequality report 2022. *World Inequality Lab*. Ανακτήθηκε 6 Δεκεμβρίου 2025 από <https://wid.world/document/world-inequality-report-2022/>
- Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2024). Concluding observations on the combined eighth and ninth periodic reports of Greece. Ανακτήθηκε 10 Απριλίου 2025 από <https://docs.un.org/en/CEDAW/C/GRC/CO/8-9>
- Council of Europe (2024). Council of Europe anti-torture Committee (CPT) again calls on Greece to reform its immigration detention system and stop pushbacks. Ανακτήθηκε 8 Ιουλίου 2024 από https://www.coe.int/el/web/cpt/news-2024/-/asset_publisher/F4MCR6Bvx1tS/content/id/269905008?_com_liferay_asset_publisher_web_portlet_AssetPublisherPortlet_INSTANCE_F4MCR6Bvx1tS_languageId=en_GB#p_com_liferay_asset_publisher_web_portlet_AssetPublisherPortlet_INSTANCE_F4MCR6Bvx1tS
- European Agency for Fundamental Rights (2024). LGBTIQ equality at a crossroads—Progress and challenges. Ανακτήθηκε 5 Απριλίου 2025 από https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2024-lgbtqi-equality_en.pdf
- European Center for Constitutional and Human Rights (2022). Analyzing Greek Pushbacks: Over 20 Years of Concealed State Policy Without Accountability. Ανακτήθηκε 3 Δεκεμβρίου 2025 από https://www.ecchr.eu/fileadmin/user_upload/Analyzing_Greek_Pushbacks-Over_20_years_of_concealed_state_policy_without_accountability.pdf
- European Observatory on Health Systems and Policies (2023). Greece: Country Health Profile 2023. Ανακτήθηκε 23 Σεπτεμβρίου 2025 από

<https://eurohealthobservatory.who.int/publications/m/greece-country-health-profile-2023>

European Parliament (2024, February 7). European Parliament resolution of 7 February 2024 on the rule of law and media freedom in Greece (2024/2502(RSP)). Ανακτήθηκε 26 Ιουλίου 2025 από https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0069_EN.pdf

Eurostat (2025). Unmet health care needs statistics. Ανακτήθηκε 13 Σεπτεμβρίου 2025 από https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Unmet_health_care_needs_statistics#Unmet_needs_for_dental_examination_and_treatment

Fa, J. E., Watson, J. E., Leiper, I., Potapov, P., Evans, T. D., Burgess, N. D., ... & Garnett, S. T. (2020). Importance of Indigenous Peoples' lands for the conservation of Intact Forest Landscapes. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 18(3), 135-140.

Faiola, A., Labropoulou, E., El Chamaa, M. (2025, Αύγουστος 22). On migration, Greece takes a Trumpian turn. *The Washington Post*. Ανακτήθηκε 13 Σεπτεμβρίου 2025 από <https://www.washingtonpost.com/world/2025/08/22/greece-migrants-criminalization-detention-trump/>

Gjevori, E. (2025, Δεκέμβριος 12). Fourteen Palestinians, including children, die in Gaza amid Storm Byron. *Al Jazeera*. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.aljazeera.com/news/2025/12/12/fourteen-palestinians-including-children-die-in-gaza-amid-storm-byron>

Global Witness (2020). Defending tomorrow: The climate crisis and threats against land and environmental defenders. Ανακτήθηκε 27 Νοεμβρίου 2025 από https://gw.hacdn.io/media/documents/Defending_Tomorrow_EN_high_res_-_July_2020.pdf

Goundar, P. R. (2025). Researcher Positionality: ways to include it in a qualitative research design. *International Journal of Qualitative Methods*, 24, 16094069251321251.

Greek Council for Refugees and Save the Children Europe (2024). "It does not feel like real life": Children's everyday life in Greek refugee camps. Ανακτήθηκε 8 Ιουλίου 2025

από <https://reliefweb.int/report/greece/it-does-not-feel-real-life-childrens-everyday-life-greek-refugee-camps>

Harvey, L., Pokharel, S., Mitra, E., & and Aishwarya S Iyer, A. S. (2025, Σεπτέμβριος 10). A social media ban, corruption and ‘Nepo Kids:’ What we know about the deadly protests that ousted Nepal’s leader. *CNN*. Ανακτήθηκε 25 Δεκεμβρίου 2025 από <https://edition.cnn.com/2025/09/09/asia/nepal-protests-social-media-ban-explainer-intl-hnk>

Hirschl, R. (2000). " Negative" Rights vs." Positive" Entitlements: A Comparative Study of Judicial Interpretations of Rights in an Emerging Neo-Liberal Economic Order. *Human Rights Quarterly*, 22(4), 1060-1098.

Human Rights House Foundation (2023). Rights of Defenders: Principles and standards protecting and empowering human rights work. Ανακτήθηκε 6 Δεκεμβρίου 2025 από <https://humanrightshouse.org/wp-content/uploads/2023/12/2023-Rights-of-Defenders.pdf>

Human Rights Watch (2025a). Global Report 2025. Ανακτήθηκε 5 Απριλίου 2025 από https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2025/01/World%20Report%202025.pdf

Human Rights Watch (2025b). Greece: Rail Crash Highlights Wider Rule of Law Failings. Ανακτήθηκε 29 Ιουλίου 2025 από <https://www.hrw.org/news/2025/03/06/greece-rail-crash-highlights-wider-rule-law-failings>

Human Rights Watch (2025c). Budapest Pride 2025: A Record Crowd Stands Up for Democracy. Ανακτήθηκε 27 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.hrw.org/news/2025/06/30/budapest-pride-2025-a-record-crowd-stands-up-for-democracy>

Human Rights Watch (2026). Humanitarians Cleared of Bogus Charges in Greece. Ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου 2026 από <https://www.hrw.org/news/2026/01/15/humanitarians-cleared-of-bogus-charges-in-greece>

International Criminal Court (2024, Νοέμβριος 21). Situation in the State of Palestine: ICC Pre-Trial Chamber I rejects the State of Israel’s challenges to jurisdiction and issues

warrants of arrest for Benjamin Netanyahu and Yoav Gallant. Ανακτήθηκε 21 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.icc-cpi.int/news/situation-state-palestine-icc-pre-trial-chamber-i-rejects-state-israels-challenges>

International Criminal Court (2025, Οκτώβριος 17). Decision on Israel's request for leave to appeal the 'Decision on the State of Israel's request to have arrest warrants withdrawn, vacated or declared of no force or effect and to suspend the Prosecutor's investigation'. Ανακτήθηκε 21 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/0902ebd180ccfb3b.pdf>

International Service for Human Rights. (2024). Declaration +25: Progress and challenges in the realization of the Universal Declaration of Human Rights. Ανακτήθηκε 31 Μαΐου 2025 από: <https://media.business-humanrights.org/media/documents/20240620-DeclarationPlus25-ISHR.pdf>

Jacobo, J. (2021, Οκτώβριος 11). Human-induced climate change may affect 85% of the global population, researchers say. *ABC News*. Ανακτήθηκε 28 Οκτωβρίου 2024. <https://abcnews.go.com/US/human-induced-climate-change-affect-85-global-population/story?id=80523851>

Kallis, G., Paulson, S., D'Alisa, G., & Demaria, F. (2020). *The case for degrowth*. Cambridge, Medford: Polity Press.

Kennedy, D. (2002). The International Human Rights Movement: Part of the Problem?. *Harvard Human Rights Journal*, 15, 101-125.

Koch, I. E. (2006). Economic, social and cultural rights as components in civil and political rights: A hermeneutic perspective. *The International Journal of Human Rights*, 10(4), 405-430.

Lynas, M., Houlton, B. Z., & Perry, S. (2021). Greater than 99% consensus on human caused climate change in the peer-reviewed scientific literature. *Environmental Research Letters*, 16(11), 114005.

Mahmoud, H. (2025, Δεκέμβριος 12). Gaza's displaced face storm disaster with almost nothing. *Al Jazeera*. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.aljazeera.com/news/2025/12/12/gazas-displaced-face-storm-disaster-with-almost-nothing>

- Marks, S. (2011). Human Rights and Root Causes. *The Modern Law Review*, 74(1), 57-78.
- Millan Lombrana, L. (2021, Ιούλιος 8). Climate Change Linked to 5 Million Deaths a Year, New Study Shows. *Bloomberg*. Ανακτήθηκε 28 Οκτωβρίου 2022. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-07-07/climate-change-linked-to-5-million-deaths-a-year-new-study-shows>
- M.S.S. v. Belgium and Greece* [GC], no. 30696/09, §§ 216-222, ECHR 2011
- Muraca, B. (2012). Towards a fair degrowth-society: Justice and the right to a ‘good life’ beyond growth. *Futures*, 44(6), 535-545.
- Myon, S (2010). *The Last Utopia: Human Rights in History*. Cambridge, Massachusetts, and London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Myon, S. (2018, Απρίλιος 13). How the Human Rights Movement Failed. *The New York Times*. Ανακτήθηκε 16 Δεκεμβρίου από <https://www.nytimes.com/2018/04/23/opinion/human-rights-movement-failed.html>
- Nah, A. M., Bennett, K., Ingleton, D., & Savage, J. (2013). A research agenda for the protection of human rights defenders. *Journal of Human Rights Practice*, 5(3), 401-420.
- Odinkalu, C. A. (2000). Why more Africans don’t use human rights language. *Human Rights Dialogue*, 2(1) <https://www.carnegiecouncil.org/media/series/dialogue/human-rights-dialogue-1994-2005-series-2-no-1-winter-2000-human-rights-for-all-the-problem-of-the-human-rights-box-articles-why-more-africans-dont-use-human-rights-language>
- Papadimas, L. (2019, Νοέμβριος 1). Migrants in Greece living in 'horrible' conditions, says Europe rights watchdog. *Reuters*. Ανακτήθηκε 8 Ιουλίου 2025 από <https://www.reuters.com/article/world/migrants-in-greece-living-in-horrible-conditions-says-europe-rights-watchdog-idUSKBN1XA1PI/>
- Pereira, C., & Reddy, J. S. K. (2016). Science, Subjectivity & Reality. *Journal of Consciousness Exploration & Research*, 7(4), 333-336.
- PICUM (2025). Criminalisation of migration and solidarity in the EU: 2024 report. Ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου 2026 από <https://picum.org/wp-content/uploads/2025/04/Criminalisation-of-migration-and-solidarity-in-the-EU-2024-report.pdf>

Protection International (2021). The Right to Defend Human Rights, From a Critical Approach.

Ανακτήθηκε 6 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.protectioninternational.org/researchpublications/the-right-to-defend-human-rights-from-a-critical-approach/>

Puri, J. (2022). International Human Rights Instruments: Global Justice and Equality Frameworks. Στο J. Chaudhary & N. Anand, *Handbook of Human Rights* (σ. 8-15). New Delhi: Wisdom Press.

Psaraki, N. (2026, Φεβρουάριος 9). Moroccan refugee jailed despite unanimous survivor testimony in Chios shipwreck case. *The PressProject*. Ανακτήθηκε 13 Φεβρουαρίου 2026 από <https://thepressproject.gr/moroccan-refugee-jailed-despite-unanimous-survivor-testimony-in-chios-shipwreck-case/>

Rich, M., & Kitsantonis, N. (2025, Σεπτέμβριος 2). Under New Law, Greece Can Imprison Rejected Asylum Seekers. *The New York Times*. Ανακτήθηκε 13 Σεπτεμβρίου 2025 από <https://www.nytimes.com/2025/09/02/world/europe/greece-asylum-seekers.html>

Rosa, H., & Henning, C. (2017). Good life beyond growth: An introduction. In *The Good Life Beyond Growth* (pp. 1-14). Routledge.

Skegg, A. M. (2005). Brief note: Human rights and social work: A Western imposition or empowerment to the people?. *International Social Work*, 48(5), 667-672.

Smith, H. (2024, Μάιος 1). Greek court drops espionage charges against aid workers. *The Guardian*. Ανακτήθηκε 16 Ιανουαρίου 2026 από <https://www.theguardian.com/world/2024/may/01/greek-court-decision-to-drop-charges-against-aid-workers-accused-of-espionage-welcomed>

Smith, H. (2025, Ιούνιος 30). Greek PM vows to investigate €290m ‘fake’ farmer fraud scandal. *The Guardian*. Ανακτήθηκε 29 Ιουλίου 2025 από <https://www.theguardian.com/world/2025/jun/30/greece-farming-fraud-subsidy-scandal-investigation>

Smith, R. K. M. (2022). Europe. Στο *International human rights law: 10th Edition* (σ. 86-110). Oxford: Oxford University Press.

- Stamouli, N. (2022, Νοέμβριος 5). Greece's spyware scandal expands further. *POLITICO*. Ανακτήθηκε 26 Ιουλίου 2025 από <https://www.politico.eu/article/greece-spyware-scandal-cybersecurity/>
- Stanford Encyclopedia of Philosophy (2024). Human Rights. Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου 2026 από <https://plato.stanford.edu/entries/rights-human/>
- Stanton, G. H. (2024). Looking Backward into The Future: Why the United Nations Has Failed to Prevent Genocide. *The Cairo Review of Global Affairs*. Ανακτήθηκε 26 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.thecaireview.com/essays/looking-backward-into-the-future-why-the-united-nations-has-failed-to-prevent-genocide/>
- Sze, J. S., Childs, D. Z., Carrasco, L. R., Fernández-Llamazares, Á., Garnett, S. T., & Edwards, D. P. (2024). Indigenous Peoples' Lands are critical for safeguarding vertebrate diversity across the tropics. *Global Change Biology*, 30(1), e16981.
- Welchman, L., Zambelli, E., & Salih, R. (2021). Rethinking justice beyond human rights. Anti-colonialism and intersectionality in the politics of the Palestinian Youth Movement. *Mediterranean Politics*, 26(3), 349-369.
- World Organisation Against Torture (2006). Attacking the Root Causes of Torture: Poverty, Inequality and Violence. Ανακτήθηκε 17 Φεβρουαρίου 2023 από http://www.omct.org/files/interdisciplinary-study/attacking_the_root_causes_of_torture.pdf
- United Nations (1948). Universal Declaration of Human Rights. Ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2026 από <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
- United Nations (1993). Vienna Declaration and Programme of Action. Ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2026 από <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/vienna-declaration-and-programme-action>
- United Nations (1998). Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms. General Assembly resolution 53/144. Ανακτήθηκε 30 Μαΐου 2025 από <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-right-and-responsibility-individuals-groups-and>

- United Nations (2004). Human Rights Fact Sheet No. 29: Human Rights Defenders: Protecting the Right to Defend Human Rights. Ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου 2025 από <https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789210015844>
- United Nations (2005). Fact Sheet No. 15 (Rev. 1): Civil and Political Rights: The Human Rights Committee. Ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2026 από <https://www.ohchr.org/en/publications/fact-sheets/fact-sheet-no-15-rev-1-civil-and-political-rights-human-rights-committee>
- United Nations (2008). Human Rights Fact Sheet No. 33: Frequently Asked Questions on Economic, Social and Cultural Rights. Ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2026 από https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/ESCR/FAQ_on_ESCR-en.pdf
- United Nations (2013). Treaty Handbook. Ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου 2026 από <https://treaties.un.org/doc/source/publications/THB/English.pdf>
- United Nations (2023). Visit to Greece: Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders, Mary Lawlor. Ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου 2025 από <https://docs.un.org/en/A/HRC/52/29/Add.1>
- United Nations Development Programme Latin America and the Caribbean (2024). UNDP LAC PDS N°. 49: Protests, human rights and conflict prevention. Proposals to rethink the models of state response to social mobilization. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου 2025 από https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-06/pds-number49_protestas_en.pdf
- United Nations Environment Programme (2019, Μάιος 6). Nature's Dangerous Decline 'Unprecedented' Species Extinction Rates 'Accelerating'. Ανακτήθηκε 28 Δεκεμβρίου 2026. <https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/natures-dangerous-decline-unprecedented-species-extinction-rates>
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2016, Νοέμβριος 6). Frequently asked questions on climate change and disaster displacement. Ανακτήθηκε 28 Οκτωβρίου 2025. <https://www.unhcr.org/uk/news/stories/frequently-asked-questions-climate-change-and-disaster-displacement>

- Wellman, C. (2000). Solidarity, the Individual and Human Rights. *Human Rights Quarterly*, 22(3), 639-657.
- Weston, B.H. (2025, Δεκέμβριος 5). human rights. *Encyclopedia Britannica*. Ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2026 από <https://www.britannica.com/topic/human-rights>
- WWF (2025). 2024 LIVING PLANET REPORT: A System in Peril. Ανακτήθηκε 1 Δεκεμβρίου 2025 από <https://wwflpr.awsassets.panda.org/downloads/2024-living-planet-report-a-system-in-peril.pdf>
- WWF Greece (2025). Annual Report 2025. Ανακτήθηκε 1 Δεκεμβρίου 2025 από https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/annual_report_2025.pdf

Παράρτημα 1 – Λίστα νομικών κειμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Σε διεθνές επίπεδο, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών έχει υιοθετήσει τη Διεθνή Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Αυτή αποτελείται από την Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα και τα δύο Προαιρετικά Πρωτόκολλα του (το Προαιρετικό Πρωτόκολλο υιοθετήθηκε στις 16 Δεκεμβρίου 1966 και το Δεύτερο Προαιρετικό Πρωτόκολλο με στόχο την κατάργηση της θανατικής ποινής υιοθετήθηκε στις 15 Δεκεμβρίου 1989), και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο του, που υιοθετήθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2008). Σε συνδιασμό με τα παραπάνω, έχουν υιοθετηθεί και άλλες βασικές συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι οποίες είναι οι εξής:

- Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (Υιοθετήθηκε: 10 Δεκεμβρίου 1984) και Προαιρετικό Πρωτόκολλο (Υιοθετήθηκε: 18 Δεκεμβρίου 2002)
- Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών (Υιοθετήθηκε: 18 Δεκεμβρίου 1979) και Προαιρετικό Πρωτόκολλο (Υιοθετήθηκε: 6 Οκτωβρίου 1999)
- Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (Υιοθετήθηκε: 12 Δεκεμβρίου 2006) και Προαιρετικό Πρωτόκολλο (Υιοθετήθηκε: 13 Δεκεμβρίου 2006)
- Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού (Υιοθετήθηκε: 20 Νοεμβρίου 1989) και Προαιρετικά Πρωτόκολλα σχετικά με τη συμμετοχή παιδιών σε ένοπλες συγκρούσεις (Υιοθετήθηκε: 25 Μαΐου 2000), την πώληση παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία (Υιοθετήθηκε στις 25 Μαΐου 2000) και τη διαδικασία επικοινωνίας (Υιοθετήθηκε: 19 Δεκεμβρίου 2011),
- Διεθνής σύμβαση για την προστασία όλων των ατόμων από την αναγκαστική εξαφάνιση (Υιοθετήθηκε: 20 Δεκεμβρίου 2006)
- Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Φυλετικών Διακρίσεων (Υιοθετήθηκε: 21 Δεκεμβρίου 1965)
- Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων όλων των Μεταναστών Εργαζομένων και των Μελών των Οικογενειών τους (Υιοθετήθηκε: 18 Δεκεμβρίου 1990)

Παράλληλα, συνδιαστικά με τη Διεθνή Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και βασικές Συμβάσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, υπάρχουν πολλά ακόμα διεθνή κείμενα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, κάποια από τα οποία είναι τα εξής:

- Σύμβαση για την κατάργηση της καταναγκαστικής εργασίας (αριθ. 105) (Υιοθετήθηκε: 25 Ιουνίου 1957)
- Βασικές αρχές και κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με το δικαίωμα αποκατάστασης και αποζημίωσης των θυμάτων σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα και σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου (Υιοθετήθηκε: 16 Δεκεμβρίου 2005)
- Βασικές αρχές για τη μεταχείριση των κρατουμένων (Υιοθετήθηκε: 14 Δεκεμβρίου 1990)
- Βασικές αρχές για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης (Υιοθετήθηκε: 6 Σεπτεμβρίου 1985)
- Βασικές αρχές για τη χρήση βίας και πυροβόλων όπλων από αξιωματούχους επιβολής του νόμου (Υιοθετήθηκε: 7 Σεπτεμβρίου 1990)
- Σύνολο αρχών για την προστασία όλων των ατόμων που βρίσκονται υπό οποιαδήποτε μορφή κράτησης ή φυλάκισης (Υιοθετήθηκε: 9 Δεκεμβρίου 1988)
- Κώδικας δεοντολογίας για τους υπαλλήλους επιβολής του νόμου (Υιοθετήθηκε: 17 Δεκεμβρίου 1979)
- Σύμβαση κατά των διακρίσεων στην εκπαίδευση (Υιοθετήθηκε: 14 Δεκεμβρίου 1960)
- Σύμβαση για την καταστολή της εμπορίας ανθρώπων και της εκμετάλλευσης της πορνείας άλλων (Υιοθετήθηκε: 2 Δεκεμβρίου 1949)
- Σύμβαση για τη συναίνεση στο γάμο, την ελάχιστη ηλικία γάμου και την καταχώριση των γάμων (Υιοθετήθηκε: 7 Νοεμβρίου 1962) και σχετική Σύσταση (Υιοθετήθηκε: 1 Νοεμβρίου 1965)
- Σύμβαση για τη μη εφαρμογή των νόμιμων περιορισμών στα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (Υιοθετήθηκε: 26 Νοεμβρίου 1968)
- Σύμβαση για την πρόληψη και την τιμωρία του εγκλήματος της γενοκτονίας (Υιοθετήθηκε: 9 Δεκεμβρίου 1948)
- Σύμβαση για τη Μείωση της Ανιθαγένειας (Υιοθετήθηκε: 30 Αυγούστου 1961)
- Σύμβαση σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων (Υιοθετήθηκε: 28 Ιουλίου 1951)
- Σύμβαση σχετικά με το Καθεστώς των Απάτριδων (Υιοθετήθηκε: 28 Σεπτεμβρίου 1954)

- Βασικές αρχές σχετικά με τη χρήση βίας και πυροβόλων όπλων από αξιωματούχους επιβολής του νόμου (Υιοθετήθηκε: 7 Σεπτεμβρίου 1990)
- Διακήρυξη βασικών αρχών δικαιοσύνης για τα θύματα εγκλημάτων και κατάχρησης εξουσίας (Υιοθετήθηκε: 29 Νοεμβρίου 1985)
- Διακήρυξη δέσμευσης για τον HIV/AIDS (Υιοθετήθηκε: 27 Ιουνίου 2001)
- Διακήρυξη για τη φυλή και τις φυλετικές προκαταλήψεις (Υιοθετήθηκε: 27 Νοεμβρίου 1978)
- Διακήρυξη για την κοινωνική πρόοδο και ανάπτυξη (Υιοθετήθηκε: 11 Δεκεμβρίου 1969)
- Διακήρυξη για την εξάλειψη όλων των μορφών μισαλλοδοξίας και διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων (Υιοθετήθηκε: 25 Νοεμβρίου 1981)
- Διακήρυξη για την εξάλειψη της βίας κατά των γυναικών (Υιοθετήθηκε: 20 Δεκεμβρίου 1993)
- Διακήρυξη για τη χορήγηση ανεξαρτησίας στις αποικιακές χώρες και τους λαούς (Υιοθετήθηκε: 14 Δεκεμβρίου 1960)
- Διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα των ατόμων που δεν είναι υπήκοοι της χώρας στην οποία ζουν (Υιοθετήθηκε: 13 Δεκεμβρίου 1985)
- Διακήρυξη για την προστασία όλων των ατόμων από την υποβολή σε βασανιστήρια και άλλες σκληρές, απάνθρωπες ή ταπεινωτικές μεταχειρίσεις ή τιμωρίες (Υιοθετήθηκε: 9 Δεκεμβρίου 1975)
- Διακήρυξη για την προστασία των γυναικών και των παιδιών σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και ένοπλων συγκρούσεων (Υιοθετήθηκε: 14 Δεκεμβρίου 1974)
- Διακήρυξη σχετικά με το δικαίωμα και την ευθύνη των ατόμων, των ομάδων και των οργάνων της κοινωνίας να προάγουν και να προστατεύουν τα καθολικά αναγνωρισμένα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες (Υιοθετήθηκε: 9 Δεκεμβρίου 1998)
- Διακήρυξη για το δικαίωμα των λαών στην ειρήνη (Υιοθετήθηκε: 12 Νοεμβρίου 1984)
- Διακήρυξη για το δικαίωμα στην ανάπτυξη (Υιοθετήθηκε: 4 Δεκεμβρίου 1986)
- Διακήρυξη για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (Υιοθετήθηκε: 9 Δεκεμβρίου 1975)
- Διακήρυξη για τα Δικαιώματα των Ατόμων που Ανήκουν σε Εθνικές ή Εθνοτικές, Θρησκευτικές και Γλωσσικές Μειονότητες (Υιοθετήθηκε: 18 Δεκεμβρίου 1992)
- Διακήρυξη για τη χρήση της επιστημονικής και τεχνολογικής προόδου προς όφελος της ειρήνης και της ανθρωπότητας (Υιοθετήθηκε: 10 Νοεμβρίου 1975)

- Σύμβαση για την καταπολέμηση των διακρίσεων (απασχόληση και εργασία) (αριθ. 111) (Υιοθετήθηκε: 25 Ιουνίου 1958)
- Σύμβαση για την ίση αμοιβή (αριθ. 100) (Υιοθετήθηκε: 29 Ιουνίου 1951)
- Σύμβαση για την καταναγκαστική εργασία (αριθ. 29) (Υιοθετήθηκε: 28 Ιουνίου 1930) και Πρωτόκολλο του 2014 (Υιοθετήθηκε: 28 Μαΐου 2014)
- Σύμβαση για την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και την προστασία του δικαιώματος συνδικαλισμού (αριθ. 87) (Υιοθετήθηκε: 9 Ιουλίου 1948)
- Ψήφισμα 1803 (XVII) της Γενικής Συνέλευσης της 14ης Δεκεμβρίου 1962, «Μόνιμη κυριαρχία επί των φυσικών πόρων»
- Σύμβαση της Γενεύης σχετικά με την προστασία των αμάχων σε καιρό πολέμου και τη μεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου (Υιοθετήθηκε: 12 Αυγούστου 1949) και Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα I και II, σχετικά με την προστασία των θυμάτων διεθνών ένοπλων συγκρούσεων (Υιοθετήθηκαν: 08 Ιουνίου 1977)
- Κατευθυντήριες γραμμές για τη δράση σχετικά με τα παιδιά στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης (Υιοθετήθηκε: 21 Ιουλίου 1997)
- Κατευθυντήριες γραμμές για το ρόλο των εισαγγελέων (Υιοθετήθηκε: 7 Σεπτεμβρίου 1990)
- Σύμβαση για τους Λαούς Ιθαγενών και Φυλών (αριθ. 169) (Υιοθετήθηκε: 27 Ιουνίου 1989)
- Διεθνής Σύμβαση κατά της Πρόσληψης, Χρήσης, Χρηματοδότησης και Εκπαίδευσης Μισθοφόρων (Υιοθετήθηκε: 4 Δεκεμβρίου 1989)
- Σύμβαση για την κατώτατο όριο ηλικίας (αριθ. 138) (Υιοθετήθηκε: 26 Ιουνίου 1973)
- Αρχές για την προστασία των ατόμων με ψυχικές ασθένειες και τη βελτίωση της ψυχικής υγείας (Υιοθετήθηκε: 17 Δεκεμβρίου 1991)
- Αρχές διεθνούς συνεργασίας για τον εντοπισμό, τη σύλληψη, την έκδοση και την τιμωρία ατόμων που έχουν διαπράξει εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (Υιοθετήθηκε: 3 Δεκεμβρίου 1973)
- Αρχές ιατρικής δεοντολογίας σχετικά με το ρόλο του υγειονομικού προσωπικού, ιδίως των ιατρών, στην προστασία των κρατουμένων και των υπό κράτηση ατόμων από βασανιστήρια και άλλες σκληρές, απάνθρωπες ή ταπεινωτικές μεταχειρίσεις ή τιμωρίες (Υιοθετήθηκε: 18 Δεκεμβρίου 1982)
- Αρχές για την αποτελεσματική διερεύνηση και τεκμηρίωση των βασανιστηρίων και άλλων σκληρών, απάνθρωπων ή ταπεινωτικών μεταχειρίσεων ή ποινών (Υιοθετήθηκε: 04 Δεκεμβρίου 2000)

- Αρχές για την αποτελεσματική πρόληψη και διερεύνηση των εξωδικαστικών, αυθαίρετων και συνοπτικών εκτελέσεων (Υιοθετήθηκε: 24 Μαΐου 1989)
- Αρχές σχετικά με το καθεστώς των εθνικών θεσμών (Αρχές του Παρισιού) (Υιοθετήθηκε: 20 Δεκεμβρίου 1993)
- Πρωτόκολλο κατά της παράνομης διακίνησης μεταναστών μέσω ξηράς, θαλάσσης και αέρα, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος (Υιοθετήθηκε: 15 Νοεμβρίου 2000)
- Πρωτόκολλο σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων (Υιοθετήθηκε: 16 Δεκεμβρίου 1966)
- Πρωτόκολλο για την πρόληψη, την καταστολή και την τιμωρία της εμπορίας ανθρώπων, ιδίως γυναικών και παιδιών, που συμπληρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του διακρατικού οργανωμένου εγκλήματος (Υιοθετήθηκε: 15 Νοεμβρίου 2000)
- Σύμβαση για το δικαίωμα συνδικαλισμού και συλλογικών διαπραγματεύσεων (αριθ. 98) (Υιοθετήθηκε: 1 Ιουλίου 1949)
- Καθεστώς της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (Υιοθετήθηκε: 17 Ιουλίου 1998)
- Διασφαλίσεις για την προστασία των δικαιωμάτων των καταδικασθέντων σε θάνατο (Υιοθετήθηκε: 25 Μαΐου 1984)
- Σύμβαση για τη δουλεία (Υιοθετήθηκε: 25 Σεπτεμβρίου 1926) και τροποποιητικό Πρωτόκολλο (Υιοθετήθηκε: 23 Οκτωβρίου 1953)
- Τυποποιημένοι κανόνες για την εξίσωση των ευκαιριών των ατόμων με αναπηρία (Υιοθετήθηκε: 20 Δεκεμβρίου 1993)
- Συμπληρωματική Σύμβαση για την κατάργηση της δουλείας, του δουλεμπορίου και των θεσμών και πρακτικών παρόμοιων με τη δουλεία (Υιοθετήθηκε: 7 Σεπτεμβρίου 1956)
- Κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας (Κατευθυντήριες γραμμές του Ριάντ) (Υιοθετήθηκε: 14 Δεκεμβρίου 1990)
- Διακήρυξη της Χιλιετίας των Ηνωμένων Εθνών (Υιοθετήθηκε: 8 Σεπτεμβρίου 2000)
- Αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τους ηλικιωμένους (Υιοθετήθηκε: 16 Δεκεμβρίου 1991)

- Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την προστασία των ανηλίκων που στερούνται της ελευθερίας τους (Υιοθετήθηκε: 14 Δεκεμβρίου 1990)
- Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση των γυναικών κρατουμένων και τα μη σωφρονιστικά μέτρα για τις γυναίκες παραβάτες (Κανόνες της Μπανγκόκ) (Υιοθετήθηκαν: 21 Δεκεμβρίου 2010)
- Ελάχιστοι κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τα μη σωφρονιστικά μέτρα (Κανόνες του Τόκιο) (Υιοθετήθηκαν: 14 Δεκεμβρίου 1990)
- Ελάχιστοι κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη διοίκηση της δικαιοσύνης για ανηλίκους (Κανόνες του Πεκίνου) (Υιοθετήθηκαν: 29 Νοεμβρίου 1985)
- Οικουμενική Διακήρυξη για την Πολιτιστική Ποικιλομορφία (Υιοθετήθηκε: 2 Νοεμβρίου 2001)
- Οικουμενική Διακήρυξη για την Εξάλειψη της Πείνας και του Υποσιτισμού (Υιοθετήθηκε: 16 Νοεμβρίου 1974)
- Οικουμενική Διακήρυξη για το Ανθρώπινο Γονιδίωμα και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Υιοθετήθηκε: 11 Νοεμβρίου 1997)
- Διακήρυξη και Πρόγραμμα Δράσης της Βιέννης (Υιοθετήθηκε: 25 Ιουνίου 1993)
- Σύμβαση για τις χειρότερες μορφές παιδικής εργασίας (αριθ. 182) (Υιοθετήθηκε: 17 Ιουνίου 1999)

(πηγή: <https://www.ohchr.org/en/instruments-listings> Ανακτήθηκε στις 12 Ιανουαρίου 2026.)

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, εκτός της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών (ETS αριθ. 005) και το σχετικό Πρωτόκολλο (ETS αριθ. 009), το Πρωτόκολλο αριθ. 4 που διασφαλίζει ορισμένα δικαιώματα και ελευθερίες εκτός από αυτά που περιλαμβάνονται ήδη στη Σύμβαση και στο πρώτο Πρωτόκολλο αυτής (ETS αριθ. 046), τα Πρωτόκολλα αριθ. 6 (ETS αριθ. 114) και 13 (ETS αριθ. 187) σχετικά με την κατάργηση της θανατικής ποινής, τα Πρωτόκολλα αριθ. 7 (ETS αριθ. 117), 12 (ETS αριθ. 177), 15 (CETS αριθ. 213) και 16 (CETS αριθ. 214) το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει υιοθετήσει τα κάποια από τα παρακάτω κείμενα:

- Ευρωπαϊκή σύμβαση για την κοινωνική και ιατρική βοήθεια (ETS αριθ. 014)

- Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (ETS αριθ. 035), αναθεώρησή του (ETS αριθ. 163), τροποποιητικό Πρωτόκολλο (ETS αριθ. 142) και Πρωτόκολλο που προβλέπει ένα σύστημα συλλογικών καταγγελιών (ETS αριθ. 158)
- Ευρωπαϊκός Κώδικας Κοινωνικής Ασφάλισης (ETS αριθ. 048) η αναθεώρησή του (ETS αριθ. 139) και συμπληρωματική συμφωνία (ETS αριθ. 078A) και Πρωτόκολλο (ETS αριθ. 154)
- Ευρωπαϊκή συμφωνία σχετικά με τα πρόσωπα που συμμετέχουν σε διαδικασίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ETS αριθ. 067)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Κοινωνική Προστασία των Αγροτών (ETS αριθ. 083)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Νομικό Καθεστώς των Μεταναστών Εργαζομένων (ETS αριθ. 093)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (ETS αριθ. 126)
- Ευρωπαϊκός Χάρτης για τις Περιφερειακές ή Μειονοτικές Γλώσσες (ETS αριθ. 148)
- Συμφωνία-πλαίσιο για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων (ETS αριθ. 157)
- Σύμβαση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου σε σχέση με την εφαρμογή της βιολογίας και της ιατρικής: Σύμβαση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη βιοϊατρική (ETS αριθ. 164) και Πρόσθετα Πρωτόκολλα σχετικά με την απαγόρευση της κλωνοποίησης ανθρώπων (ETS αριθ. 168), τη μεταμόσχευση οργάνων και ιστών ανθρώπινης προέλευσης (ETS αριθ. 186), τη βιοϊατρική έρευνα (CETS αριθ. 195) και τις γενετικές δοκιμές για λόγους υγείας (CETS αριθ. 203)
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων (CETS αριθ. 197)
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας (CETS αριθ. 210)
- Σύμβαση για την προστασία των ατόμων έναντι της αυτόματης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (ETS αριθ. 108), σχετικό Πρωτόκολλο (CETS αριθ. 223) και Πρόσθετο Πρωτόκολλο σχετικά με τις εποπτικές αρχές και τις διασυνοριακές ροές δεδομένων (ETS αριθ. 181)
- Ευρωπαϊκή συμφωνία για την κατάργηση visa για τους πρόσφυγες (ETS αριθ. 031)

- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ζώων κατά τη Διεθνή Μεταφορά (ETS αριθ. 065), Πρόσθετο Πρωτόκολλο (ETS αριθ. 103) και αναθεώρηση (ETS αριθ. 193)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Επαναπατρισμό Ανηλίκων (ETS αριθ. 071)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ζώων που Εκτρέφονται για Αγροτικούς Σκοπούς (ETS αριθ. 087) και Πρωτόκολλο τροποποίησης (ETS αριθ. 145)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ζώων που Προορίζονται για Σφαγή (ETS αριθ. 102)
- Ευρωπαϊκή Συμφωνία για τη Μεταβίβαση της Ευθύνης για τους Πρόσφυγες (ETS αριθ. 107)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Σπονδυλωτών Ζώων που Χρησιμοποιούνται για Πειραματικούς και άλλους Επιστημονικούς Σκοπούς (ETS αριθ. 123)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Αναγνώριση της Νομικής Προσωπικότητας των Διεθνών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ETS αριθ. 124)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ζώων Συντροφιάς (ETS αριθ. 125)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Άσκηση των Δικαιωμάτων των Παιδιών (ETS αριθ. 160)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Ιθαγένεια (ETS αριθ. 166)
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αποφυγή της ανιθαγένειας σε σχέση με τη διαδοχή κρατών (CETS αριθ. 200)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Εποπτεία των Καταδικασθέντων ή Απελευθερωθέντων υπό Όρους Παραβατών (ETS αριθ. 051)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη Διεθνή Ισχύ των Ποινικών Αποφάσεων (ETS αριθ. 070)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Αποζημίωση των Θυμάτων Βίαιων Εγκλημάτων (ETS αριθ. 116)
- Σύμβαση για την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου (ETS αριθ. 172)
- Σύμβαση για το έγκλημα στον κυβερνοχώρο (ETS αριθ. 185) και Πρόσθετο Πρωτόκολλο σχετικά με την ποινικοποίηση πράξεων ρατσιστικού και ξενοφοβικού χαρακτήρα που διαπράττονται μέσω συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών (ETS αριθ. 189)
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και τη σεξουαλική κακοποίηση (CETS αριθ. 201)

- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την παραποίηση ιατρικών προϊόντων και παρόμοια εγκλήματα που απειλούν τη δημόσια υγεία (CETS αριθ. 211)
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπινων οργάνων (CETS αριθ. 216)

(πηγή: [https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/conventions-and-legal-instruments#{"126595427":\[\]}](https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/conventions-and-legal-instruments#{) Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου 2026)

Την ίδια στιγμή, η Ευρωπαϊκή Ένωση συμπεριλαμβάνει τα ανθρώπινα δικαιώματα στις Συνθήκες της και ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων είναι δεσμετικός για τα όργανα και τους θεσμούς της αλλά και τα κράτη μέλη της. Παράλληλα, έχει ορίσει Ειδική/ό εκπρόσωπο για τα ανθρώπινα δικαιώματα και έχει υιοθετήσει μια σειρά κατευθυντήριων γραμμών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι οποίες αφορούν, μεταξύ άλλων, τα βασανιστήρια και τη κακομεταχείριση, τη θανατική ποινή, την ελευθερία πεποιθήσεων και την ανεξιθρησκεία, την ελευθερία έκφρασης τα δικαιώματα του παιδιού, τα παιδιά σε ένοπλες συγκρούσεις, τη μη διάκριση, τη προστασία των ΛΟΑΤΙ ατόμων, τη βία κατά των γυναικών, το διεθνές δίκαιο, τις/τους υπερασπίστριες/στές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το ασφαλές πόσιμο νερό.

(πηγή: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/human-rights/> Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου 2026)

Τέλος, σε εθνικό επίπεδο, η Ελλάδα έχει κατοχυρώσει τα ανθρώπινα δικαιώματα με τα άρθρα του 281 με 286 του Αστικού Κώδικα, τα οποία αφορούν την άσκηση δικαιωμάτων, την αυτοδικία, την άμυνα και τη κατάσταση ανάγκης (πηγή: <https://www.lawspot.gr/nomothesia/astikos-kodikas/> Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου 2026), όπως και τα άρθρα 4 με 25 του Συντάγματος:

- Άρθρο 4: Ισότητα των Ελλήνων
- Άρθρο 5: Ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, προσωπική ελευθερία
- Άρθρο 5Α: Δικαίωμα στη πληροφόρηση
- Άρθρο 6: Προσωπική ασφάλεια, προφυλάκιση
- Άρθρο 7: Καμιά ποινή χωρίς νόμο, απαγόρευση βασανιστηρίων

- Άρθρο 8: Δικαίωμα νόμιμου δικαστή
- Άρθρο 9: Άσυλο της κατοικίας
- Άρθρο 9Α: Προστασία προσωπικών δεδομένων
- Άρθρο 10: Δικαίωμα αναφοράς προς τις αρχές
- Άρθρο 11: Δικαίωμα του συνέρχεσθαι
- Άρθρο 12: Δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι
- Άρθρο 13: Θρησκευτική Ελευθερία
- Άρθρο 14: Ελευθερία του Τύπου
- Άρθρο 15: Κινηματογράφος, φωνογραφία, ραδιοφωνία, τηλεόραση (αφορά τα μέσα για τα οποία δεν ισχύουν οι προστατευτικές διατάξεις του Άρθρου 14)
- Άρθρο 16: Παιδεία, τέχνη, επιστήμη
- Άρθρο 17: Προστασία της ιδιοκτησίας, απαλλοτρίωση (ειδικές περιπτώσεις που αφορούν την προστασία της ιδιοκτησίας αναφέρονται στο Άρθρο 18)
- Άρθρο 19: Απόρρητο επιστολών, ανταπόκρισης & επικοινωνίας
- Άρθρο 20: Έννομη προστασία, δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης
- Άρθρο 21: Προστασία οικογένειας, γάμου, μητρότητας και παιδικής ηλικίας, δικαιώματα ατόμων με αναπηρίες
- Άρθρο 22: Προστασία της εργασίας
- Άρθρο 23: Συνδικαλιστική ελευθερία
- Άρθρο 24: Προστασία του περιβάλλοντος
- Άρθρο 25: Αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων

(πηγή: <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>

Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου 2026)

Παράλληλα, σύμφωνα με τη ΕΕΔΑ (2021), μέχρι το 2021, η Ελλάδα είχε επίσης υπογράψει ή/και κυρώσει πλήθος Ευρωπαϊκών και Διεθνών Συμβάσεων, κάποιες από τις οποίες θα αναφερθούν παρακάτω:

- Διεθνές Σύμφωνο για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα και Προαιρετικά Πρωτόκολλα I και II: δεν υπέγραψε, κύρωσε με τον Ν 2462/1997 (ΥΕΚ Α΄25/26.2.1997)

- Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα: δεν υπέγραψε, κύρωσε με τον Ν 1532/1985 (ΥΕΚ Α'45/ 19.3.1985)
- Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου: υπέγραψε και κύρωσε με τον Ν 3003/2002 (ΥΕΚ Α'75/ 8.4.2002)
- Διεθνής Σύμβασις περί καταργήσεως πάσης μορφής φυλετικών διακρίσεων: υπέγραψε και κύρωσε με τη ΝΔ 494/1970 (ΥΕΚ Α'77/ 3.4.1970), όμως δεν αποδέχτηκε την τροποποίηση του άρθρου 8
- Σύμβαση για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεως κατά των γυναικών και Προαιρετικό Πρωτόκολλο: υπέγραψε και κύρωσε με τον Ν 1342/1983 (ΥΕΚ Α'39/ 1.4.1983) και Ν 2952/2001 (ΥΕΚ Α'248/ 22.10.2001) αντίστοιχα, όμως, δεν αποδέχτηκε την τροποποίηση του άρθρου 20, παραγράφου 1 της Σύμβασης
- Σύμβαση για τα πολιτικά δικαιώματα της γυναίκας: υπέγραψε και κύρωσε με τον ΝΔ 2620/1953 (ΥΕΚ Α'269/ 28.9.1953)
- Σύμβαση για Συναίνεση σε Γάμο, Ελάχιστη Ηλικία για Γάμο και Εγγραφή Γάμων: υπέγραψε και δεν κύρωσε
- Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και Προαιρετικά Πρωτόκολλα σχετικά με την ανάμιξη των παιδιών σε ένοπλη σύρραξη και την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία: υπέγραψε και κύρωσε με τον Ν 2101/1992 (ΥΕΚ Α'192/ 2.12.1992), Ν 3080/2002 (ΥΕΚ Α' 312/ 10.12.2002) και Ν 3625/2007 (ΥΕΚ Α'290/ 24.12.2007) αντίστοιχα
- Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία όλων των Προσώπων από Αναγκαστική Εξαφάνιση: υπέγραψε και κύρωσε με τον Ν 4268/2014 (ΥΕΚ Α'141/ 27.06.2014)
- Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και Προαιρετικό Πρωτόκολλο: υπέγραψε και κύρωσε με τον Ν 4074/2012 (ΥΕΚ Α'88/ 11.4.2012)
- Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας: υπέγραψε και κύρωσε με τον Ν 1782/1988 (ΥΕΚ Α'116/ 3.6.1988)
- Σύμβασις περί του καθεστώτος των προσφύγων: υπέγραψε και κύρωσε με την ΝΔ 3989/1959 (ΥΕΚ Α'201/ 26.9.1959)
- Πρωτόκολλο σχετικό προς το καθεστώς των προσφύγων: δεν υπογράφηκε και κυρώθηκε με την ΑΝ 389/1968 (ΥΕΚ Α'125/ 4.6.1968)
- Σύμβαση περί της νομικής καταστάσεως των ανιθαγενών: δεν υπογράφηκε και κυρώθηκε με τον Ν 139/1975 (ΥΕΚ Α'176 /26.8.1975)

- Σύμβαση περί δουλείας: δεν υπογράφηκε και κυρώθηκε με τον Ν 4473/1930 (ΥΕΚ Α'62/ 26.2.1930)
- Σύμβαση για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας: υπογράφηκε και κυρώθηκε με την ΝΔ 3091/1954 (ΥΕΚ Α'250/ 6.12.1954)
- Σύμβαση της Γενεύης περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών και των ασθενών εις τας εν εκστρατεία ενόπλους δυνάμεις, περί βελτιώσεως της τύχης των τραυματιών, ασθενών και αναστατών των κατά θάλασσαν ενόπλων δυνάμεων, περί μεταχειρίσεως των αιχμαλώτων πολέμου και περί προστασίας των πολιτών εν καιρώ πολέμου: δεν υπογράφηκε και κυρώθηκε με τον Ν 3481/1955 (ΥΕΚ Α'3/ 5.1.1956)
- Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές: υπογράφηκε και κυρώθηκε με τον Ν 2205/1994 (ΥΕΚ Α'60/15.4.1994)
- Πρωτόκολλο του Κιότο στη Σύμβαση-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές: υπογράφηκε και κυρώθηκε με τον Ν 3017/2002 (ΥΕΚ Α'117/30.5.2002)
- Σύμβαση για την πρόσβαση στην πληροφόρηση, τη δημόσια συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για θέματα περιβάλλοντος: κυρώθηκε με τον Ν 3422/2005 (ΥΕΚ Α'303/13.12.2005)
- Συμφωνία των Παρισίων: υπέγραψε και κύρωσε με τον Ν 4426/2016 (ΥΕΚ Α'187/6.10.2016)
- Σύμβαση για την απαγόρευση ανάπτυξης, παραγωγής, αποθήκευσης και χρήσης χημικών όπλων και την καταστροφή τους: υπέγραψε, κύρωσε με τον Ν 2254/1994 (ΥΕΚ Α'194/18.11.1994) και εφαρμόστηκε με τον Ν 2991/2002 (ΥΕΚ Α'35/27.2.2002)
- Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας: υπέγραψε και κύρωσε με τον Ν 2321/1995 (ΥΕΚ Α'136/23.6.1995)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών: υπογράφηκε και κυρώθηκε με την ΝΔ 53/1974 (ΥΕΚ Α'256/ 20.9.1974)
- Αναθεωρημένος Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης: υπέγραψε και κύρωσε με τον Ν 4359/2016 (ΥΕΚ Α'5/20.1.2016)
- Ευρωπαϊκός Κώδικας Κοινωνικής Ασφάλισης: υπέγραψε και κύρωσε με τον Ν 1136/1981 (ΥΕΚ Α' 61/13.03.1981)

- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας: υπέγραψε και κύρωσε με τον Ν 1949/1991 (ΥΕΚ Α'83/ 31.5.1991)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία του ατόμου από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα: υπέγραψε και κύρωσε με τον Ν 2068/ 1992 (ΥΕΚ Α'118/ 9.7.1992)
- Σύμβαση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας του ανθρώπινου όντος όσον αφορά την εφαρμογή της βιολογίας και της ιατρικής: Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Βιοϊατρική: υπογράφηκε και κυρώθηκε με τον Ν 2619/1998 (ΥΕΚ Α'132/ 19.06.1998)
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας: υπογράφηκε και κυρώθηκε με τον Ν 4531/2018 (ΥΕΚ Α' 62/ 5.4.2018)
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης: υπογράφηκε και κυρώθηκε με τον Ν 3727/2008 (ΥΕΚ Α'257/ 18.12.2008)
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την αποζημίωση των θυμάτων βίαιων εγκλημάτων: υπογράφηκε, δεν κυρώθηκε
- Διεθνής Σύμβαση για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης: υπογράφηκε και κυρώθηκε με τον Ν 1335/1983 (ΥΕΚ Α'32/ 14.3.1983)
- Σύμβαση για το Κυβερνοέγκλημα και Πρόσθετο Πρωτόκολλο ποινικοποίηση πράξεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω των δικτύων υπολογιστών: υπογράφηκαν και κυρώθηκαν με τον Ν 4411/2016 (ΥΕΚ Α'142/ 3.8.2016)
- Σύμβαση-Πλαίσιο για την προστασία των εθνικών μειονοτήτων: υπογράφηκε, δεν κυρώθηκε

(πηγή: Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (2021). Κατάλογος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Συμβάσεων για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου 2026 από https://www.nchr.gr/images/pdf/KatalogosDiethnonSymvaseon/List_Conventions_Greek_Sept_21.pdf)

Παράρτημα 2 – Έντυπο Ενημέρωσης-Συγκατάθεσης

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΕ ΕΡΕΥΝΑ ΕΝΤΥΠΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ – ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ -ΦΟΡΕΑΣ- ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ/Η ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η

Καλείστε να συμμετάσχετε σε επιστημονική έρευνα με τίτλο «Ζητήματα παραβίασης και υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων: Εμπειρίες από το πεδίο στην Ελλάδα» στα πλαίσια εκπόνησης διπλωματικής εργασίας της Στυλιανής Ταγάρα, φοιτήτριας του Διδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΔΠΜΣ) «Κοινωνικά Δικαιώματα και Συνηγορία στις Κοινωνικές Υπηρεσίες» του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής με Επιστημονικά Υπεύθυνη την επιβλέπουσα καθηγήτρια Σοφία Δεδότση.

Η έρευνα έχει εγκριθεί από την Επιτροπή του ΔΠΜΣ «Κοινωνικά Δικαιώματα και Συνηγορία στις Κοινωνικές Υπηρεσίες».

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ;

Σκοπός της παρούσας επιστημονικής έρευνας είναι η ανάδειξη των εμπειριών των ανθρώπων που διεκδικούν δικαιώματα στην Ελλάδα μέσω οργανώσεων και συλλογικοτήτων, τις δυσκολίες και τα εργαλεία τους. Η έρευνα απευθύνεται σε ενήλικες που είναι ενεργά μέλη μιας οργάνωσης ή συλλογικότητας μέσω της οποίας διεκδικούν ανθρώπινα δικαιώματα στην Ελλάδα.

ΓΙΑΤΙ ΕΧΕΤΕ ΠΡΟΣΚΛΗΘΕΙ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΕΤΕ;

Έχετε προσκληθεί να συμμετάσχετε στην έρευνα αυτή γιατί είστε ενήλικο άτομο που αυτή τη στιγμή δραστηριοποιείται στην υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα, μέσω της συμμετοχής σας σε κάποια οργάνωση και συλλογικότητα.

ΤΙ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Κατά τη συμμετοχή σας στην έρευνα θα σας ζητηθεί να συμμετέχετε σε συνέντευξη. Η συνέντευξη θα περιλαμβάνει ανοιχτού τύπου ερωτήσεις, μέσω των οποίων θα αναπτύξετε τις σκέψεις και απόψεις σας για θέματα σχετικά με την ενασχόλησή σας με την υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παράλληλα, θα σας ζητηθεί να απαντήσετε σε κάποιες ερωτήσεις προσωπικού χαρακτήρα όπως φύλο, ηλικία, επάγγελμα ή πεδίο σπουδών (στη περίπτωση φοιτητριών/των) και τόπο διαμονής. Η συνέντευξη θα λάβει χώρα είτε δια ζώσης είτε διαδικτυακά. Τέλος, θα σας ζητηθεί να συναινέσετε στην ηχογράφηση ή βιντεοσκόπηση της συνέντευξης, για την καλύτερη επεξεργασία των δεδομένων που θα συλλεχθούν.

ΕΙΣΤΕ ΥΠΟΧΡΕΩΜΕΝΟΣ/Η ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΕΤΕ;

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι απολύτως εθελοντική. Μπορείτε να αρνηθείτε να συμμετάσχετε χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία. Μπορείτε να αλλάξετε γνώμη ανά πάσα στιγμή και να αποχωρήσετε από την έρευνα χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία και χωρίς καμία συνέπεια για σας. Στην περίπτωση αυτή μπορείτε να ζητήσετε να διαγράψουμε τα δεδομένα σας ή να σταματήσει ένα μέρος της επεξεργασίας.

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Η συμμετοχή σας στην έρευνα δεν συνεπάγεται κάποιον ιδιαίτερο κίνδυνο ή οικονομική επιβάρυνση για εσάς. Σε περίπτωση διαπίστωσης παράνομων πράξεων ή εγκληματικών δράσεων σας ενημερώνουμε ότι τα στοιχεία σας δεν προστατεύονται από τυχόν έρευνα των επίσημων αρχών και ότι ενδέχεται να οφείλουμε να προβούμε στις απαραίτητες νόμιμες ενέργειες ενημέρωσης των αρχών, ειδικά εάν υπάρχει κίνδυνος για την σωματική υγεία ή την ζωή ανθρώπων.

ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΑΠΟΙΟ ΟΦΕΛΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Δεν υπάρχουν συγκεκριμένα οφέλη από τη συμμετοχή σας στην έρευνα αυτή. Το όφελος στο οποίο στοχεύουμε είναι η απόκτηση περαιτέρω γνώσης για το θέμα που εξετάζει η έρευνα έτσι ώστε να μπορέσουμε να παρέχουμε καλύτερη υποστήριξη στις/στους υπερασπίστριες/στές ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

ΠΡΟΒΛΕΠΕΤΑΙ ΚΑΠΟΙΑ ΑΜΟΙΒΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ;

Όχι, δεν προβλέπεται κάποια αμοιβή για τη συμμετοχή σας στην έρευνα, ούτε θα επιβαρυνθείτε με οποιοδήποτε κόστος.

ΠΩΣ ΘΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΘΟΥΝ ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΑΣ;

Στην παρούσα έρευνα θα γίνει συλλογή προσωπικών δεδομένων που σας αφορούν.

Θα συγκεντρώσουμε τα παρακάτω προσωπικά δεδομένα σας: φύλο, ηλικία, τόπος διαμονής, επάγγελμα ή πεδίο σπουδών.

Τα δεδομένα σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς, επιστημονικούς και στατιστικούς σκοπούς. Τα δεδομένα σας θα ψευδωνυμοποιηθούν ώστε να μην είναι δυνατή η ταυτοποίηση σας. Το όνομα σας θα αντικατασταθεί με ψευδώνυμο (π.χ. Συν 1), ενώ δεν θα αναφερθούν προσωπικές πληροφορίες στην έρευνα πέρα από τις απολύτως απαραίτητες.

Τα δεδομένα σας θα γίνουν αντικείμενο επεξεργασίας βάσει της ρητής συγκατάθεσής σας, που μας παρέχετε μέσω του παρόντος εντύπου.

Η ανωνυμία σας διασφαλίζεται καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας και κατά τη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων σε συνέδρια, επιστημονικά περιοδικά, κτλ. Η βάση των δεδομένων των συμμετεχόντων ατόμων στην έρευνα θα φυλάγεται σε ασφαλές μέρος με πρόσβαση σε αυτά μόνο από την ερευνήτρια και την επιβλέπουσα καθηγήτρια. Συγκεκριμένα, τα δεδομένα θα αποθηκευτούν στον προσωπικό υπολογιστή της ερευνήτριας, σε κρυπτογραφημένους ηλεκτρονικούς φακέλους, η πρόσβαση στους οποίους θα γίνεται αποκλειστικά με χρήση κωδικού. Παράλληλα, ό,τι προσωπικές σημειώσεις πιθανώς καταγράψει η ερευνήτρια κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, θα παραμείνουν σε ιδιωτικό χώρο και δεν θα κοινοποιηθούν σε τρίτα άτομα.

ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΗΣΕΤΕ ΜΑΖΙ ΜΑΣ;

Για περαιτέρω πληροφορίες, διευκρινίσεις ή παράπονα σχετικά με την έρευνα, παρακαλώ επικοινωνήστε είτε με την ερευνήτρια, Στυλιανή (Στέλλα) Ταγάρα (email: stellatagara05@gmail.com), είτε με την επιστημονικά υπεύθυνη της έρευνας, επιβλέπουσα καθηγήτρια Σοφία Δεδότση (email: sdedotsi@uniwa.gr).

ΥΠΟΒΟΛΗ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΩΝ

Για οποιαδήποτε καταγγελία ή αναφορά σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας μπορείτε να απευθυνθείτε στην Επιτροπή του ΔΠΜΣ στο email: didpms@panteion.gr

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Ο/Η κάτωθι υπογεγραμμένος/η, δηλώνω ότι έχω ενημερωθεί πλήρως για τους όρους συμμετοχής μου στην έρευνα και την επεξεργασία των προσωπικών μου δεδομένων.		
Παρέχω τη ρητή συγκατάθεσή μου για την συμμετοχή μου στην έρευνα και την επεξεργασία των ως άνω αναφερόμενων προσωπικών μου δεδομένων.		
Έχω ενημερωθεί ότι μπορώ να ανακαλέσω την συγκατάθεσή μου οποιαδήποτε στιγμή.		
Συμφωνώ να γίνει ηχογράφηση της συνέντευξης		
Συμφωνώ να γίνει βιντεοσκόπηση της συνέντευξης		
Συμφωνώ στη χρήση ανώνυμων/ψευδοποιημένων αποσπασμάτων της συνέντευξής μου σε δημοσιεύσεις, συνέδρια, εκδηλώσεις		

Ονοματεπώνυμο συμμετέχοντος/συμμετέχουσας:	
Ημερομηνία:	
Υπογραφή:	

Ονοματεπώνυμο ερευνήτριας:	
Ημερομηνία:	
Υπογραφή:	

Παράρτημα 3 – Οδηγός Συνέντευξης

1ος άξονας: Ανάδειξη πλαισίου και προσωπική διαδρομή

1. Ποια είναι η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα σήμερα; Θα μπορούσατε σύντομα να την περιγράψετε; Υπάρχουν συστηματικές παραβιάσεις σε συγκεκριμένες κατηγορίες δικαιωμάτων;
2. Τι σας παρακίνησε να εμπλακείτε ενεργά στην υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Υπήρχε ένα συγκεκριμένο γεγονός ή συγκυρία που σας οδήγησε στην οργάνωσή/συλλογικότητά σας;
3. Ποιον ρόλο έχετε σήμερα μέσα στην οργάνωση ή συλλογικότητα που συμμετέχετε;

2ος άξονας: Εμπειρίες από το πεδίο

4. Πώς οργανώνεστε συλλογικά ώστε να υπερασπίζεστε τα δικαιώματα που προασπίζεστε;
5. Με ποιους τρόπους/στρατηγικές/εργαλεία δραστηριοποιείστε για την υπεράσπιση δικαιωμάτων;
6. Συμμετέχουν τα θύματα παραβιάσεων δικαιωμάτων στις διεκδικήσεις σας; Αν ναι, με ποιο τρόπο;
7. Από την εμπειρία σας, τι από αυτά λειτουργεί και τι θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά;
8. Θα μπορούσατε να περιγράψετε μια περίπτωση όπου η παρέμβασή σας είχε από αντίκτυπο ή κάποια αλλαγή (πχ νομοθετική, πολιτική, κοινωνική;); Τι μαθαίνουμε από αυτή;

3ος άξονας: Δυσκολίες και εμπόδια στην υπεράσπιση ανθρωπίνων δικαιωμάτων

9. Ποιες είναι οι βασικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζετε κατά την άσκηση υπεράσπισης δικαιωμάτων στην Ελλάδα;
10. Έχετε βιώσει απειλές, στοχοποίηση ή θεσμικά εμπόδια λόγω της δράσης σας; Μπορείτε να μας δώσετε μερικά παραδείγματα;

11. Πως τα αντιμετωπίσατε και τι είδους υποστήριξη λάβατε;
12. Τι διευκολύνει στο πεδίο την υπεράσπιση δικαιωμάτων; Πώς μπορούμε να εξασφαλίσουμε ένα καλύτερο πλαίσιο για τους υπερασπιστές/ίστριες ανθρωπίνων δικαιωμάτων; (πχ συνεργασίες με άλλες ομάδες, οργανώσεις κλπ.)